

A 2524

1901/1152

Maatlused ja kõned.

Kirjutanud

A. Weizenberg.

Sind 30 k.

Suriemis.

Trükitud Hermann'i trükikoja kulu ja tirjadega.
1901.

Hermann'i trüfikfoja raamatukauplusest

juurel hulgal ja ühtikult on saada:

Anna Saatva luuletused	20
Anna Saatva luuletused kuuldõites 2. jagu.	1.20
Anulane ja Illo. Jutt Eesti muistsest ajast. Põnew ajalooline jutustus. R. A. Hermann	10
Ameti poolest kofilane. Ed. Wilde	20
Armastuse keeled. H. Prants	20
Aleksander Läte segafoorid I. aune	40
Boeride lipu all	35

Eesti kirjanduse ajalugu. Dr. Hermann.

Kõidetud. 2.50

Esimese Läänemaa laulupidu laulud. Miina Hermann	35
Eesti keele Raase õpetus. Dr. R. A. Hermann	40
Eesti kodu. W. Reiman	10
Eesti piibli ümberpanemise lugu. Meie Piibli 150-aastase juubeli mälestuseks kirjutanud W. Rei- man, Kolga-Jaani õpetaja. Teine trüff	20
Fridtjof Nanseni reisijuhitudised Põhja-Jäämere jääal ja pimeduses. M. Neumann. I. ja III. à 20 fop., II.	30
Ihuus. Moljeeri naljamäng neljas järgus. P. Toom. Jaani õõ. A. Kaljuwalb	10
Ila hääled. Kooli, kiriku, kodu ja pidu noodi-raamat. Dr. R. A. Hermann	30
Juula. J. Pärn'i jutt noorele rahvale ja teised õpet- likud ja lõbusad lugemised	20
Jlma süüta. M. Barad'i järele P. Grünfeldt	05
Krimmi õied. G. Kalmusaar I. II.	30
Kunda peame laulma? R. Kuhlbusch	10
Koka-raamat 1331 õpetusega. Jaan Koor. Kõvasti põvgitud.	1.00
Kibuvitta õied. Teine aune. Luuletanud Elise Ann. Külmale maale. Kirjutanud Ed. Wilde	30
Kodumaa marjad. A. E. Kotalia	1.50
Kodumaa kalad. J. E. Kotalia	1.00
Kodulaste raamat. J. Bergmann.	20
Külaleib. Opetlikud lugemised wanast ja uuest ajast. H. Prants.	20
Kirikute raamat. Rahwa jutud kirikute ehitamisest. M. J. Eisen	10

H. B. B. B.

A. Weizenberg.

Maatlused ja kõned.

Kirjutanud

A. Weizenberg.

Turjewis.

Trükitud Hermann'i trükikoja kulu ja kirjadega.
1901.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 25 апрѣля 1901 года.

ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim.
Kirjandusmuuseumi
RAAMATUKOGU

96722

Siin.

Gesjõna.

- 1) Aja wool.
- 2) Jlutundmns.
- 3) Alvalik hää.
- 4) Suurmeelsus.
- 5) Üleliialduse mõju ning tema tagajärg.
- 6) Mõtted karstuse seltsi edendamiseft. St. P.
E. K. S. „Ustavufes“ peetud kõne 30. augustil
1893. aastal.
- 7) Armastus.
- 8) Sõprus.
- 9) Ühendus.
- 10) Kust ja mil viisil meie }
maailm on saanud. }
11) Sun. }
12) Mina ning sina. }
13) Ühendus ning tema takistused. }
14) Pea kiini, mis sul on. }
15) Jõulud. }
16) Jõulud. }
17) Pinnud ning nende laul. }
18) Ju hilja. }
19) Oh armasta! }
20) Rifas ferjaja. }
21) Anna andeks. }
22) I. Reale.
II. Ideale.
23) Balgus ning wari.
24) Sun.
25) Surruaed.
26) Sägise.
27) Kas sind jällenäen.
28) Jlus ilm.
Järelejõna.

Gesõna.

Sellega ilmutan mõned wäiksed kirjeldused ning kõned, mis küll suuremalt osalt enam uudis ei ole, sest nad on enamasti ju waremalt ajalehtedes seisnud. Uuemat ajal ma kirjeldasin omad waatlused Saksa keeles ja nad on selle nime all: „Licht und Schatten,“ (Walgus ning wari), raamatuna ilmunud. Su enne, kui see raamatutene ilmus, on minule mõned hääd suguwennad etteheitlikult meelde tuletanud, miks ma jeda Saksa keeli ning mitte Eesti keeli ei kirjutanud. — Et ma jeda aga wõõras keeles tegin selleks on omad põhjused, millest siin asjataohane ei ole pikemalt rääkida.

Mõne hää tuttawa soowitusel ilmutan siis järeltulewad kirjeldused.

Peaks neil minu waatlustel ning näpidel wääratus olema, nii et nad hääd wastu kõla ning lahkeid lugejaid leiawad, siis ehk saan tulewikus ka kirja põllul oma mõtteid edasi awaldama, kui weel elu päiwi peaks olema, ning kui ameti tegewus minule selleks aega lubab.

1. Aljawool.

Rõõmu rikas kewade,

Ilus sui,

Kare wilu sügise,

Külmi tali.

Rõigi nende aegade woolul
edendab Loodus elu, ning
jagab oma ilu.

Elu uuesti ärkamine ning looduse üles tõusmine, on kewade. Kewadise päikese kiired sulatawad suretawa talwe jäätised, ning meelitawad neid wee woogudes ilma meresse, kust nad jälle uduna tõusewad, wihma pisaratena maad kosutawad ning ilma õnnistawad.

Mitte üksnes rõõmu rikas kewade ning jõe sui ei kosuta inimest ning ärata tema tundmust, waid ka sügis kosutab teda ning patub temale omi andeid, millega temal wõimalik on külma talwe wastu walmistada ning wõidelda. Wõitlust on looduses ikka, wõitleb ju walguš pimedusega ning elu surmaga, sest walguš on elu ning pimedus on surm. Sumalik wõim on selleks walguše loonud, et elu ei kustuks, ka sääl mitte, kus ta meile ehk näitab kaduma ning kustuma. Rändab päike taewa wõlwiil talisel ajal madalat ringi ning jagab oma õnnistawad, elustawat walgušt ning joojust kithandatul mõõdul, siis on ka eluwõitlus looduses juurem.

Snimesed oma jõuu ning tarkusega wõitwad pimedust walguštada, ja nad leiawad abinõunsiid ennast rõhuwa talwe külma wastu kaitseada ning leiawad omale kosutust ja lõbu, olgugi, et paljud talwe tormide, lume ning külma wastu wõideldes, nende mõju all peawad kannatama.

Rõik elajariik püüab talwe külma ning tema suretawa ollušte wastu wõidelda, ning oma elu kaitsta. Ka elajad otšiwad omale peidu kohtasid, et oma elu talwise külma eest kaitsta, kuni taewalik päikene neid ise jälle soendab, loodus neile haljendawaid pidu kohtasid ehiv ning nendele sööma

aega walmistab. On ka elaja ning taime riigis palju neid kes üle talwe ei jaks elada, kes üksnes suwe soojuses signewad ning elutsewad ja sügise kaowad ning surewad.

Kindlast seisab meie tamme puu ka siis, kui talwe külm tema juweehte, tema haljendawad lehed on riisunud. Et küll tema elujõud tarretanud ning furnud näitab olewat, aga kewadel ärkab ta elu ifka jälle uuesti, ja tema tugew tüwi ning lehkawad lehed aratawad ka inimeses uut lootust kindlama ning jäädawa sihile.

Nõrgad taimed ei jaks mitte seda, mis tugewate jõuus on, aga ka nende elu on igawese looduse raamatusse üles kirjutatud, kes midagi, ka kõige vähemat ollust, ei lasse kaduma minna. -- Must tuhanded taimed ärkawad kewadel ning ehiwad ilma oma lehkawate lehtede ning lõhnawate õilmetega suwile päikese all; sügise nad närtsiwad, langewad, ning näitawad meile jäädawalt kadunud olema; aga uuel kewadel ärkawad ka nemad uuele elule ning ilustawad ilma uue iludusega. Kui nüüd loodus ning taewalik wägi kõige vähematgi päikese all kaduma ei lasse minna, kas siis inimene oma ilmsuremata olemise kohta peaks kahtlema?

Sumalik tahtmine on inimese kõige looduse üle seadnud et ta loodusasjade üle walitseks, ning oma kõrgeid inimese kohusid ustawalt täidaks. Ta on inimesele ka isutundmise kinkinud, et ta omale elu rõõmu wõiks leida, mida aja woolus, ei tuuled ega tormid temalt ei wõiks riisuda.

Mitte üksnes rõõmurikas kewade ei ole ilus, waid ka külm tali, sest temas uinub loodus ning temast ärkab jälle uuesti uus kewade.

2. Isutundmus.

Mis on iludus? — Kõik, mis meie silmas hülgab ning meie meeli kosutab: Päike, kuu, ning taewas oma hülkawate tähtedega, aga kõige enam meie maailm, mis meiega suguluses ehk omanduses seisab. — Ilus on nurm ning mets, mägi ning org, kõik loodus ning loodasjad. Taimedelt ning nende õilmetelt lehkab meile iludus wastu,

ja kõikide õite kuninganna on roosi õis. — Ilus on kuninganna, aga ta ei ole ilusam kui tema alamad, sest niisama aratawad meie ilutundmist kõigevähemad lillakesed metšas ning nurmel ning kosutavad meie meeli.

Kui ehk neiuult ning peiuult wastastikku kõige kõrgem iludus hiilgab, siis on see isearaline iluduse nähtus, ning see on armastuse võim.

Iluduses wilunud film ei leia looduses kufagil inetust, waid kõike loodust katab üks ilu loor. Ka surew taimeke, närtsiw rohi ning langewad lehed ei effita iludust. Mitte üksnes sui oma kosutawa iludusega, waid ka külm tali oma suretawa jää ning lume waibaga wõiwad ilutundmist aratada. — Ilus on elada, ilus on surra!

Iluduse wastand on inetus ning paha tahtmine, sest pahategude tagajärg sünnitab jõledust. Loodus ning looduse teod ei awalda iialgi jõledust, waid üksnes loodasjad, ning nendest kõigepääst inimene, wõib oma tegudega jõle olla, kui ta häädufist ning ilutundmusest ära taganeb. Inimene wõib iludust ehk inetust küllida, ta wõib ilma ehitada, ta wõib teda ka rojastada ning jõlestada. Ka paha tundmus on enamasti inimese tahtmise ning harjutuse tagajärg ning wili, sest igaüks lõikab seda, mis ta on küllwanud.

3ga inimene peats küll iludust ihtama, ning jõledust wihtama, aga paraku ei ole siisgi mitte ifka nii, waid ta ihtab ka jõledust näha, ning tema paremad tundmused wõiwad nii tuimaks minna, et temal rõõmu teeb kui tema kaasainimesed üksteisele kahjulikult mõjuwad ehk kui loomad üksteist werisets kisuwad, aga sarnane rõõm on jõledus.

Iludus on häädufse õde, ning ta wõib meie eluõnne ning meie meeli kosutada, siis on küll wäärt temaga ligemalt tutvustada.

Rudas ning mil kombel wõib ilutundmus kosuda ja kaswada? 3gale inimesele on Looja ka ilutundmist kaasa andnud, ning igaüks wõib ilutundmist oma töö ning tegudega awaldada ning kaswatada, aga kõige enam on selle edendamise omane ilutegewus ehk kunst.

Kunst, mõidus ehk mõim mõib ennast kirjanduses, muusikas, maalimises ning kujutegemises avaldada. Need tegewused on hääduse ning ilutundmise edendajad, kui nad aga oma otstarbele truult jäävad. Ilukirjaniku pühim püüdmine olgu oma kaasinimestele näidata, kudas inimene ning tema kumbed on, ning kudas, ehk kus nad peakšivad paremini olema, nii et inimlik väärtus tõuseks ning oma kõrgele sihile ligineks. Maalija ning kujutegija kujutavad loodust ning loodasju, ning kui nad seda kõrget ülesannet auustasti ning omas täies väärtuses edendavad, siis nad äratawad ning edendavad ilutundmist ning suurmeelsust iseenele ning oma kaasinimeste juures. Muusika ülendab paremaid tundmusi ning tõstab meie waimu põrmust taewani n. n. e. Aga kõik kunsti tegewuse otstarbe peaks küll selleks olema, et meie elu hääduses ning ilutundmuses ülendada ning meid jumalikule olemisele ligemale aidata. Seda peakšivad küll kõik iluduse ning kunsti edendajad teadma ja ikka oma kõrget sihti silmas pidama, aga kahjuks ei ole see mitte ikka nii, waid nii kui siin ilmas kõik heljuw ning muutlik on, nii on ka ilutundmus ning tema edendamine heljuw ning muutlik.

Meie aja kunsti ei wõi küll mitte kiidelda, sest ta on õige kahjatsmise väärt madalale järjele langenud, kus enam iluduse ja inetuse ning jõleduse wahel wahet ei osata ehk ei taheta teha.

Iludust wõrrelda ning tema väärtust tõsta, mõiwad kunsti tegewuses küll ka iluduse wastased olud kujutatud ning inimestele filmi ette seatud saada, näituseks: kurbtus, wiletsus, ka jõledusi, aga ikka nii, et iga asi oma kohane on, ning et ilutundmus sääl juures kaduma ei lähe. Kui aga kunstnik otsekohse üht alatut nähtust püüab ülendada ning ta õitsewa iluduse asemel kuristiku ning pori augu omale iluduse hallikats walib, siis on sääl jõledus iluduse asemele astunud, ning jarnane kahjatsmise wääriline nähtus ei ole meie aja kunsti tegewuses sugugi haruldane asi.

Kunsti tegewusest olen ma ju waremalt kirjutanud ja saan seda ka ehk tulewikus weel tegema, aga siin weel sõna iludusest.

Iludust ei tohi mitte uhtuise ning edewusega wõrrelda, sest nendel on üksteisega nii wähe ühisust kui targal ning loolil. — Uhte ning edew armastab iseennast ehtida ning loodab, et kõik tema pääle waataksiwad ja tema tegusid ehk ta uuemoelisi riideid ning teda ennast imeteleksiwad. — Aga edewal on sant maitse ning tal on wähe ilutundmisi, nii et ta end teiste ees jägedasti naeruwääriliseks teeb.

Ilutundmine ei armasta end mitte ehtida, ja kirjuwärviliste riiete ning mooduasjade pääle ei pane ta ühtegi rõhku, waid tema maitse on lihtne ja forraline, ning ta ühendab ennast häädufega.

Ilutundmus ei ole mitte oma teenistus, waid ta on taewalik and, niisama kui tarkus, terwis, jõud ning elu ise, aga inimene wõib ilutuse ning häädufe tundmuse kaswatada ehk kaotada, nii kui kellegi tahtmise jõud selleks ulatab.

Kui ma lapsetult kõigewägewama trooni ette tohiksin ligineda, siis oleks minu esimene palwe: Tee lahti minu waim häädufele, minu süda armastusele, ning minu silm iludusele. — Igawene jumalik wõim, kes ilma ning loodust saadab ning juhib, saab jarnast palwet täitma, kui meie seda usume, ise kaasa töötame ning oma kohuseid täidame. Ta ülendab meie tundmuse ning tõstab meid kaduwaft põrmust ülesse ja lasseb meid taewa rõõmuft oja wõtta, kus enam jõledus iludust ei jaksa warjata.

Ilus ilm, ilus elu ning ilus surm.

3. Alwalik hääl.

Alwalik hääl on kõige päält ajatirjandus; ja rahwas wõib tema läbi ühisusele, paremusele ning tugewusele jõuda. Aga nii kui kõigis asjus, wõib ka siin üksnes hää tuum hääd wilja kanda, mitte aga wälimine hiilguis. Alwalik hääl olgu auus, sest tal on suur mõju rahwa kohta ning ta wõib tema auu ülendada ehk alandada.

Nii kui usu asjus üksnes südamlik püüdmine, hää tahtmine ning armastus inimese hääduft wõib tõsta, niisama

woib awalikus hääles auus meel rahwa auu edendada. Ilma effimata ei ole siin ilmas küll keegi, ei wõi ka seda ajatirjandusest nõuda, aga mis temast woib loota ning pärida, see on otsekohesus, õigus ning auusus. Puudub aga see kusegil, siis woivad jälle kõik edasipüüdmiised ka tagasipidi minna.

Raste on awaliku hääle kandjatel igauhele õigust teha, lepitada ning ühendada, seda enam peaks aga igaüks seda asjatõsidust filmas pidama, mis tema kohus on täita, ning mille eest ta peaks wastama. Kõige püüdlis peaks igaüks oma südame tundmist tähele panema, omad tahtmiised hädusele ning auususele ohwerdama, siis ta edendab ühisuft ja armastust, ta elab iseendale ja teistele õnneks, sest kes iseendale ning oma paremale südametundmisele ustaw on, see on ka oma kohuse täitmises oma kaasinimestele ustaw.

Kuidas kuulawad aga meie aja inimesed oma paremat südame tuskumist, ning kuidas on nende armastus üksteise wasta? Rahjatesedes peame tunnistama, et meie aeg küll sugugi selles auusalikus püüdmises ei tohi kiidelda. Meie aeg on teaduse rikas aga armastuse aher. Haridus on wiimase ajal nii kiiresti edenenu, nii kui see endistel aegadel küll wist kunagi ei ole sündinud. — Kas aga südametundmise haridus ka ühes sammub? Kas inimese film teaduses ka on selginud oma wigasid tundma, oma kaasinimest ning tema kasudest osa wõtma ning nii armastuses ühisele püüdma ning jõudma? Rahjatesedes peame tunnistama, et selleks küll palju soowida üle jääb. Ring wäga kahjatesemise wäärt on, et meie aja paremad soowid ning püüdmised wõimetud ning ilma mõjuta näitawad olesse meie aja woolu juhtida. Sellest woib ehk selguda, et hõlpsam on oma kaasinimestele teadust päha toppida kui tema südame pääle koputada.

Minna pole mitte manitsuste edendaja, ja ma ei usu ka, et pikad manitsused kõned inimesi ikka paremuse poole wiitwad, waid ümberpöördu, woib manitsuse kõnedel sage-dasti ka oma kahjulit külg olla — aga siiski, filmad lahti: kust meie tuleme, mis meie olesse ning kuhu meie läheme? Mis meil on ja mis meil puudub, selles

küsimises tohib ju igaüks oma mõtteid avaldada, ning kui ajakirjandus, kellest ja kellega ühes ma siin sõna tahan rääkida, minule seda lubab, siis ma loodan, et minu arvamistel kahjulikku mõju ei või olla.

On ju aja soovlus igal inimesel oma kaasinimeste kohta igas tegewuses mõju. Kõige päält on aga ajakirjandusel ning kirjandusel üleüldse võim inimesi teaduses ning hääbuses tõsta, ehk neid ülesse või alla poole juhtida, ülendada ehk alandada. — Tööd tehakse meie ajal küll, nii et kirjandus ning ajakirjandus suurel määdul edeneb, aga kuidas ta edeneb, on jälle teine küsimus. Kuidas ehk küst tuleb, et meie aja suures kirjanduse külvil nii weidi tumakaid terakesi on, mis oma idud päikese poole wälja sirutawad, millel aga sagebaste üks parem, üsem ning kosutaw elujõud puudub? Meie aeg on küll rikas teaduses, aga siiski waene paremas waimlikus südametundmuses.

Sagedasti ilmub jarnaseid awalikke nõuuandmisi: „Lugege raamatuid, et teie waim saaks walgustatud. Raamatud on waimu wara, hinge toidus, n. n. e.“ Selle nõuu wastu ei wõi küll midagi olla, sest ta on, ühest külast waadates, õige, temal on ka aga siiski ka oma kardetaw külge. — Ja, lugege raamatuid ja õppige aga kõige päält nende kirjutajaid tundma ja hää ning halwa wahel wahet tegema. On sääl hääduus wõi tühi lori, on sääl hinge toidust wõi kihwti külitud? Kes sellest ei jaks mitte aru saada, see wõib ka meie ajakirjanduse põllult kasu asemel kahju wõtta, ning walgustuse asemel pimedust põimata.

Küst tuleb aga, et meie haritud ajal alatu waim aset wõtab ning edeneb, nii et ka meie aja kunst ning kirjandus üheküljeliseks jääb ning allapoole kipub nihkuma? Need põhjused pole mitte rasked üles otsida, need on meie tee juhtijad tahela poole: Suuremeelsus, auusus ning armastus näitawad teed ülesse, walguse poole, ning walmistawad meie elule ühifust, õnne ning rahu. Selle wastu aga suruwad kitsameelsus ning oma kasu püüdmine, meid alla poole, külitwad ühifuse asemel waenu ning häwitawad meie õnne.

Ma ei räägi siin mitte üksnes eestlastest, vaid üks kitsameelsus on üleüldse meie aja nõrgem külge, mis kõiges Europas ikka enam nähtavale tuleb ning mõnda hääd edendust ning nii ka ajafirjanduse ühijust takistab.

Ka meie väiksel kodumaal on kaunis hull ajalehti, ning igalühel nendest võiks võim olla ühijust edendada ning siis ka ise ühijuses tugewaks saada, aga siiski ei näita kellegi nendest seda võimu olevat, ning mõnigi nendest imestab ise selle üle, et kõik tema suur waew, töö ning tegewus mitte tarwilikku wilja ei kanna, ning ilma parema tagajärjeta on. Siin võib küll mõndagi takistawat põhjust olla, aga pääpõhjus või vähemalt küsimus, ärgu saagu ialgi unustatud: On siin suuremeelsus või kitsameelsus asja juhtijaks?

Kaks piibli õpetust võivad meid ka siingi kohas wäga tähtsad ning õpetlikud olla. Wanas testamendis üteldakse meile: „Gammas hamba ning film filma wastu.“ Uues testamendis aga öeldakse: „Kui keegi sind ühe palge päale lööb, sellele anna ka teist.“ Kristus tahtis, et inimesed täielikud pidiwad olema ning täielikuks saama; et nad üksteist armastaks, nii kui tema oma kaasinimesi armastas. Tema õpetus jäägu meile pühamaks ning paremaks seaduseks ning trööstiks. Kui ka kõik ilm meid peaks maha jätma ning meid taga kiujama, aga siiski ei tohi põnewus, külmus ning wihawaen meie südant piinata, kus ju üksnes kahetsimine omakohane võib olla, sest teistele andeksandmine ning armastus saab ometi ka kannatoja südant trööstima, nii et ka õnnetukses õnnetundmus ei kustu.

Aga ilm ei ole weel mitte paradüis ning inimesed mitte ilmeksimata, ning sellepärast pole igapäewases elus igakord mitte otsekohene järelandmine ning andeksandmine omakohane, ning ei tohi, ka wana testamendi õpetuse järele, igakord otsekohene wastus mitte puududa. —

Ka tüliasjades, kus seda peaks ette tulema, võib üksnes suuremeelsus, aga ei ialgi kitsameelsus, ühijusele ning sihile wiia. Näituseks: kui üks ajafirjanduses teist pahan-dab, siis ei ole siin iseenele ehk asjakaitsemiseks mitte hoop

hoobi wastu keelatud, kui see aga asjalikult ning auusal wiisil sünnib. Igal kirjanikul peaks oma parema kohuse täitmise nii tema südame pääl olema, et ta kahetsema peaks mõned minutid ehk tunnid oma kõrgeft ülesandest tüliasjade diendamiseks ära raisata, sünnib see nõnda, asjalikult ning auusa teomoega, ilma sõnakõlina ning oma kiitlemise, siis tõuseb jäl inimese väärtus ka tema wastase juures, ning sarnane suuremeelsus tasandab teed ühisele. Sünnib see aga ümberpöördukt, kitsameelsuse mõjul, siis on tal kahjulik tagajärg, ning sagedasti langewad need hoobid, mis teisele pakutakse, iseenele pääle tagasi. Rahjuks tehtakse meie ajal ühest kõrwalisest asjast sagedasti pääasi, kus üksnes tülil waimujõudu äratav, ning neid wastastikku wõitluse wäljale äritab ning sunnib. Siis tõuseb sagedasti jõud ning mõistus.

Rahjuks aga kulub sarnane tegewuse jõud enam lõhtumiseks ära, kui et temast asjalik olu järele jääks, mis meile õpetust pakuks. Siis ilmuvad pikad kirjad wastase alan- duseks ning enese ülendamiseks, kus aga üks asi tähelepanemata jäetakse, et kitsameelsus suuremeelsuse asemel on astunud. — Selle wanasõna väärtus, kuidas omatiitus wõib mõjuda, ei ole ka meie ajal kaduma läinud, ning kui keegi oma kiitlemises ennast küll ka ühe patuse tõlneriga tahab wõrrelda, kes andeks andmist leiab, siisgi on ning jääb sarnane sagedasti wariseeriks, kes üksnes iseennast ning oma hädust arwab tundwat.

Näitab siis küll, et hädus mitte teadusega meie ajal ühes ei jassa sammuda, aga igal ajal on omad häd ja halwad küljed, nii siis ka meie ajal, aga hää tahtmine wõib meid ometi paremale sihile wiia. Weel ei ole paremad püüdmised, ei kunsti ega kirjanduse põllul, hoopis kustunud. Rõige päält peaks iga inimene ning iga rahwas oma wigasid tundma ning paremusele püüdma. Mitte iseenda ning oma rahwa kiitlemine ning suurustelemine, waid üks otsekohene kindel, aga siisgi alandlik ning auus meel, wiib meid paremale sihile, kus siis ka ajakirjandus meid, mitte üksnes teaduse, waid oma hää eeskujuga ka häduses wõib aidata kõrgemale edeneda ning ühisele ligineda.

4. Suuremeelsus.

Sõna „suuremeelsus“ on meie keeles uus sõna. Võib olla, et tema tähendus mõnele ehk veel küllalt tuttav ei ole, siis lubatagu minule siin sellest paar sõna.

See sõna on Saksa keelest võetud. Tema tähendus on kõrgem tundmine ning auus meel, mis teisele võib andeks anda, tema auu tõsta ning edendada. Arwab ehk keegi: „Kuis ma võin teisele andeks anda, kui mul õigus on. Õigus peab õiguseks jääma, ning mis pääle selle, see on asjata sõnakõlin.“ — Jah, õigus peaks küll ikka õiguseks jääma, aga nii lihtne see asi ometi ei ole. Mõnigi arwab endal õigust küllalt olevat, kuna aga tema vastane niisama kindlasti endal õigust arwab olevat. — Kellel peaks siis küll süüd olema, kui igati õigus on? Mida enam inimesed üksteist süüdistavad ja oma õigust taga ajavad, seda enam effivad nad ning teevad oma kaasinimestele ülekohut. „Tuleb ka ette, et parema tahtmisega inimesed effivad, kus nad õiget aru ei või saada, kus õigus ning ülekohus on. Ka sedagi tuleb ette, et välimiste nähtuste järele oma õiguse otsija küll võidab, kus aga tema inimlik väärtus siiski langeb ning tema ohvriks surutud kaasinimese auu ometi tõuseb, ilma et tema seda võitu omale püüaks. Suuremeelsus on kõige waljum ning kõige ülem kohtumõistja iseenda üle, sest ta teab kindlasti, et parem on ülekohut kanda, kui oma kaasinimesele ülekohut teha, tema annab oma wennale andeks. Suuremeelsus surub kohtukoja ukseid kinni ning avab armastuse väravad, sest tema tagajärg on ühisus, sõprus, ning armastus, kuna liig oma õiguse otsimise tagajärg on kius, riidlemine, kahewõitlus ning sarnased kitsa südametundmise taimed. Tuleb ju siiski ette, et õiguse järel otsimine omakohane on, kus ülekohus kallale kipub, mida ka suuremeelsus ei suuda käända, küsimiseks jääb aga siiski: Mis peame tegema, et inimese oma auu ning wara edendamise mitte teise auu ning wara ei alandaks?

Waatame kõige päält oma kodumaa ning oma Eesti

wendade wäikest awalikku tegewust, siis peame küll kahjatsemisega tunnistama, et meil suuremeelsus mitte veel kõrgel järjel ei seisja. Meie kaebame wäliste waenlaste üle ja ei saa aru ega pane tähelegi, et meie ise oma kessel kõige waljumad waenlased oleme. Ka kõige paremad püüdmised lähewad nurja, kui inimese tundmine ning suuremeelsus meie waimusilmi ei awa ning meie kaasinimeste lugupidamist ja paremat arusaamist ei ärata. Kuni meie sellele järjele ei jõua, näeme üksnes teiste wigasid ja peame endid ilmeksimataks. Näit. ekshib keegi oma awalikus arwamises, siis on teine tema kallal, just kui tiiger wõi küll waeke jänese kallal, kui see kõgemata on kormistanud ehk auku kukkunud.

Teiste wigasid peame küll meelde tuletama ning laimagi, aga mitte äritawal kombel ja weel wähem sellel toonil, millel oma auu ülendamine ning teise alandamise mait küljes on.

Sarnased tarkuse awaldamised, mis kaasinimese auu kallale tipuwad, langewad kõlbmata kombete ning rumaluse liiki, kus nende kasulikkude püüdmiste asemel üksnes kahjulikud tagajärjed wõiwad olla. Sagedasti kuulduw kaebamist, et inimesed wäga õrnad on ning ei lase enestele õigust ütelda. See wõib omalt kohalt õige küll olla, aga kahjuks jääb mõnikord arusaamataks, kus pool suurem õigus ehk õrnus on, kas kritikusel, ehk sellel, keda kritiseritakse. Näituseks püüab keegi end kaitsta ning wabandada, kui tema külge on puudutud; tema wastased tõrjuwad aga tema sõnad äritawal kombel tagasi: „Ära ole mitte nii õrn, lase ennast lüüa, eks sina ning su seltsilised siis targemaks saa.“

On nüüd üksiku inimese ehk ka seltsi asi äritawalt ilma ette kantud, nii et suuremeelsus seda waitimisele ei jõua sundida, siis algab wõitlus ilma asjaliku põhjuseta ning abinõude pääle waatamata, et ainult oma auu tõsta ning teise alandada, kuna iga üks wiimast sõna tahab saada. Mis on aga särese wiimase sõna wõit mõnikord wäärt? Iga fõrd mitte üksnes midagi wäärt, waid ka mitte sugugi auus. Mõni ehk kiidab küll sarnast wõitlejat tubliks poisiks: „tema sõnal on mõju ning tema jääb ikka pääle ja temal on õigus jne.“

Kus aga parem arusaamine ning suuremeelsus aset võtab, saäl selgib, et meie avalikud võitlused sagedasti sarnased on, et ainult ehk ennemini seda võitjaks võib nimetada, kes end oma vastase eest, mida warem, seda parem, tagasi tõmbab ning waitib.

Nii kantakse siis oma auu tagaajamisel ning suuremeelsuse puudusel mõned tühised asjad ning väiksed efsitused ilma ette, mida oma wahel oleks pidanud arutatama, ilma et eestlased kaugemal ise, ja veel vähem wõõrad, seda oleksiwad märganud. Müüb aga maalitakse sagedasti avalikule arwamisele järelest elewant, oma must pesu laotakse wõõraste ette wälja, mille juures nii mõnigi rahwamees oma wendade äraandjaks saab, ilma et ta seda isegi ette oleks aimanud.

Tööpõld, mis meie päiwil väga rikas, on teiste tööde harutamine ning kritiseerimine. On keegi midagi ära teinud ning teeninud, siis püüatakse näidata, et sellest küll lugu osatakse pidada ja kirjutatakse mõnegi elust ning olust paksud raamatud, selle tegudest nad omal ajal tähelepanemata mööda läksiwad. Astub keegi avalikult ilma ette, siis on temal sagedasti mitu kritiseerijat taga järel ning sagedasti nii, et ühelt poolt tema tegu kuni taewani ülendatakse, teiselt poolt jälle põrmusse jalgade alla püüatakse tallata. See ei ole üksnes eestlaste wiga, waid on üleüldine meie aja nõrk külge. Efsitakse ju selles asjas saäl veel rohkem, kus rahwas enam hariduses edasi on jõudnud.

Kritiseerimisel võib hää otstarbe olla, kui ta wähe harwem ning omakohane on. Ripub ta aga oma piirist üle minema, siis ehk võiks küll parem olla, kui kritikat olemasgi ei oleks. Tehku igaüks auuasti oma tööd: ilm võtab ise kritiserida ning inimesed katsumad omale seda ise otsida, mis nendele kasulik on, tunneb ju loomgi seda, mis sugused taimed tema jõudu kosutawad, wõi jälle, mis temale fibwtiks wõiksivad olla, miks siis inimese ei peaks teadma, mis tema waimu ehk ihu toiduks kasulik on, wõi kahjulik võiks olla.

Wõib olla, et mõnigi omal põhjust arwab olemat, mind süüdistada, nagu teeksin siin ehk meie Eesti wendadele

ülekohut, nagu võiksid need arvamised nende pääle ehk kahjulikult mõjuda, kui sellega nende õrna külge avalikult puudutakse. See oleks aga wale arvamine, sest kes oma wigasid tunneb ning auusal südametundmisel neid kahjatseb ning parandada püüab — jarnane inimese ning ka jarnane rahvuslik püüdmine ei ärata mitte põlgust, waid lugupidamist oma kui ka wõõraste rahwaste wahel. Mis aitab inimese ehk oma rahwuse ning seltside kiitmine, kui wastastikku laimamine ometi päewaforral on. Ka ei wõi üleüldine arvamine üfsikult kellegile haawaw olla, kui see ka igatihele ei meeldi. Keegi ei peaks eksituse etteheitmist ehk meeldetulemist mitte üksnes iseenese pääle püüdma tõmmata, kuna ju mitmelt poolt jarnaseid eksitusi sünnib ning meie ju kõik eksitused inimesed oleme. Kui inimene oma wigasid avalikult tunneb ning tunnistab, siis ei ole see temal häbits, waid auuks. Riisjama on ka rahwaste ja meie Eesti wendadega lugu. Lõobitakse aga meie üleüldiste paremate püüdmiste pääle muda, nagu seda ju on ette tulnud, siis ei üienda see meie auu, waid alandab teda.

Edenegu ning kaswagu juuremeelsus ka meie, eestlaste, keskel, nii et kõik paremad püüdmised ning wastastiku südamlikud soowid võiksid edeneda ning tõsuda. Siis ehk saab Eesti wendade wahel ise parem wastastikune lugupidamine ning auutundmine kaswama ning siis ehk tohime loota, et meie ka oma Wene ning Saksa wendade lugupidamist ära võikime teenida.

5 Üleüldise mõju ning tema tagajärg.

Kes kõrgel seisab,
see kaugele waatab,
aga kes ruttu tõuseb
see ruttu langeb.

Iga waimustatud ettevõtte ning tegewus edeneb küll, aga üksgi tegewus ei seisa findla põhja pääl, kus parem mõistus, pikkmeel ning järelmõtlemine tema tööd ei ole

juhtimas. Wanafõna ütleb: „Alega mööda asjad käivad.“ Wist on ka sel wanal sõnal oma tõe põhjus; jest ka teistes feeltes on ta sarnases mõttes olemas, näit., Saksa feeli: „Was langsam kommt, kommt gut.“ Wene feeli: „Тяже́ло, да́льше бу́демъ.“ Itallane ütleb: «Chi va piano, va sano, e va lontano.» see on Cesti feeli: „Kes aega mööda läheb, läheb kindlalt ning jõuab kõige kaugemale.“ Selle wanafõna näpunäitest maksab küll lugupidada ning kõige waimustuse, wirtuse ning kärmuse juures ifka meelde tuletada: „Alega mööda asjad käivad.“ Siin juures ei tohi aga mitte üht ettewaatlifku edendust, liialdusega wõrreldes, ühtlasi ka hooletust ning tuimust kiita, ei mitte, jest hooletus ning tuimus on weel sandemad elujuhtijad kui liialduse tujud. Waimustus ning üleliialdus on omast kohast waadates küll sugulased, jest waimustus wõib üleliialduseks saada, ning üleliialdus wõib ka waimustust edendada, aga siiski ei wõi ialgi waimustust üleliialduse orjaks ning sünnitajaks nimetada, kui teda ka wahel selleks püütafse pruufida. On üks hää ettevõtte ifka mõistuse ning hää tahtmise läbi juhitud, siis ta ei wõi ialgi üleliialdus olla, kui ta ka kõige suuremat waimustust sünnitab. Jääb aga hää järele mõtlemine mõistuse ning parema tahtmise najal, kõrwalifeks asjaks, olgu jeesama, usu, seltskondliste wõi muude ettevõtmiste juures, siis on iga waimustatud edasi püüdmine üleliialdus ehk fanatismus. Sarnased tujud edasipüüdmised ei wõi ialgi jäädawat wilja kanda ega ühifust sünnitada, (ehk olgu siis sääl, kus elu ning surma pääle wõideldakse, nii kui sõjawäljal, aga ka sõda ise wõib küll ehk fanatismuse sülelappjeks nimetada.) Minult loomulikul teel wõib iga asi edeneda, iga seeme kaswada ning wilja kanda. Wihm ning tuul wõiwad tema kaswu ka edendada ning kosutada, aga kui taewalik päifene teda ei soenda, siis on kõik asjata.

Loomulifud peawad meie püüdmised olema kui nad oma sihile peawad jõudma. Töö ning waimustus wõiwad neid küll edendada, aga ükfinda armastus on see päifele soojus, mis iga hääd püüdmit õnnistab, ka säälgi, kus ehk küll waen-

lane oma võidu kisa püüab awalbada. Loodus on loomulik, nii peab ka inimeste tegewus loomulik olema. Ka kõige kunstlikumad töödgi peawad loomulikud olema, aga mitte kunstliku põhja pääl seisma, muidu nad jätawad paha mälestuse järele, ehk langewad hoopis unustusesse. Kunsti tööde pääle waadeldes õpetab meid ajalugu, mis mõju ning võim on loomulikul, mis liig kunstlikul edendusel, ehk kui jäädawale sihile kummalgi püüdmisel jõutakse. Endistel aegadel, ning üleüldse egiptlaste ning greeklaste juures oli kunsti töö edendus wististi loomulikum, kui meie ajal, ja sellepärast kestis nende tegewuse õitseag kauemini, kui järeletulewatel aegadel. Nad ei püüdnud kunsti mitte nii wäga auuahnusel ning kiituse püüdmisel edendada, waid nad tundsiwad kunsti tööde ilu wäärtust ja nad edendasiwad kunsti tegewust loomulikul teel, üksnes sellega, et nad kunsti töösid tarwitasiwad, aga mitte sellega, et selles tegewuses kuidagi wiisi üht kunstlikku waimustust edendada, nii kui meie aeg seda teeb ning sellega kunsti tegewust edendada püüab.

Alastasadasid õitses kunstitegewus greeklaste juures; ta kestis kaua, aga langes ometi, sest jäädaw ei ole ju midagi, waid kõik inimlikud püüdmised ning tegewused tõusewad ning langewad siin ilma näitelawal, kui weelaened meres, aga õnnelikuks ning õndsaks võib seda rahwast kiita, kelle eeskujulikud tööd nende järeletulijaid waimustawad, ning üks pühalik mälestuse tundmus on nende töö wili.

Greekamaal, ning pärast roomlaste juures, walitses ilus ning õnnelik aeg, siiski ei jäänud ka sääl see kahjatesemise wäärt aeg tulemata, kus pahad küljed ning püüdmised nähtawale tuliwad; nende elu kumbed langesiwad aega mööda ning sellega ka nende kunsti tegewus.

Pärast Kristuse ilmumist hakkasiwad Rooma linnas fristlaste läbi aega mööda jälle uus elu ja paremad püüdmised maad wõtma, aga hoopis teisel näol ning kujul kui nende eeskäijate juures. Kuna greeklased ning roomlased oma wiimastel aegadel ilma lustist ning rõõmust liiga oja wõtsiwad, ei tahtnud esimesed Kristuse järelekäijad siin ilma lustist ning rõõmust teadagi, waid pärast surma

pidi neil parem elu algama. Kasiinus nende elutarwitus-
tes ning karstus nende elukombete puhtuses oliwad nende
kõige suuremad woorused, mille najal nad wõitsiwad; olgugi
et see wõitlus wana ning uue kombete wahel aastafadasiid
kestis. — Et nad kunsti töödest, mida nende eeskäijad
rohkelt mõõdul oliwad edendanud ning järele jätnud, esiotsja
suurt lugu ei pidanud ehk wahest nende wäärtusestgi aru
ei saanud, on küll loomulik ja arusaadaw, aga kui nad
kunsti töösid häwitasiwad ja inimeste filmade eest ära peit-
siwad*), oli niisama ülesliialdus, kui uuemal ajal, kus nad
kunsti tegewust kuni taewani tahtsiwad tõsta. Kui aega
mööda Rooma kristlased ja waimulikud isad ise aru halka-
siwad jaama, et ometi see aeg ilus ja kosutaw oli, kus kunst
õitses, siis hakkasiwad ka nemad kunsti tööst lugu pidama
ning tema tegewust edendama, aga ju lõhnas kunsti eden-
dus wahel ülesliialdusest ning ei olnud enam nii loomulik,
kui greeklaste juures; sest arwahnus oli neil esimeses reas,
ja siis weel töö tarwitus, sest siis tõusis juba kunsti aja-
lugude kirjutamise. Ka ei unustatud üles tähendada, et
keegi suur keiser ühe kunstniku juures kummardanud tema pins-
lit üles tõstma, kui see maha kukkunud jne.

See kõik wõib küll mõnelegi nalja teha, ning kirjandust
pahemaks kaswatada, aga Greeka lihtlabast ja loomulikk
kunsti edendust ei kaalu nad kaugeltgi üles.

Greeklastel ei tulnud mitte mõttesegi oma nime oma
töö alla kirjutada, (ehk wahest ei olnud neil selleks aega)
aga siiski kõnelewad nende tööd enam kui keikajal, (ehk ka
16-mal aastafajal) kus ju suur sõnakõlin neid saatmas on.
Aga ka nende ajal oli kunsti töö edendamine palju loomu-
likum, kui meie ajal. Ka nemad edendasiwad kunsti sellega,
et nad kunsti töösid tarwitasiwad, ilma kõige muu ülesliigse
kunsti meelitamiseta selle töö tegewusele, nii kui meie aeg

*) Näit.: Kapitolia Venus, kes umbes 1000 aastat maha müüri
pees peidus seisis, nüüd aga käiwad sebasama marmori kuju Rooma
linna inimesed waatamas ning imestamas.

jeda teeb, ilma selle pääle mõtlemata, kas teda ka tarwitatakse ehk kui palju kunsti töö meie aja kohane on.

Roomlastel ei olnud weel mitte kunsti koolisid, waib nad õppisid üksteiselt, nii kui käsitöölised, aga siisgi nad olid palju tublimad omas ametis, kui meie ajal, kus juured paleed kunsti koolideks ning akademiadeks on ehitatud, ning kus kunstnikkudele mitmesuguseid meelitamisi auuhindasid, medaljesid ning auutähtesidgi ei pruudu. Juhtub ka, et mõnelegi mehikesele auukoorem kaelsa kufub, kus keegi ei wõi aru saada, miks just temale see õnnetus pidi juhtuma, kuna mõnedgi kõrgema wõimuga ning parema tundmistega tegelased püüataks kõrwale toimetada.

Kas see ei ole ka wist üks ülleliialduse wili? Iga riik ohwerdab juured summad kunstikoolide (akademiade) ning nende edendamise, auuhindade ja abirahade pääle, aga töö tarwitamine näitab nii kui kõrwaline asi olewat, ning tema eest maksmine ehk kulutamine piinlik ja asjata; teda pole nii kui tarwisgi enam. Töö loomulik tarwitus ei ole tema kunstliku edamisega mitte jõudnud ühes sammuda. Kui aga siin ehk jääb, üks rahwas ehk riik mõnda suuremat ja paremat kunstitööd püüab omandada, siis pole enam ferge leida, kes ostab teha ning kunsti töös parema tundmise mälestust järele jätta, kui ka selleks juured summad on kogutud. Kunstlik sõnnik ei ole kunsti põllule mitte jääda-wat mõju ning jõudu andnud.

Meie aastasaja algusel ärkas uus edasipüüdmine kunsti-töö kallal, ta edenes ruttu, aga ju mõne kümneksa aasta jooksul hakkas ta langema, ilma et ta paremale ning kõrgemale sihile oleks jõudnud. Kõik need juured wäljainäitusedja auukõlinalad näidawad oma mõju kunstitöö kallal kaotanud olewat, ja kui üks parem tundmus ning tahtmine ennast weel kunsti töös siin ehk jääb awaldab, siis ei näita sellest juurt aru saadawat ning ta ei näita meie realismuse ajal sünnis olewat, kus ju kõik auuwäärt asi muudugi peab küllalt auustatud saama. —

Kui kedagi midagi arwatakse ära teinud olewat, siis kirjutawad teised paksud raamatud, et tema auu ning kiitust

juurendada ja laiali laotada. Earnase õnneliku kunstniku wantri eest wõetakse ka hobusedgi lahti. sest need patused loomad ei näita selle wäärilised olema, waid inimesed peawad teda edasi wedama n. n. e. Auu, kellele auu tuleb anda, — see ilus pruuk on ikka olnud ja saab ka olema, aga kus ülesliialdus seda edendab ja kõik paremad tundmused kõrwale lükkab, jääb wõib hõlpsasti ka kõige püham porisse tõmmatud ning pärlid sigade ette heidetud saada.

Ma ei ole mitte edenduse wastane ei koolides ei muudest asjades, kui see aga asjakohane on ning loomulikult sünnib. Aga hää asi wõtab aega, kui ta häale sihile peab jõudma, ja kui meie aeg selle pääle oleks mõetlnud — ja kunsti tema tarwituse järele edendanud, siis oleks meie kunsti töö wististi paremale sihile jõudnud, kui see ka kaugemini oleks kestnud.

Kui eestlased ka nii kaugele jõuawad, et nad kunsti tööd edendawad, siis ma annaksin neile nõun, et nad seda loomulikult ning asjakohaselt teeksivad. Meie aeg ei näita ilu- ehk tundmuse kunsti suuremat tarwitawad, sest tululiktud (mehaanilised) kunstid ja kõikjused ülesleidused inimese töö edendamise ning fergitamise tarwis näitawad tundmuse ehk ilukunsti eest ära suruwat, ning kui see nii on, siis ei ole jääb juures ka kunstlik edendamine mitte asjakohane. Arge meelitage noori inimesi mitte auu ning abiandmisega kunsti töö õppimisele, kui selle töö tarwitus seda ise mitte ei nõua, aga argu puudugu mitte lugupidamine jääb, kus ta asjakohane on, ning kus siisgi üks iseäraline wõim wõi jõud nähtawale tuleb, üks kõik mis tegewuse wäljal see sünnib wõi kus ta ilmub.

Kus üks iseäraline wõim nähtawale tuleb, ja tema paremad püüdmised ning ta töö ei saa tarwitatud ning edendatud, siis pole see mitte auuks ühele rahwale ehk inimese sugu wõi seltskonnale üleüldse, waid ta on kahjatsemise wäärt ning häbistaw, niisama kui ülesliialduse tujudgi seda on.

Kui Arhæologia tegewuse ehk wana asjade kogumise pääle pilgu heidame, siis paistab meie jäält ligema waatlemise järele filma, et üleüldse sellel tegewuse põllul kõige

enam liialdatakse. Sagedasti heidetakse ka paremad ning hääd asjad ära ju selle pärast, et nad wanad on, ning uue aja tegewusele aset peawad andma. — Siis tulewad aga jälle ajad, kus wanad asjad funi taewani tõstetakse, ainult selle pärast, et nad wanad on, ilma selle pääle vaatamata, kas nad kõlblikud wõi kõlbmatad on. Kus aja jooksul waimuwalguš inimeste tegewuſt edendab, jääb ei kõnni inimesed mitte pimeduses ning nad ei aja mitte tuult taga, jääb nad peawad küll ka wanadest aegadeſt ning nende mälestuſeſt lugu, aga nende kõrgem iſesanne on oma tegewuſe jõudu iſſa ſelleks tarwitada, et oma järeltulewale ſugule enam järele jätta, kui neil ehk wõimalik oli oma eeswanematelt omandada.

Kus ajarwoluš paremateſt tegewuſteſt midagi päewa- walgele jõuab, ning mis ſüdamest tuleb ja ſüdamesse tungib, ſee ei lähe mitte kaduma ja ſünnib ſee ometigi, ſiis ei aita otſimine enam, kui ka keſt päewa ajal heledate lampidega taga otſitakse.

Rooma linna waremed ei ſaanud mitte kunſtlikult minewikuſt tulewikuſſe alal hoitud, waid loomulikult, ſeſt tolle aegſete Rooma elanikkude jõuus ei olnud mitte sõdade ja rahutuſte aegade häwitatud ning lõhutud kohtasid uueſti üles ehitada; aataſadade jookſul, kus ju mõned waremed, kui eeskujuliſed mälestuſe ſambad wälja paistiwad, ei oſanud aga inimesed neist jälle lugu pidada, waid püüdiſiwad neid häwitada, maha lõhkuda, ja ſeda materjali uueks ehituſeks tarwitada. Aga mööda aga haſſaſiwad nad nendest waremete mälestuſeſt paremini aru ſaama, nendest lugu pidama ning neid kaitſma.

Meie ajal liialdatakse ſelles aſjas jälle teiſeſt küljeſt, kus mitte üht kiwi ei taheta ära heita ehk uueks materjaliks anda, mille pääl wana aegne tolm arwatakse pääl ſeiſwat. Müüdsed roomlaſed näitawad küll nende waremete alalhoidmiſeſ tegewad olema, nad kuſutawad miljonid nende kaitſmiſe ning wälja kaewamiſe tarwiſ, ja nühiwad ning pühiwad neid enam kui tarwiſ on. —

Kui aga ſiiſgi mõni näotu wana kiwi hunik uuele ehituſele peab maad andma, ſiis kuuldub jään wõõraſte, enamisti

saakslaste poolt, ütlemist: „Barbarid, barbarid oma hävita-misega.“ Nad wist sooviwad, et kõik ilm peab wareme- teks saama ning jääma. — (Ka jarnased soovid lähetsiwad täide, kui aga soovide avaldajad seda ära jõuaksiwad oodata).

Mis leiame meie Eesti wanawara ehk wana kulla forja- mist, kui pilgu sinna heidame? --

Kreuzwaldi aegne wanawara kogumine oli küll wist loomulik, kui ka see kord ei saakslaste ei ka eestlaste poolt sugugi wähe wäärtust wanaaja asjade pääle ei pandud, aga nende ärganud püüdmised oliwad loomulikud ning asja ja aja kohased. Nad ei pidanud mitte üksnes wana aja mä- lestusest lugu, waid nad toimetasiwad ka oma aja tegewust paremas ühiseses ning lugupidamises. Siis saiwad mõned ilusad rahwa jutud, Wanemuine ja Roit ning Amarik ning muud, meile jäädawaks mälestuseks ilma suure kärata selle üle, mis jääb wana ehk mis sinna täienduseks juurde jai lisatud.

Ka Kalewipoeg jai Dr. Kreuzwaldist kirjutatud, ning kui see kord ka wähe waidlust ning mitmesugust arwamist selles asjas oli, siisgi nad ühendasiwad ennaft ja tunnistasi- wad selle töö aja ning asjakohaseks.

Kalewipoeg on meie rahwa omadus, millest eestlased ning muulased lugu wõiwad pidada, ta on rahwa wanaaja luule wõim, ühest rahwajast ühendatud, selle luulewõim just selle kohane ning sünnis oli rahwa juttusid ning laulu- iid ühendada, ning nendele paremat wäärtust anda.

Dr. Kreuzwald tarwitas rahwasuust saadud aineid ma- terjaliks oma töö tarwis, see on ka loomulik, sest nii on ka saakslaste, greeklaste ning muulaste lugu wõi wägimehe lau- lud sündinud, ilma et nende kirjutajate sõrmede pääle liiga oleks waadatud, kuidas nad minewiku ning olewiku luule wõimu ühendasiwad, nii et jarnasel luulel tulewiku kohta wäärtus wõis olla, sest ka uus saab wanaks, ning olewik langeb minewikku. Selleks siis täitis ka meie Kreuzwald oma kohuseid ning ta tegi jõudu mööda kõik, mis sellel töö- põllul teha oli. — Ka sedagi ei ole Kreuzwaldile mitte nii wäga suureks patuks arwata, et ta need käsitirjad ning for-

jandusest, kui ta nende siisu ju oli tarwitanud, enam alal ei hoidnud. Käsitirjade lugupidamist (pääle tema siisu) wõib ehk wist armastusega wõrrelda. Tuleb armastus osketohe, priitahtlikult wastu, siis ei peeta tema wäärtusest mitte lugu, kipub ta aga armastaja eest kaduma kui wari, siis tekitab igatsus tema järele, ja kaswab tema wäärtus. Nii ka wist käsitirjade wäärtus ning nende mälestus. On üks käsitiri kogemata kuhugi jäänud, siis ta wõib ehk küll armastaks mälestuseks olla kirjutajast, kes ammugi juba omast tööst ning oma tegewuse põllult igawesele puhkusele on läinud. Korjatakse neid aga hulga tarpa kottu, et tulewale sugule nendega meeleshääb teha, siis wõib sellest just ümberpöördub mõju olla, nii et kellelgi lusti ei ole suuri käsitirja pakkisid läbi waadata ning lugeda, ehk wähest mõnigi saaks ütleva: „Ma ei soowi mitte sinu lusefriipsusid näha, waid sinu mõtte kujutusi tunda, ning on üks puhas kas see käsitirjade ehk trükitähtede läbi sünnib.“

Iga aeg ning tema lapsed peaksiwad ju üksnes seda tulewa aja päranduseks püüdma jätta, mis selle wääriline, mis hää ning kasulik on, ja luule põllul üksnes seda, mis inimese paremaid tundmusi kosutab ning pühamaid püüdmisi elustab.

Kreutzwaldiga oli wist see ainulikum wanawara töö tehtud, nii et noored teaduse jüngrid ju selle pääle wõiksid mõelda, mis meie oma aeg waimu töö põllul teha wõib ning jõuab. Wiidame aga oma aega minevikus enam kui tarwis ja kui tulewik ehk sedasama teeks ja meie jätki taga ajaks, kus siis inimeste tundmuste edendus, üleseiltsse luule põllul peaks jääma, mis ju ometi aja jookkul, kus inimestele enam õpetust osaks on saanud, peaks kaswama?

Waatame oma olemiku luule põllu pääle, kas jääb ehk mõned ilu diad ei närtsi, enne kui meie neid dieti tähele oleme pannud.

Imestelemise wäärt, et meie ajal just õrnem sugu, neid, on, kes luule põllul esimeses reas seisawad, ning selle eestujulikud, paremad südametundmused meile luulekujutustes osaks on saanud. Kas nende tööd on ka tarwi-

likul mõõdul tähelepanemist ning osavõtmist leidnud? Kas on nende tegewust edendatud ning toetatud? Kas ehk ei ole ka kuidagi sündsal kombel võimalik nende eluteed ta-
 sandada, nii et kaasinimeste armastus nende südame tund-
 musil kosutaks, mis ehk luulepõllul ilusaid uusi õisi võiks
 äratada?

Ka luule edendamisele ning harjutamisele inimesi mee-
 litada arwan ma niisama asjata ning kahjuliku olevat, kui
 muu kunsti töö juures, aga kus siisgi üks iseäralik võim
 ning eeskujulik ilu tundmus nähtavale tuleb, siis olgu ta
 rõõmuga terwitatud ning teoga toetatud, muidu need wal-
 guse jädemed kustuvad ning meie ei ole nende väärtgi.

Kreuzwaldi Kalewipoja üle räägitakse ning kirjutatakse
 mitmesuguseid arvamisi (wist enam kui tarwis). Mõned
 tõstavad teda funi taewani, teised peawad teda hoopis ühe-
 küljeliseks, mis paremini tuleks teha, sest ta ei olewat mitte
 rahwa loomus n. n. e. Aga kõik need arvamised ei näita
 mitte asjakohased olevat. — Kui mõned noored teaduse
 uurijad jäält kõrgemaid ning õrnemaid waimuandeid taha-
 wad wälja lugeda (ehk siis luuletada), kui jääb olemas on,
 püüawad teda wõõraste rahwaste lugu lauludest kõrgemale
 tõsta ja oma sugurahwale teda eeskujuliksks ning õpetlikuks
 raamatuks soowitada, teda igaüks tingimata peaks lugema
 n. n. e., — siis ei ole jarnased arvamised mitte õiged,
 ning jarnased suurstelemsed mitte sugugi ilusad. — Otsigu
 iga üks omale asjakohaseid raamatuid lugeda, mis tema tea-
 dust ning ilu tundmist kaswatawad ning kosutawad. Sääb
 juures leitagu aega ka Kalewipoega lugeda, sest ka tema
 laiendab silmaringi ning näitab, kuidas nende juures luule
 võim oli, kellele õpetust ning teadust palju wähemal mõõdul
 osaks oli saanud, kui meie aeg meile pakub. On meie aeg
 teaduse ning õrnema tundmuste pääle põhjendatud, siis ku-
 jutab meie muistse aja luuletus enam ihu võimu ning suu-
 rust, kus wägimehed üle mägede ning orgude ja läbi järwe
 sammusiwad ning üle mere ujusid. — Seda wõrrelda ning
 sellest kiidelda ei ole mitte tarwis, sest iga liht inimene näeb
 ise, mis tema omale waimu toiduks jääb leiab, ehk mis

mitte. — Ka ei pruugi seda mitte paremini soovida, kui Dr. Kreuzwald seda on teinud, sest ta on muinasjuttude järele aja ning asja kohase pildi kujutanud, milles ka tulewikus oma väärtus saab olema ning millega meie muinasaja tarvilikunna töö luule põllul küll ehk juba oma kohaselt ning auusasti on ära toimetatud ning tehtud.

Iga tööpõlv leidku tegijaid, ja võivad siisgi igal ajal ka wana aja asjade uurijad oma tegewust waitfist edasi toimetada, kus nad sääl veel midagi leiavad, mis meie esiwanemate auu ülendab ja meile ning meie järel tulewale sugule armast mälestust ehk kasulikku õpetust järele jätab.

Kui aga kõik loba selles üleskirjutamise väärikusse peetakse, nii kui seda ju on ilmsiks tulnud, ning mis inimesed ise hābenewad veel omast endistest mälestustest teistele ette pajatada, siis ei wõi sellel, ei olewikus ei ka tulewikus, ühtgi vārtust olla, ning ei üsenda sellega meie mitte oma esiwanemate auu, waid meie kannaime nende nõrgad ning hābistawad küljed ilma ette, mis küll unustusesse peakfiwad langema. On ju igal ajal omad nõrgad ning warju küljed ja mullast ei wõi ialgi kulda teha. —

Üks isēraline nāhtus, kuidas inimese pūūdmiſed ning tema maitse aja woolul muutuwad ja nii moodu asjaks saawad.

Alastasadasid kulufiwad ära pagana usku ning ebaarwamiſi inimestest ära wōōrutada, nii et nad unustusse uinukfiwad, nūūd aga pūūitakse neid seda hoolſamini üleskorjata, ja luuletatakse sinna veel ſarnaseid omadusi juurde, millel ühtegi tōe põhjust ei wōi olla. —

Ka oli aegasid, kus inimesi manitſeti mitte neid wanu patuseid laulusid laulda, — nūūd aga kiidetakse neid samu luulepārlitels. Kus pool on nūūd siin juurem ülesliialdus? Ju nimeſel: „wana wara ning wana kuld“ näitab ülesliialduse magu juures olewat. Ettewaatamiſt on siin juures küll wiſt tarwis, et meie mulla ning kulla wahel ſaakſime wahel teha.

Mis leiame alkoholi pruukimise ning tema wastu wōitlemises, kui ka sinna pilku lubatakse heita. Alkohol on kahjulik ja tema liig pruukimine toob inimestele kõige suuremat õnnetust, sest tema mõjul kaſiawad kõik pahad tagajärjed

ning ta on parema elu kombete hävitaja. See on tõsi ja sellest ei taha ma siin ko pikemalt rääkida, sest see paistab ju igale mõistlikule ring mõtlejale inimesele isegi silma, ja on sellest ka ju küllalt räägitud ning kirjutatud. Aga kus iga hää nõuu kallis on, see on tema vastu võitlemine ja kuidas see sünnib. Sünnib see mõistlikul kombel ja ühenduse püüdmisel, siis ta saab jäädawat wilja kandma, sest kus inimesed ise hakkawad oma wigadest aru saama, jääb nad wõiwad ka ennemini nende vastu parandust leida.

Sünnib see aga fanatismuse tuhinaga, siis ta saab ka ehk aitamata, aga tema edendusel ei ole jäädawat mõju, sest fanatikslane ei otsi mitte ühendust, waid ta tunneb ainult oma arwamist, mille järele ta käib kas wõi pääga seinast läbi.

Alkoholi häwitawa mõju vastu abiotfimiseks näitab kaks teed olewat, esiteks tema liiga pruukimist hävitada ning häbistada, teiseks aga tema tarwitamist hoopis ära kaotada, ehk teise sõnaga, kasinus ehk karstus. — Üks kui teine nendest püüdmistest wõib ühekiuseline olla, kui ta oma ilmeksimata tahtmist awaldata, ja ühenduse püüdmist jalgade alla tallab, aga ülendus wõib neile mõlematele püüdmistele mõju anda, ning neid paremale sihile aidata sest üksnes siis wõib wälimiste waenlaste vastu mõju olla, kui kodus ühendus walitseb. — Kerge see küll ei ole mitmesuguseid arwamisi ühendada, aga siiski, kus ühendust püüdatakse, jääb teda ka leitakse. Kui nüüd siin ehk jääb hoopis karstust asjakohaseks ning paremaks arwatakse, siis wõib see küll omakohane ning hää olla, aga mitte fanatismuse tujul, waid ühenduse mõjul. Kui kusgil maal wõi linnas, karstust edendatakse, ja inimesed alkoholi pruukimist maha jätawad ja temast hoopis eemale hoiawad, siis on see väga eestujulik ning kiiduwäärne, kui see aga loomulikult püüdmistel sünnib, kui igaüks seda, kõige päält ise oma eest ning ise oma kasuks teeb ning vähem sellepääle mõtleb, et ta omad himud ilma paranduseks ohwerdab; kui karstlased ka parajuse ning kasinuse püüdmisest. kus seda asjakohaseks arwatakse olewat, lugu peawad, nendega ühendust püüawad ning nendelt siis abi ning tuge leiawad. —

Sarnased karstlased on parema ning kindlama põhja pääl, ning nende loomulikkudel püüdmistel võib parem tagajärg ning tulewik olla, kui neil, kes karstuse püüdmist fanatismuse tujul tahavad edendada, et siis sihile ning ühtlasi võidule jõuda; näit.: kes joomise maha jätab ja arwab sellega suurt ohwrit tuua ja soowib, et kõik peawad seda kohe järele tegema, aga kes seda ei tee ning temaga kõigiti ühes nõuus ei ole, see olewat inimeste waenlane, ja joomise edendaja, (kui ta ka muidu eeskujulikult ning parajuses elab). Hoopis ära peab see põrgu lake ning tema pruut häwitatama, ning see sünnib ennegi siis, kui meie teda sugugi ei pruugi, mis ju väga terge asi on. Kui kõik inimesed nendest meie püüdmistest aru hakkawad saama, siis meie saame oma võidu sihile, kus ilm sellest õnne maitseb jne.

Sarnased arwamised võiwad ühest küljest waadates küll õige ilusad olla, kuid nad on ühe küljelised fanatismuse võimu lapsed ning see ütlemine näitab jään asjakohane olewat, kus sarnaseid püüdmisi karstude pääl käimisega võrreldakse.

Õnnelikum ehk võiks inimese sugu küll olla, kui alkoholi sugugi olemas ei oleks, aga kui ta kord olemas on, siis on küsimus: kuidas ehk kas temast üleüldse lahti võiks saada? Ja see küsimus pole mitte nii terge, kui ehk mõnigi seda arwab olewat. Ka siin võib loomulik järele mõtlemine ning ühenduse püüdmine paremale sihile viia, kui fanatismuse tujud seda jaksawad teha.

Õelisewad mõtted avaldati umbes jellel kujul ju aastal 1892 Postimehes. Nüüd ehk ei ole nad enam kõigiti asjakohased, sest „aeg kõik asjad edendab.“ — Ja on nüüd wist parem ühendus karstuse püüdmistes, kui see too kord näitas olewat. Ka ei taha minu mõtted ilmeksimatad olla, ning kõige vähem karstuse asjus, kus iga hää nõu kalliks peaks olema ning kus sarnastel abinõudel, mis minule nii väga ei meeldi, ka ehk oma hää mõju võib olla. Näit., kui soomlased õlle-todade wastu sellega tõrguwad, et nad õlut ei joo, siis on ka see üks abinõu; jään juures ei näe nad mitte üksnes oma kasu, waid ka ühtlasi teise kahju, sest siis teewad nad selle äri edendamise võimatuks, mis nendele kahjulikult mõjub.

Ei ole meie aja inimestel seda kombelikkju jõudu oma himude üle walitseda, kahjulikkudest ollustest eemale hoida ning parajuses ning kasinuses elada, siis on sääl hää nõuu kallis ning raskem leida, kui meie seda ehk mõelda ning arwata wõime ja wõib olla, et siis karstuse edendamises mõnikord ehk ka fanatismuse abinõuud omakohased wõiwad olla.

Inimene on waba, ja ta peaks wabatahtlikult ka oma paremaid elu tingimisi edendama; kus siisgi waba inimene oma himude orjaks on langenud, nii et ta oma kaasinimestest sunduse läbi parematele kombetele peab juhutama, siis ehk wõib see ka küll aidata, aga waba tahtlik abinõun on enam kui sundus; ja see ehk wõib ka karstlaste ülem siht olla oma kaasinimeste wabatahtmist äratada, iseennast pahade kombete wastu kaitseda. Selles püüdmises näitab Wene karstuse furatorium mitmes tüüis loomulik ning eeskujulik olewat. Nad ei näita mitte püüdmist asjakohaseks pidawat alkoholi inimeste eest hoopis ära peita nii kui laste eest tuletikkusid, kui nad neile hädaohtu ähwardawad. Ka ei arwa nad wist alkoholi tegemist ning müümist ilmwõimataks teha wõiwat, sest see pole mitte riigi walitsuseltgi wõimalik, kui teised riigid mitte sellega otsekohe ühes nõuus ei ole (mis ju ka ilmwõimata näitab olewat.) Nad ei aja mitte liialduse tujusid taga, waid nad näitawad seda inimeste õnnestust loomulikuft küljest waatlenat. Esitaks, mis läbi on waba inimene oma waba tahtmise häädufele kaotanud ja nii himude orjaks saanud? ja teisaks: mis pärast langeb alamjugu inimesi enam alkoholi orjaks, kui rikkamaid, et nendel ju küll selleks wähem raha on? Neid põhjuseid pole mitte rasked uues otsida. Inimene ihtab üksteisega läbi käia ning oma priitundidel ka lõbu leida. Rikkal en lõbu enam kui tarwis ja tal ei tule meeldegi ennast sääl juures purju jua. Waesema rahwa kofku käimine oli kõrts, kus tema oma tööraskuste järel lõbu otsis, (kuite ma perekondlik elu temale seda ei pakkunud) ja kõrtsis on muudugi wiin ning õlu esimesed lõbu pakkujad. — Kui nüüd alamate, waesemate inimeste eest hoolt hakataks kandma, et nad lõbu leiaks sääl, kus alkoholi saadawal ei ole, nii kui karstuse kura-

toriumide siht näitab olevat, siis on see kaunis püüdmine. Ka muretsseb ta rahvale kõige päält söögi ning theemajasid odawa hinna eest, ja siis näitemängu, muusikat ja muud ilmsüüta lõbu, aga ilma alkoholit.

Sarnased püüdmised on loomulikud, ning kui nad ka joobiduid enam wiina tõbest ei jaksa päästa (ka nendele püüatise abi pakkuda, kui ka teisel teel) siis ometi teistel on ennemini võimalik ennast alkoholist eemale hoida ning ennast temast ära wõõrutada. Üleüldse meie järeלטulew sugu wõib siis paremini ning hõlpsamini oma inimlikkufid kohuseid täita ning oma himude üle walitseda.

Nii on mõnede püüdmised ning nii ka minu arwamine. Sga edasi püüdjaja selles tegevuses on tänuvääriline ja ta on küll ka wõitleja, aga wõitlemisest ning wõidust liiga rääkimine ei ole asja edendamiseks mitte kasulik.

Haigeid wõiwad arstid palju aidata, ning nende häda fergitada aga haigust ise ilmast ära häwitada ei arwa ma mitte võimalikuks.

Ka wiina haigust wõiwad inimesed oma mõistliku nõuu ning abi waral aja woolul küll ehk parandada ja seda loodame; peaks neil aga siisgi korda minema ka alkoholi ning tema pruuki ilmast hoopis ära häwitada, siis on see seda rõõmustawam. Mitte alkoholi eest wõitlemiseks ei taha ma kiwa tõsta nende wastu, kes jääb juures ehk elsiwad, sest jääb on hää nõuu kallid ning wõiwad ehk ka kõik abinõund tarwitatud saada.

Ka ei taha mina oma arwamistes, wanawara kohta sugugi ilmeksimataust tõendada ja soowits, et nendel õigus oleks, kes tõendawad et eesti wanawara korjandusel hoopis suurem tagajärg peaks olema kui mina sellest oskan aru saada, aga siisgi palun ma neid minu alandlikka arwamisi wastu wõtta, ning palun mitte pahaks panna, kui ma ehk peaks eksima.

On ju meie auustatud herra õpetaja Dr. Hurt omaast korjandusest ilusa eesti astronomia kofku seadnud, mis wististi tänu wäärt töö on, niisama wõib ehk tema rikkalikust korjandusest, mis suure töö ning waewaga rahwa seast on

otstitud, wälja meelitatud ning üleskirjutatud, ka weel mõndagi muud ilusad ning hääd tehtud saada, aga üksnes olewif peaks seda tegema, kui ühest suurest materjali korjandusest midagi kosutawat ülesse ehitatud peaks saama, sest tulewikul saawad wististi teised kohuse täitmised olema. Esmine kohus peaks ju itka igal ajal olema olewikus oma täit waimu jõudu tarwitada, selleks, mis ta wõib, ja sellega omale tulewiku aegades auu teenida ning siis ka minewikusse pilku heita, kas sääl ehk wahest midagi kallist ning kosutawat mälestust kaduma ei lähe. Ka ei räägi mina mitte üksnes eestlastest, waid, nõnda kui ju ülewal tähendatud, tuleb meie päewil terwes Europas wana asjade uurimine, minu arwamise järele, wäga ülesliialduse kombel nähtawale, ning sellest siis wist tuleb, et meie aegne waimlik jõud mõnest küljest tagurpidi kipub minema.

Ülesliialduse tujudel, üleüldiselt waadeldes, omad haledamad tagajärjed, kui meie seda ehk märkame.

Enimesed püüawad oma wendasid kuni taewani ülendada ehk jälle kuni põrmuni alandada, ja siis kuna nad neid on surema sundinud, algab uuesti nende jumaldamine.

On ju sarnaseid inimesi palju, kes oma wendade ohwriks on langenud ja siis, kui nende silmadelt ülesliialduse ning fanatismuse kale langeb, on ju hilja, ja üksnes kahjatsemine jääb nendele järele, et nad ilmsüüta elu on ohwerdanud.

Nii hästi waimlikkudes kui ilmlikkudes püüdmistes, on ülesliialdus kahjulik. Oleks paawst mitte ilmliku kuninga walitsuse kepi järele oma kätt wälja sirutanud, siis ta oleks ehk üleüldise waimuliku würsti auusje jäänud.

Oleks Napoleon I mitte nii ägedasti oma wõidu tujus edasi tormanud, siis ta oleks wististi oma walitsuse wõimused omad päewad lõpetanud.

Suurtel ning mõjuwatel wägedel, kui ka wäiksetel tegudel on omad parajad piirid, mis peab tähele pandama, kui mitte kahjatsemise wõim inimesi ei peaks kurwastama.

Kadugu walearwamised ning fanatismuse tujud, millede mõjul meie kaasinimesi, kas elus ehk surmas püütakse jumaldata ehk jälle põrmuni alandada, ja kojugu ning kas-

wagu selle asemele üks inimlik, weennalik lugupidamine ning armastus, kus meile siis ehk kõigile taewa wärawad awatud wõiksid saada elus ning surmas.

6. Mõtted karstuse edenemisest.

St. P. E. K. E. „Ustawuses“ peetud kõne 30 aug. 1893 a.

Karstuse seltsil on wist teada, et minu arwamisi karstuse asjade kohta, kui ma neid waremalt „Postimehes“ awaldasin, mitte hääks ei arwatud, waid põlgatusega tagasi lükatil. Kuni aga Peterburi karstuse seltsi eestseisus siisgi minule seda auu pakub ja minu arwamisi karstuse asjus pärib, siis tahan heameelega seda soowi täita ja loodan, et mu arwamised selles asjas mitte kahjulikud ei saa olema, sest minu põhjused, mida ma sugugi muutnud ei ole, on Teil ju tuttawad.

Kõige päält tahaks ma meelde tuletada: 1) Misparast on karstuse edendamist tarwis, 2) mis wõime teha, et joomise wõimu vähendada, ning 3) mis tulu ehk kasu sellest tuleb. Wist iga inimene meie ajal on alkoholi wiletsat tagajärge oma filmaga näha wõinud, nii maal kui linnas, kus tema ülesliigne priiufimine maad wõtab. Sagebaste faotab inimene hoopis oma inimliku wäärtuse, tapleb, kistleb, tükkib teise waranduse ning ka tema elugi kallale. Waejus, perefondlik riid, halb eeskuju lastele ja mitmesugused wiletsused ning õnnetused saawad joowastawate jookide mõjul imewäel suureks kaswatatud. Seda waadates paistab küll wist igaühele filma, et siin abi ainult tarwis on.

Ehk kes ei peaks haledust tundma üht alkoholi orja nähes, kes muda ja pori sees lamab ja oma riidehilbud ihu päält osalt ära on häwitanud. Kes ei arwaks sääl abi tarwis olewat, aga kuidas? Inimene on ju prii ning igaüks määrab oma priiuse piirid oma tahtmise järele. Kuidas wõib siin aidata, kus inimene oma priiuse piirid ometi ei jaks pidada? Abi on siin tarwis, aga kuidas siin awitada

see ei näita minule sugugi nii kerge ja hõlpus olevat, kui mõned ehk seda arvavad.

Kui sellest teistele abi võiks tulla, et mina ei joo, noh siis võiks küll hõlpsasti abi saada, aga kõik pääd ei sünni mitte ühe mütsi alla, vaid igalühel on oma pää ning igal pääs jälle omad mõtted ja need mõtted on väga mitmesugused.

Mitmesugused mõtted võivad aga üksnes siis hääd vilja landa ja kasvatada, kui ühjus neid meelitab ja nende paremad püüdmised ühele sihile ühendab. Ja üksnes selles lootuses jaksan ka mina siin oma mõtteid avaldada.

Abinõuud karstuse ning kasinuse edendamiseks ei sünni mitte igas kohas ühtemoodi, vaid seda tuleb selle järele toimetada, kuidas inimese elukombed seda nõuavad, kas maal ehk linnas. Maal ei ole inimesed veel mitte nii väga ära harjunud oma elu ülespidamise juures klaas õlut, weini ehk wiina pruukima ning nad ei ole üleüldse alkoholiga veel nii väga ärarikutud, et neil võimalik ei oleks teda hoopis mahajätta. Nad võivad sääl hoopis hõlpsamalt karstust edendada, kui linnas, ning õnnelik on see küla ehk wald, mille ligidal kõrtsi olemasgi ei ole. Linnas aga on asi teine, ja pole sääl ka kõrtside kaotamist veel sugugi loota ning sääl on enam tarwis karstuse edendamiseks parajuse mõõtu pruutida (mitte joomise, vaid tegude mõõtu).

Ka meie karstuse seltsil siin Peterburis on waja ette waadata, kui ta selles tükis midagi tahab korda saata. — Peaks meil korda minema selles asjas midagi toimetada ning edendada, nii et meie seltsis juba hääd eeskjuu wõime näidata, siis ei tohi meie ialgi põlastamisega nende pääle waadata, kes meiega mitte ühel nõul ei ole, arwates ehk üteldes: „Kes meiega ei käi, need magavad kõik veel alkoholi und.“ — Veel vähem tohime säärased mõtteid avaldada, kus meie karstuse püüdmised alles algamas on. Aga siisgi olewat järeleid mõtteid avaldatud. Meie ei wõida mitte sunduse, vaid üksnes hää eeskjuu ning ühijuse püüdmise mõjul.

Ei oska meie mitte teistest lugu pidada, kuidas wõime siis loota, et teised meist lugu peavad pidama? „Nõnda kui

šina mulle, nii mina sulle!" ütleb wanasõna. Oleme ju kõik eesklikud inimesed, sellepärast on parem ettevaatlik olla, kui teise üle hakkame kohut mõistma. — Kõik ülesliialdused jäägu kõrwale, sest fanatismuse tujud ei tanna mitte ialgi meid paremate püüdmiste jäädawale sihile.

Karskus, kasinus ning parajus teeniwad kõik enam ehk vähem eeskujuliku lugupidamist. On meil ju muidugi vähe võimu nendele wiletsatele abi leida ning pakkuda, kes oma elutarwitustes mitte parajust ei jõua pida, aga siiski võime ka meie seda abi mõjuwamalt poolt loota, soowida ning paluda. Kõige pääst peaks iga kõrtsi ning trahteripidaja trahwi alla langema, kus inimene purju on joodetud. Ja seda polegi raske ülesotsida ning tõendada, kus see on sündinud. Niikaua kui inimestel luba ja woli on, ei hooli nad mitte palju teise õnnetuselt, waid annawad ühe joodikule siis weel fangeid jookisid, kui temal enam mõistust ei ole iseenele üle walitseda, ja siis võib tema kas wõi wiimast und puhkama minna, kui ta wiimane kopik on alkoholi eest ärawõetud.

On keegi meie seltsis, kellel võimalik on mõjuwal kohal jääraсте seaduste ning eluparandamiste toimetamises midagi ära teha ning awitada, näituseks: kõrtside vähendamiseks, jookide müümise kitsendamiseks jne., siis teenib ta suurt tänu nende wiletsate awitamiseks, kes end mitte ise ei jaks awitada ning oma eluforda pida.

Meie sisemine püüdmine peaks aga olema karskus ning kasinus, kõige elukombete ja tarwituste poolest.

Kõik hää nõuu ning parem püüdmine leidku meie seltsis jüdamlikku wastuwõtmist sellepääle waatamata, kas ta karsklase ehk kasinlase poolt tuleb, wõi ka selle poolt, kes parajuses elab. Üksnes joodik, ehk see, kelle elukombed muidu eeskujulitud ei ole, ei wõi meie seltsi edenemisest mitte osa wõtta, ehk olgu siis, kui tema oma elukombed parandab.

On meie selts ühe kindla põhja pääle hääde abinõundega rajatud, need abinõund on: kindel ja tõsine meel, prii iga fanatismuse ning ülesliialduse tujudest, hää tahtmine ja püüdmine, wastastikku arusaamine ning ühendus; siis ei saa

tema kasu kaotssi jääma, waid saab wilja kandma. Kõige päält kaswab tema oma kasu ja siis wõib ta ka teistele hääks eeskujuks olla ning kasu saata.

Nii kui põllumehe põldu siis ikka taewas euam õnnistab, kui ta kaugel kõrtsidest ning alkoholidest oma põldu harib ning oma töösid toimetab, niisama kosub ka linnaelaniku elu terwise, waimu ning waranduse poolest paremini, kui ta kottuhoidlik on ja kasinust ning karstust püüab pidada, kõige oma elu tarwitustes, nii kodus kui seltsis. Säärane seltslik elu kosutab ja tal on järeldus, sest tema äratab auutundmist ning hää eeskuju järelekaunist.

Üleliialdamine ega fanatismus ei kannu aga mitte hää wilja, kui ta ka wahest ehk näitab edenema ehk aitama. Kes oma kaasinimesi püüab aidata sellega, et ta omad himud nende elu paranduseks ohwerdab, ilmast ning inimeste seniaegsest kombetest ning pruugist hoopis püüab lahutada ja eemale hoida, siis on see küll kiiduwäärt, aga kui ta jääb juures teiste inimeste pääle põlastawalt waatab, kes mitte kõigis asjus temaga ühes nõuus ei ole, see on kahetsemise wäärt ilmaparandaja, kelle tegewusest mitte temale endale ega tema kaasinimestele kasu ei kaswa ning neid soowitud sihile ei kannu.

Meie karstuse seltsi püüdmine olgu priitahtlik ühise püüdmine, ilma ühegi sunduseta ning kus sundust tarwis on, jääb saagu igaüks ise oma himude tagasitõrjujaks ning sundijaks — ilma et seega end eksitada laseks, kudas teine elab. „Terwetele ei ole arsti tarwis, waid tõbistele.“ Kes parajuses elab, ei tarwita abi, waid ta wõib teistele abiks olla, kes parajust ei oska pruukida, ning nad wõiwad ka meie ettemõtmist toetada, kui nad ka meie seltsi liikmed ei wõiks, ehk ei tahaks olla.

Ka mina olen kui wõõras tututud, aga palun andeks, et ma sellel toonil armastan rääkida, nii kui ma just selle seltsi liige oleks.

Kõõmuga tahan ma oma mõtteid awaldada ning neid paremasti püüda selgeks teha, kui minu arwamised karstuse edenemiseks asjakohased arwatakse olewat.

Nüüd aga lõpetan lühedalt selle arvamisega, et mitte üksnes karstlane, vaid ka teised ning joodikudgi peatksivad meie seltsile auustamisega liiginema ja tema tegewusest lugu pidama ning osavõtma.

Läheb karstuse seltsil korda seda ära teenida, siis saab tal oma tulewik olema, kus temal võimalik on oma kohuseid täita, ning seda ma sooviks karstuse seltsile kõigest südamest.

7. Armastusest.

St. P. E. „U.“ R. S. peetud kõne järele.

Tõsine armastus ei kujuta ennast mitte sõnadega, vaid ta avaldab end üksnes tegudes: häätegudes, luule- ning muusika-töodes. Pääle selle võib palees kui ka hartsifus armastuse ingel igas tegewuses ning igas seisuses aset võtta aga üksnes nende juures, kes temale oma südant awawad, ning kes armastuse väärtusest aru saawad.

Et nüüd minu võimuses mitte ei seisaks teile armastust kujutada, ei tegudes, ei ka mitte sõnades, siis waatame üksnes armastuse väärtust minewikus ning olewikus — kas ta on meie päiwi kaswamas, või kahanemas, mis armastus teeb ja kuhu ta meid wiib, mis mõju on armastusel karstuse seltside kohta, kodumaa ja isamaa armastus.

Teaduses on ilin väga palju edasi jõudnud. Kas aga headus teadusega ühtewiisi on edenenud, see on jälle teine küsimus. — Nii kui soojus maailma elus hoiab, niisama hoiab armastus inimese südame soojust ja inimese sugu hääduft ning ühifust alal. Teawad meile ju teaduse jüingrid tõendada, et kõik need ütle mata ilmakehad soojuses ehk tulefädemetes oma käiki siin määratus ilmaruumis on alganud. On nüüd see nõnda, mitu tuhat ehk sadatuhat aastat ei ole tarwis olnud, enne kui meie maakera selle tuleleegi ümber ümbruse ehitas. Kui palju tuhandeid korda ei rännanud meie maailm jälle päikese ümber, enne kui see ümbrus ära jahtus, ning siis tema pääl elu alata võis. Ja siis elustas Jumala waim maailma, ning ehitas tema pääle para-

diisi-aia. Selle järele on siis ka neil määratumatel ilma-kehadel üks iga. Kustub tuluke meie maailma keskelt, siis kustub tema ümbert ka elu. Kustub inimese südames armastus, kustub ka ühifus, õnn ja elu.

Sarnased rehkendused lähewad aga armastuse piirist wälja. Armastus ei waata inimese ning tema sugu wanadust, weel vähem on tal miljonite aastate arwusid ilma kehade ümber waja uurida. Armastusel ei ole mitte aega, waid ta on igawene.

Armastuse wõim inimeste juures ei ole küll mitte ifka ühesugune, waid ta wõib kaswada ning kahaneda, ning kui ta uuesti meie ajal ei edene ning meie ühifust ei kosuta, siis wõib küll arwata, et tema õilmeaeg weel laugelt minewikust meile hiilgab. Wanadel aegadel oliwad inimesed teaduses küll kehwmad ja oma tegudes tooremad, aga siisgi nende südame soojus oli juurem. Nad hoidsiwad wennalikust armastuses kofku, et nõnda tugewamalt wälise waenlase wastu wõidelda. Ilma suurus ning taewa laotus oli neile mõõtmata ning arusaamata, seda pühalikum oli neile aga igawene Jumala looduse wägi, kes kõik lasew signeda ning edeneda. Armastus ning pühalik tundmus sundis neid templisid ehitama, kus kõigewägewama taewa ning maa loojat kiita, paluda ning tänada. Greeklastel oli küll mitu jumalat, aga üle nende kõikide oli siisgi üks Jumal. Nad tundsiwad Jumala waimu weewoogudes, taimedes, tuules ning kõiges looduses walitsewat ning sellest siis ka tuli nende jumalate kujutamise. — Kus waimurikas mees nähtawale tuli, selle ümber kogusid õplased ehk jüngrid, kes temale truuts jäiwad kuni surmani. Nende hääd elukombed õitfesiwad kaua, kuni nende paremate püüdumiste ning tõsise armastuse afemele lihahimu ärkas, ning siis neid lange-
misele sundis.

Israeli lapsed armastasiwad oma suguharu ning kartsiwad Jumalat. Nende armastus wiist ei olnud wäga kõrgel järjel, aga nende keskel ärkasiwad Jumala waimust täidetud mehed, kes oma suguwendi äratafiwad ning walgustasiwad ja neid seadusetäitmisele ning Jumala kartusele fundi-

siivad. Kõmbelik elu ning ühifuse püüdmine tegi neid kindlaks kõiki eluraskusi kandma ning kannatama, kuni nad kindlamale ning tugevamale elujärjele jõudsiivad.

Teaduse ning seaduse täitmine on inimestele ning nende kõmbelikule elule suureks abiks ning toeks, aga kus armastus puudub, jääb on seaduse täitmine raske ning inimesed langewad seaduse orjaks. Kõik orjus, Jumala kui ka inimeste orjus, on raske ning rufutav, ja ei tee inimest mitte õnnelikuks ega õndsaks. Sääb tuli mees täis armastust ning Jumala waimu, armastuse Jumal ise, maailma. Ta tahtis oma wendi rõhuwa seaduse alt päästa. Armastus pidi neid ühendama ning neile taewa wärawad uuesti lahti tegema. „Õndsad, õndsad, õndsad, on kõik, kes armastawad!“ oli tema hüüd kõik tema eluaeg. Aga nad ei kuulnud tema hüüdmist ning ei tundnud armastuse waimu ning üksnes külmad seadused ei jaksanud neid langemise eest hoida, kuna aga armastus seeford siiski inimesi elustas, kui ka teiste rahwaste keskel. Siin näeme, et armastusel wanal ajal suurem mõim ning mõju oli kui seaduse täitjatel.

Kuidas on aga meie ajal armastusega lugu, kas kaswamas wõi kahanemas? Kas armastus meid hädusele ühendab, wõi meie oleme seaduse orjad? Teadus ning haridus on palju edenenu ja meie päiwil kõrgese järjele jõudnud, aga kahetsemise wääriliselt tunnistawad kõik nähtused, et inimese südamie soojus ehk armastus külmemaks on jäänud. Ei oleks see mitte nii, siis ei oleks ühifuse ajemel mitte nii palju lõhet ning lõhkumist, armastuse ajemel paha tahtmist üksiteisele kahju sünnitada. Ka jäägi, kus iseendale ühtegi kasu ei saa, püüab inimene teise head ning warandust häwitada. Sarnased nähtused meie ajast õpetawad, et hädus teadusega mitte ühes ei ole sammunud. Üksnes peiu ning neiu ning abielu armastust arwatakse arusaadawaks (nii amfasti kui ka ka jäägi nähtawale tuleb). Meie oleme uuesti seaduse ning sunduse orjaks saanud. Kõige kahetsemise wäärilisem on aga see nähtus, et ka palju nendest, kes teistele taewa teed peawad näitama ning walgustama, ise

seaduse orjaks on langenud, sest armastuse tulusest võib üksnes see oma kaasinimese südames jütitada, kelle süda ise armastusest tujuk.

Kas peame sellepärast lootuse ära heitma? Ei mitte. Oleme ju ise süüdi, kui armastuse tuluse meie südameid ei walgusta ning soojenda. Ekslikud inimesed oleme küll kõik, (enam ehk vähem) aga meie antakse meie patud andeks, kui meie kahjatsime, paha wihtame ning hääd ihkame. Kõik on heljuw, ning muutlik siin ilmas, ka armastus kaswab ning kahaneb. Kaswagu ta siis ka meie ajal ning soendagu uuesti meie südameid! Keegi ei peaks arwama, et ta oma usu ning tegude läbi parem on kui tema kaasinimene, kelle mõtted ning usk, ehk teisiti on, kui tema omad. Iga inimene saab oma usu läbi õndsaks, kui ta aga armastab, hääd ihkab ning paha wihtab. „Usk, lootus ning armastus, aga kõige suurem on armastus. Kui ma ka räägiks inglite ning inimeste keeltega ning minul ei oleks armastust, siis oleks see kui wass, mis kumiseb, ja kelluke, mis heliseb.“ Nii rääkis Paulus, inimene täis armastust, ja tema armastuse mälestus kestab ju ligi kakstuhat aastat. Üksnes armastus võib meid siin ilmas paradiisi rõõmu maitseks lasta, ning arwab meile taewa ukse. Kaswagu ja ja kosugu siis armastus.

Kas armastusel ka karstuse jeltside pääle mõju peaks olema? Näitab ehk küll, et siin armastusest palju rääkida ei ole. „Kujuta oma kaasinimesele selgesti ette, et wiin kõige halbtuse põhjus ja juur on, et ta inimesesoo häwitaja on, ja hoia ise ennaft alkoholist eemale, siis peab ju sinu kaasinimene sellest aru saama ja sinuga ühes seda kuradi lastet wihtama.“ Aga ka sellest ei ole küll ja see asi ei ole nii lihtlabane, kui ta ehk näitab. Näeb ju mõnigi ka ise oma õnnetuse põhjust ja on ka sellest küljest ju paljud raamatud kirjutatud, aga kas see ka ikka mõjuwat wilja kannab? Oma kaasinimesele tema eksitust ette kirjutada on kerge, aga teda häädusele tõsta ehk hääd tahtmist ning püüdmist tema südamesse istuda on raske. Siin tuleb jälle meelde tuletada, et üksnes hää tahtmine, mis südamest tuleb, võib

ka teise südamel hääd tahtmist sünnitada ja mõjub enam
 kui suurusolemised ning fanatismuse tujud. Meie ei taha
 siin mitte pinda teise filmas waadata, vaid otsime teda ka
 oma filmas. Ei peaks ühel ehk teisel seltsil mitte kõik soovi
 järele minema, siis peame seda osavõttlikult kahtsema, ehk
 kui võimalik, aitama. Kus aga teised seltsid meie eeskujuli-
 kuse on, siis püüame ka meie nende hää eeskujuli järele käia.
 Kui armastus ning ühisus meie seltsis aset võtab, ainult
 siis võib meil kindel põhi jalge all olla ja meie saame
 edasi, kui ka aegamööda, seda kindlamini aga, kui meie
 fanatismuse tujudest eemale hoiame. Varemalt oli siin
 kuulda, et keegi on teist alkoholi pruukimas näinud, ja
 arvanud, et mis temalgi wiga juua, kui teine ka joob.
 Sarnane inimene petab iseennast, sest igaühel on ise sellest
 kasu, kui ta alkoholist eemale hoiab. On ju mõnikord an-
 deksandmise väärisline, kui mõni karaskusest liige alkoholist
 veel hoopis eemale ei võinud hoida. Mõnel on äriasjad,
 nõnda et ta nendest hoopis lahti ei wõi lüüa, kes alkoholi
 pruukijad on. Ka ei peaks meie imestama, kui mõni, ning
 üleüldse wanematest inimestest, omast harjunud pruugist
 veel hoopis lahti ei ole löönud, kui neil aga hää tahtmine
 karaskuse ehk kasinuse püüdmiseks on. Andeks andma peame
 üksteisele eksitused ning igaühest lugu pidama, kes hää poole
 püüab ning kellel võimalik on midagi meie seltsi häaks
 teha ning teda edendada selle sihile jõuda, et meie abiks
 ning toeks võime olla nendele õnnetutele, kes ise oma hi-
 mude üle ei jõua walitseda. Igaühele olgu meie seltsi awa-
 tud, kes hääduise poole püüab! Siin on igaühele tee lahti
 enda alkoholist eemale hoida, kui ta seda soovib ning püüab.
 Siin ei eksita teda keegi, ei joodikud ega alkohol, sest alko-
 holi siia ükski ei tohi tuua. Ka joodik võib siin vastu-
 võtmist leida, kui ta aga ihaldab joomist maha jätta ja
 oma elukombeid kasinuse ning karaskuse poole pöörda. Üks-
 nes neid ei tohi meie omas seltsis sallida, kellel hää taht-
 mine puudub karaskuse ehk kasinuse poole püüda ning kes
 meie seltsile kuidagi kahjulikult mõjuvad ehk kahjulikult
 püüavad mõjuda. On selts kuidagi kiitust ära teeninud,

fiis on see rõõmustaw, aga ka laitust peame waguvalt wastu wõtma. Wäga sündlikult ütleb Schiller selle kohta: „Mitte üksnes sõpra, ka waenlast wõid sina kasulikult tarwitada. Ütleb sõber sinule, mis sa wõid, näitab su waenlane sinule, mis sa pead.“ Peaks meie seltsi üle keegi awalikult laimduft tõstma, nõnda kui jeda ka oserwat ette tulnud, siis peame selle wastu suuremeelilifud olema ning endid mitte äritada lastma. Paha tahtmise pääle tuleb ainult kõige tarwilikumas kohas wastata, ja jäälgigi nii, et wastast mitte ei äritada. Iga äritus sünnitab põnewust ning põnewus kasvatab wihawaenu, mille kahetsemisewäärilised tagajärjed ka meie kodumaal meid küll ehk wõiks õpetada. Ka wastase ning waenlase wastu on armastus ning suuremeelsus kõige mõjuwam sõjariist. Seda wõime wanadest aegadest, greeklasteft ning esimestest kristlastest õppida, kus armastuse wõim wististi suurem ning mõjuwam oli kui meie päiwil. Ütleb ju meie suur wend ning armastuse Jumal ise: „Kui keegi find lõõb parema palge pääle, siis pööra temale ka teist!“ Reed sõnad ei ole mitte asjata räägitud, kes nendest aru tahab saada, sest suuremeelsusel on suur wõim. Inimese auu ei wõi temalt keegi riisuda ega rikkuda, kui ta ise jeda ei riku, nii ka seltsi auu mitte. Walitsegu siis suurmeelsus, ühifus ning armastus ka meie seltsis!

Siis weel mõni sõna kodumaaft niug kodumaa armastuseft. Kodumaa ehk isamaa armastus on küll kallis, aga mitte kõige ülem woorus. Meie ei tohi mitte unustada, et pääle meie kodumaa weel palju kodumaaft on ning igaühel peab ju oma kodumaa kallis olema. Tahame aga oma kodumaale auu ning kasu saata, siis ei tohi meie mitte üheküljelised kodumaa armastajad olla. Meie peame ka teiste rahwaste elukombeid tundma õppima ja neist lugupidama. Üksnes siis wõime loota, et see lugupidamine ning armastus nende poolt ka meile osaks saab. Seda peame üleüldise fiin tähele panema, kus meie omaft kitsast kodumaaft eemal oleme ja fiin meie suurel isamaal meie Wene wendadega ühes elame.

Zäägem oma seltsi otstarbele trunks, üksnes kõlblikka elukombeid edendades! Wenelased ei ole mitte ilma lahkuseta

meie wastu, ka ei puudu neil südame soojust, jeda enam peame ka meie nende wastu lahkust ning lugupidamist avaldama, nii et meie nende lugupidamist ning armastust ära võime teenida. Jääme selle eeskujuliku püüdmise juurde, kui ustayad ning auusad Weneriigi alamad, siis võime julged olla, et meie ilma takistamata siin oma kessel ning oma emakeeles oma ettevõtetud asja võime edendada ning üksteist sõnade ning tegudega toetada.

S. Sõprus.

St. P. E. U. K. S. peetud kõne järele.

Armastuse armsam laps on sõprus, siis lubage nüüd siin ka sõnna sõprusest ütelda.

Tahame kõige ligemast ja esimesest sõprusest kõnelda, siis vaatame kaugesse minewikku tagasi, paradiisi aeda. Säär oli aga üksnes üks inimene: mees ning naene. Nis oli paradiisi aed. Nis ning pühalik on see esimene inimese armastus, sõprus ning ühisus, meie kujutatud. Kus pühalik häädu, ühisus ning armastus walitsewad, jääb lehwib ehk hiilgab ka õndsalik Jumala waim. Jumala waim ei uinu aga kunagi, ta lehwib ka meie üle; ta on kõiges looduses, ta ilustab ilma ning ülendab meie waimu. Häädu ning armastus kinnitab meie sõprust ning wiib meid paremale sihile, ning kui ta meile ka ilmlikku õnne ei paku, siis on ometi õndsalik tundmus tema tagajärjeks, mis siit ilmast igawesse elusse ulatab. Häädu on aga väga kange waenlane, ning see on kurjus. Ta teeb oma häwitamise tööd sõpruse, ühise ning armastuse kallal ja jääb kahjatsemise wäärt jagedasti oma häwitamise tööga wõiduwäljale. Ilmlikku auu ning wara wõib küll kurjus riisuda, aga häädu on siiski mõned perlid, mida temalt keegi ei jõua riisuda, ning need on tema paremad südame tundmused, kellega armastus end igawesti ühendab, armastus ning tru sõprus on ilmsuremata. Kõige esimene armastuse ning sõpruse side on abielu, sest abielu sõprus jääb truiks kuni surmani, kui kurjus

mitte mahti ei saanud oma halbtuse seemet armastajate südamepõllu pääle külvata. Abielu seisus on Jumalast seatud, nii kui ka kõik mis ilus, armas ning õndsalik on, Jumalast tuleb, seda ei peaks ka meie aeg mitte unustama. Muidugi peaks iga noor mees selle pääle mõtlema, kas temal ka võimalik on abielu seisusele teed tasandada, ehk seda ülesõlde võimalikult teha. Waesus ei ole mitte häduse edendaja, waid just ümberpöördub, sest kus waesus ning wiletsus walitseb, jääb on lopsakam põlv tigidusele ning kurjusele.

Wilets ning õnnetu abielu on weel kahjatsemise wääriks, kui üksik elu. Siiski pole aga ülesliiga ettewaatamine mitte igaford kohane, ning kellel truud süda ning tugew käsi, see võib Jumala abi pääle loota, ütleb ju wana sõna: „Kes ise ennast aitab, seda aitab ka Jumal.“ Ümberpöördub juhtub mõnikord sellele, kes ehk liiga kaugele waatab ehk kõrgele püüab; sest siis võib ta ehk hõlpsasti taksistuste wastu pörgata, kus ta wastastel hõlpus on tema õnne häwitada. On ta siis näituselks tormides sinna ning tänna wisatud — kuni wanadus oma õigust nõuab, siis muidugi on parem, oma kurbust ning rõõmu üksi oma kalnule kanda. Veel furd nimetan, et üksigi sõprus ülem ei ole, kui see sõprus, mis armastus jäädawalt ülendab, abielu sõprus ning seisus. Waadaku siis iga armastaja peiu ning neiu hästi ette, et kurjusele mahti ei oleks kahtluse ning halbtuse seemet nende südamele põllu pääle küllida, kust ehk taksistuse offad wõiksiwad kaswada, mis jäädawale sõprusele ning armastusele haawu wõiksiwad lüüa.

Üleüldine sõprus ning armastus ei ole mitte nii sütitaw ning südamelik, kui esimene neiu, peiu ning abikaasjade sõprus ning armastus, aga siiski on ka tema wäärtus suur, kui temast aga aru tahetakse saada ning lugu pidada.

„Kuidas võib seda sõpruse wäärtust siis tunda ning kuidas temast osa wõtta, ega waesel ju sõpru ei ole?“ Sellel küsimusel on oma jagu õigust, sest sõbrad kaowad häda korral kui wari. Almsikul warandusel on oma mõju, ning kellel teda on, sellel on ka hõlpsam häduse teed läia, kui tal aga hädad tahtmist on ning ta mitte lihashimude or-

jaks ei lange. Ka koguvad tema ümber häämeelega sõbrad, sest — „kellel sõira, sellel sõpra.“ Sagedasti ei ole sarnasel sõprusel mitte juurt väärtust, mida välimine juhtumine ning omakasu püüdmine sünnitab. Waesel on raske oma eluteed ta-
sandada ning edendada, ning on tal väsimata jõudu ning kardset tahtmist ning püüdmist tarwis, kui tema oma ettevõtmis-
tega edasi tahab nihkuda, ning sihile jõuda. Ka on temal väga raske omale sõpru leida, kes temal elutormides nõuu ning jõuga toeks ning abiks võiksid olla. Aga siiski on ka waesel wõi-
malik sõpru leida, kui ta aga ise selle wääriline on, ning sarnased sõbrad on siis kindlamad ja ustavamad, kui need, kes ilma auu ning waranduse järel õngitsewad. Sellepärast
olgem ustawad igati jõudu mõõda oma kohuseid täitma, nii et meie sõpruse wäärilised wõiksid olla; siis leiame ka sõpru, ja tõsine sõprus on enam, kui ilmlik wara, hõbe ning kuld.

Enn on pime, ja igati ei saa mitte ühtewiisi oma teenitud palga, ja igati ei leia mitte oma häduse järele häid sõpru, aga siiski „kes otsib, see leiab, ning kes kopu-
tab sellele tehtakse lahti.“ Siis otsime, et meie ka oma sihile wõiksid jõuda. Randkem hoolt homse eest, et meie ka nendele wõiksid anda, kellel mitte wõimalik ei ole ko-
guda ega forjata. Üksnes sarnasele rikkale ei awa end taewariik oma õndsakliku tundmustega, ei siin ilmas ei ka tulewases ilmas, kelle süda tema rikkuse küljes on, sest ta ei tunne juuremat õnne, ning ilmlik mammon on tema taewa-
riik. Kõige paremaks nõuaks jääb ikka, sellega rahul olla, mis meil wõimalik on amsal wiisil omale omandada. Ja see on siis ka, mis saatus meile on walmistanud. On ju faks teed, kus woorusele wõi hädusele wõime püüda ning jõuda. Ei awa ennast meile mitte üks tee täis õnne õil-
meid, siis jääb meil ometi teine tee lahti, ning kui see ka ehk offaline on aga tema wiib meid wististi sihile, kui meie aga oma kohuse täitmisele ustawaks jääme. Juhtub ju ka, et inimese paremad püüdmised jalgade alla on tallatud, et tal käed seotud, aga tema waim maitseb siiski priiust ja tema südames on enam rahu- ning õnne-tundmist, kui mõ-
nel miljoni omanikul.

Siin näeme, et meil ka siis võimalik on ilmaõnnest
 osa võtta, kui saatus meile haljendawat eluteed ei ole wal-
 mistanud, ja et meie anusjal wiisil oma wiimasele elusihile
 võime jõuda ning armast mälestust järele jätta. Töötama
 ning edasi püüdma peame aga ikka, nii kaua kui meie elame.
 Seks aga otfigem enesele sõpru ja püüdkem ka ise sõpruse
 väärilised olla. Karstufeseltsidele annan ma kõige päält
 nõuu sõpru otsida ning leida, kes nende väärilised on.
 Mõned väiksed tahtistused, kus ehk üksmeel puudub, ei peaks
 meid mitte araks tegema, ühifuse poole püüda, aga selle
 pääle on siiski ikka tarwis rõhku panna, et mitte asjata
 põnewus meie seltsides aset ei võtaks ning ei sigineks, mis
 meie rahulisele ning ühisele tegemisele kahjulik võiks olla.
 Igauks, kes fanatismuse tujusid taga ajab ning meie rahu-
 likku tegemist eksitab ning rikub, jäägu eemale, kas ta olgu
 karstlane või mittekarstlane. Mõudkem sõprust, häädust
 ning armastust, aga mitte sunduse, põnewuse ega lätatse-
 mise läbi, vaid armastuses ja hää eeskujuga. Uuesti pa-
 neksin ma küsimuse ette: kas on kohasem selts, kus ekslikud
 inimesed hää poole püüawad, või jälle selts, kus ilmeksimat-
 tad liikmed peawad olema, ning kuhu üksnes neid võib wasta
 võtta, kes ilmeksimata olekut töötawad? Minu arwa-
 tes võib meie karstufeseltsis mõlemad wastuwõtmist
 leida, need, kes täiskarstust töötawad, nii kui ka need,
 kes esiteks üksnes kainuse püüdmist töötawad. Siis ehk on
 ennem võimalik, iseäranis siin päälinnas, et selts koguks
 ning tugewaks võiks saada ja oma kaasinimestele kasu saata.
 Sõprus ning armastus teeb enam seltslikus elus, kui sun-
 dus ning paljas jeaduse täitmine. On ju see üks samm
 edasi, kui seltskond hääduise püüdmisele teed tasandab. Röö-
 mustaw on näha, et inimesed hää meelele meie seltsi kogu-
 wad. Kaswagu ning kofugu siis meie selts ühifuses ning
 armastuses, nii et meie tulewikus kõiki mõiksimet rõõmuga
 wastu võtta, siin, kus igaühele tee lahti ning tasandatud
 on, endid alkoholist ning joodikutest eemale hoida, ning kus
 nad enesele meelejahutust, kofutust ning lõbu mõikiwad
 leida! Need on muidugi üksnes minu arwamised, tehku

selts selleks, mis võimalik, ning mis põhjustirjad teha lubavad. Mina aga teen üksnes seda, mis meie karaskuseelts minult on soovinud — ma avaldan oma südametundmuse selles mõttes, kuidas meie selts siin päälinnas võiks kosuda, kasvada ning kasu saada.

Ma tahan seda ka tulevikus rõõmsa meelega teha, ning oma mõtteid seltsis avaldada, nii kaua, kui selts minule oma usaldust kingib. Mitte üksnes, et meil päälinna Eesti karaskuse-seltsis tee lahti on enmast alkoholist eemale hoida, vaid meie peame ka ikka selle eest hoolt kandma, et meie seltsis kosutawat lõbu pakutaks. Küsimised ning kostmised, mis ka meie seltsis aset on võtnud, on kaunis pruuk, aga siin juures peame ka ikka püüdma asjalikud olla, et mitte asjata põnewust ei sünniks, mis ehk kasu asemel kahju võiks tuua, inimesi tülitada ning neid ära tüütada. Küsimise pääle, kas ehk kuidas inimene oma õnne sepp võib olla, millest minewal korral siin kõneldud, võiksin ehk siin kõnes vähe täiendatult kosta ning kõige päält sellest külast, mis üleüldse õnn ning õnne tundmine on. Igavese saatuse ning taewaliku tahtmise wastu ei ole meie jõud, mõistus ning mõitlus küll midagi, aga on meie ning meie püüdmistele ju prii tahtmine antud, hää ning kurja wahel wahet teha, siis võib see wana sõna küll ehk makswaks jääda, sest nii weidi kui kurjategija kuritööd oma päält ära võib käända, niisama ei wõi teegi ühe häätegija tegu salata. Saab kellelgi ilmlik wara ilma tema teenimata osaks ja on tema sääl juures õnnelik, siis ei wõi teda küll wist lohe oma õnne seppaks nimetada. Aga õnne tundmus on enam waimulik, kui ilmlik omandus. Puudub inimesel terwis, mõistus ehk hää tahtmine, õnne ning õnnetundmise järele nõuda ning püüda, siis läheb see küsimine selle wanajõna tähenduse piiridest wälja ning oleks niisama asjata, kui tahaksime küsida: „Kas nõdrameeleline ka õnnest ning õnnetundmistest osa wõtab?“ Õnnetundmisest võib üksnes sääl juttu olla, kus mõistus, jõud ning igatsemine ehk hää tahtmine selle järele on, kõiki neid õnnetumaid aga, kes õnnetundmustest, nii kui pime walgusest, arugi ei wõi saada,

peame ainult kahjatsema. Niisama lähed see küsimine oma piiridest välja, kui keegi siin juures, waesust ning rikkust, alama seisuse ülendamise ning tema palga kõrgendamise pääle waatab. See mõiks ehk omast küljest küll ilus püüdmine olla, aga meie seltsist peawad sarnased otsekohesed küsimised ning püüdmised välja jääma, sest see on politika tegewuse põld. Teeme meie seda, mis meie kohus on, küll politika mehed ning riigivalitsus teewad wististi seda, mis nende kohus on.

Nüüd veel mõni sõna sõprusest, mis ju minu kõne siht pidi olema. Ka siin ehk ärkab jälle seesama küsimus elule, kas inimene võib oma õnne sepp olla, ning kust võib tema omale sõpru wõtta, kui kõik temale selga pööravad, sest ega waesel sõpru ju ei ole. Aga ka siin tohin ma tõendada, et inimele oma õnne sepp on ning omale sõpru võib leida, nii kui meie warsti näha saame. Sõprus on kallis asi ja ta on armastuse ilusam õis. Ta ilustab ilma, kaswatab rõõmu ning kergitab kurbust ning muret ja aitab neid kanda. Rikkust ning waesust on ikka olnud, ning saab ka niisamuti wist tulewikus olema. Wist on igawene loodus seda ise nii seadnud, et mitte inimeselaste edasipüüdmine ei uinuks. Ka paistab pilt ilmast, inimestest ning nende tegudest ainult siis hiilgawalt meie silma, kui sääl kontrast, wastastik, walgus ning wari meie silmade ette on maalitud. Ja siis ärkab küsimus, mis sa omale sihiks walitsed. Kas sa oled walguse laps või pimeduse poeg? Nakkal võib küll palju eesõigusi olla oma elu kergituseks ning õnnetundmuste äratuseks, aga ka waele süda võib õnnetundmusest osa wõtta.

Walgustab ning soendab taewalik päike rikkust ning tema küllust, ta soendab ka waele seisust ning lasab ka tema hertsiku ümber lillekesti kaswada. On Sumal inimesel tema ilmliku wara jaganud siis ta maitseb mitmewõrra tema wäärtust kui ta oma kaasinimestega sõpruses, armastuses ning ühisuses elab. On waesel inimesel eluwõitlus nii ränk, et ju üle tema jõuu näitab minema ja kõik tema ettewõtmised nurja lähewad, siis on jälle suur kergitus, kui mõni sõber tuleb ning temale oma kaastundmist awaldab, ning kui ta ka ilmliku waranduse poolest teda

ei jaks auitada, siis ometi waimulikult, ta wõib tema sü-
dame tundmusi uuesti äratada ning elustada. „Weel peame
püüdma ning töötama. Weel on lootust paremale sihile
püüda ning jõuda.“ On meil kõigil ju üks kindel siht,
küs ritas ning waene ühesugused on, ning see on, kus meie
wõitlus siin ilmas on lõpetatud. Jäägem siis truult pare-
matele püüdmistele hädas ning waewas, rõõmus ning kurb-
tuses! Kes otsani wõitleb, sel on elukroon kindel. Öppi-
gem inimesi, õppigem sõpru hästi tundma, nii et meie wa-
het wõiksime teha sõbra ning waenlase wahel. Sest on ju
sõpru, kes kurjemad on, kui waenlased, kes juu ees küll sõb-
rad, aga selja taga sinu kaela pääle kipuwad.

Kõik on heitlik ning heljuw siin ilmas, ka sõprus, aga
meie siht olgu siisgi kindel, on ju meie wend ning armas-
tuse Jumal meile siin kaunimaks eeskujuks. Ka temal oli
sõpru ning waenlasi. Pea hõiskasiwad nad temale: hosi-
anna! ning pea jälle: poo risti! kuni hädus langes, ning
kurjusel wõit näis olemat. Aga armastus ei sure ja hää
seene ei jää mitte surult mulda, waid ta ärkab uuesti
ning kannab wilja. Ju ligi kakstuhat aastat on mööda ja
tema mälestus ning armastus elab ja saab edasi elama.
Nii heitlik ning heljuw, kui to kord ilm ning tema sõprus
oli, on ta tänapäewani.

Õnnelikuks wõib aga jeda inimest nimetada, kes ka siis
ennast trööstida jaksab, kui kõik ilm teda maha jätab. On
tema süda soojalt ning õiglaselt oma kaasinimeste wastu
tuhkunud, siis saab temal ometi sõpru olema, olgugi siis,
kui tema silmad neid enam ei näe.

9. Ü h i s u s.

Rõne P. E. K. S. „Ustavuses.“

Waremat olen ma siin armastusest ning sõprusest kõ-
nelenud. Aga armastuse piirid oleksiwad kitsad, kui nad
ainult sõpruse ümber ulataksiwad. Sest sõprus on sääl

küll kõige kõrgemal järjel, kus ainult taks hinge üksteist armastavad. Armastuse mõju on aga juurem — ta võtab oma alla perekonna, koguduse ning riigi, ning seda nime-tame kofku ühijuseks. — Oh et ühijus üle ilma ulataks, sest siis woolaks wereojade asemel selgewee hallitad, mis armastuse õisi niijutaksivad.

Ühijus on ilus ning taewalik, selle vastu küll wist keegi ei waidle. Kui aga tõendatakse, et wõitlus elu olewat — siis on sellel ka oma jagu õigust. Mõlemad on olemas, mõlemad peawad olema — soowida jääb üksnes, et nad oma kohased oleksivad, et wõitlus oma wõliliselt mitte ühijusele liiga ei teeks. Wäga kahjatsemise wäärt nähtus on, kui sääl, kus ühijus inimesi peaks kosutama, wõitlus ärkab.

Minu kõne siht olgu :

- 1) Wõitlus ning ühijus.
- 2) Wõitlus isamaa eest ning üleüldine ühijus.

Kõik loodus wõitleb — ta ei riku aga mitte üleüldist ühijust ehk kofkutõla. Rahus ning ühijuses rändawad määratud ilmakerad tuhandeid aastaid ilma-ruumides üksteise ümber, ilma et nad üksteist effitaks. — See olgu meie pühamaks eeskujuks. Ilma wõitluseta ei ole aga määratud ilmakerad mitte selleks saanud, mis nad on. Wõitlused taseandawad teed täiusele, kus elu, ühijus ning õnn wõib ärgata ning edeneda. Ka meie maakera ümber oli algusel küll äge wõitlus, kus loodusewäed, tuli ning wesi, wõitlesivad, kus wahel kaljumäed taewapoolse tõsteti, ning wahel jälle maapind weewoogude alla langes. Palju tuhandeid aastaid lendasivad mööda, enne kui elementide wõitlused meie maakera ümber wähenesivad, ning siis Jumala waim teda taimedele, loomadele ning inimestele elukohaks pühendas. Elementide wõitlus oli waikinud, aga siis algas wõitlus maapäälsete elanikkude wahel. Wõitlus oli sagedasti elu ning surma pääle, kuni nõrgem langes ning tugewam wõitis. — See wõitlus ei ole küll weel tänapäewani kadunud, kuid ta on hoopis teistmoodi, kui wanal, toorel ajal. Wõitlus peab küll siin ilmas olema, sest ka loodus wõitleb, loo-

mad mõitlewad, ning inimene on selleks nagu loodud, et ta oma eest mõitleb ja looduse wäed omale sõnakuneliselt püüab teha. Aga ka rahu ning ühishus peab olema, ning see peaks ka just igamõitleja pühkam püüdmine, tema auu ning tema kroon olema, kui ta ühishuse eest mõitleb. Rahjatsmise wäärt nähtus on aga, kui mõitlus ühishuse asemele astub, ning sääl oma häwitamise tööd algab, kus rahu ning ühishus õitsma ning inimesi kosutama peaksiwad.

Kus mõitlus otstarbe kohane on, ehk kus mitte, seda on raske ütelda — ei ole ka minul auu ennast nende ilmaparandajate jekka arwata, kes ehk ühekorraga ilma pruuki püüawad ümber lükata; „Arge pidage enam sõda, siis on ilmas rahu, ärge jooge alkoholi, siis olete kõik õnnelikud karstlased j. n. e.“ — Rõnda mõtlejatele ma ei tee wiist liiga ülekohut, kui selleks ühe nime wanasõna ütlen: „Kes palju püüab see weidi leiab, aga ettewaatlik edasi jõuab.“ Ehk jälle päris wanasõna: „Suur tükk ajab suu lõhki!“ Ühekorraga ei saa patune ilm mitte paradiisiks; üksnes mõistlik edasipüüdmine wiib meid, kui ka aegapidi, siiski kord kindlamale ning paremale sihile, nagu meie eespool näha saame.

Kui loomad seda omale saagiks päriwad, millest nende jõud üle ulatab, ning kui vähemad suurematele ohwriks langewad, siis on see nende kohta loomulik. Nad on loomad ning ei teagi, et see ehk looduse wastane mõiks olla, waid et vähematel niisama õigus elada on kui suurtelgi. Inimesed peaksiwad seda aga ju teadma, et see loomu ning looduse wastane on, kui üks inimene teisele, ning üks rahwas teisele ohwriks langeb. Siiski mõitlewad ka inimesed nagu loomadgi, mitte üksnes loomade, waid ka ise üksteise wastu, ning nende mõitlus on sagedasti palju jõledam weel kui loomade mõitlus. Metselajas püüab ainult siis omale saaki, kui tal nälg on, inimene püüab aga ka sääl häwitada, kus temal seda tarwisgi ei ole.

Tuhandeid aastaid on mööda lennanud, kus rahwahid ning rahwused üksteise wastu on wõidelnud, kus ainult tegeus ning rammu mõõduandjaks ning õiguse järele pä-

rimine hoopis kõrvaline asi on olnud! Sagedasti tungiswad inimesed ehk rahwahulgad oma kaasinimeste ning nende rahuliku tegewuse kallale, häwitasiwad, tapiswad ning riisusiwad nende waranduse, ja siis oli neil suur wõiduhõiskamine ning saagi jagamine. Ühisust tarwitati sagedasti aga ainult selleks, et endid ühendada ning siis seda kindlamalt teise rahwa pääle tungida ja teda häwitada. Ajawoolul muutis aga wõitlus, kui ka aegapidi, ning andis rahu ning ühisusele weidi enam maad. Rahwad ühendasiwad endid suuremateks seltskondadeks ehk riikideks. Wõitlused üksnes saagi püüdmise pärast wähenesiwad, ja hakati aru otsima ning andma, miks pärast üks rahwas teisega sõda tahtis pidada. Kui leitud põhjus sõjaks ka mõnikord juuremat väärt ei olnud, siisgi ei olnud see mitte enam otsekohene saagi ehk riisumise sõda. — Siis tuli aeg, kus need, nõndanimetatud „isamaalised wõitlused“ algasiwad. Sai üks rahwas teise üle wõitu, siis ta wõttis, oma wastase rahwa ning selle maa oma alla. See oleks ehk küll üks samm üleüldise ühisuse poole olnud, kui nad wõidetud rahwast kui oma wendasid oleksiwad terwitanud, ja neid endaga ühesuguse õiguse osaliseks teinud. Seda aga küll pea kunagi ei sündinud, ehk ainult väga harwa, waid enamasti langes ikka wõidetud rahwas wõitjatele orjaks. Säärane wõitluse tagajärg ning sellest tulnud ühisus oli muidugi hale ja lahjatsemise wääriline, ning äritas ikka enam üht maad ja rahwast teise wastaseks. Nad ehitasiwad omale ikka tugewamaid kindlusi, kus waenlaste wastu wõisiwad wõidelda ja endid kaitsta. Oleksiwad nad igakuks oma kodukohta jäänud siis oleksiwad muidugi need wallid ning kindlused asjata olnud, mis mitte kiskujate elajate, waid oma kaasinimeste wastu oliwad ehitatud. Aga seda ei sündinud, waid üks ehk teine isamaa poeg leidis põhjust, kus ta oma püha kohuseks arwas, oma ligimese wastu mõõka tõmmata.

Wäike nähtus meie oma lähikonnast tuletab sarnast isamaalist waimu ehk „rüütli-tegewust“ wanast ajast meelde. Tallinnas „Mustapääde“ ehk rüütlite maja seinte pääl on

faks rüütlikuju üksteise vastu üles pandud, kes üksteise vastu hüüavad, nagu need sõnad nende kujude alla on tähendatud: üks „Helf Gott allezeit“ (Sumal aidaku mind ikka), teine aga: „Gott ist meine Hülf“ (Sumal on minu abimees). Kelle sõjariistu peab aga nüüd Sumal juhtima? Ta jätab küll neile waba tahtmise: Ei saa teie mitte wennalikult üksteisega läbi, siis lööge omad pään wõi weriseks ja saage tulewikus targemaks.

Saagipüüdmine ja auuahnus olivad ikka pääpõhjused, mis sõjatuluskest sütitasiwad ning rahwaid, üksteise vastu sõdima sundisiwad. Siisgi ei wõi me inimeste tegewust ega ka nende sõdimist mitte naeruwääriliseks pidada. Teekime seda, siis oleksime ise naeruwääriliseks. Esitaks, ei ole ju inimesed mitte inglid, waid nad on ekslikud. Teiseks, ühendab ju taewalik saatuse ennast ise inimese tegudega. Tuhanded on werise tapluse juures küll süüdlased, tuhanded on aga ainult sunnitud, oma kõigeparema südametundmise järele isamaakaitsemiseks wälja astuma.

Meie ajal hakatakse ikka enam selle pääle rõhtu panema, et üleüldist rahu ning ühisust ei ritutaks. Ka on seltskondasid asunud, kes üleüldist rahu ning ühisust loodawad jalale seada — kus sõjatuli jäädawalt oleks kustutatud. Wõib küll loota, et aeg tuleb, kus ainult imesteleemisega selle pääle tagasi waadatakse, kuidas inimesed nii suurel wiisil endid tapmise-riistatega ette walmistasiwad, ning siis üks rahwahulk teise vastu tapmisele ning häwitamisele tormas. Wõib küll olla, et siis enam auutähti ega ristisid nendele rinda ei panda, kes nii ja nii palju kaasinimesi on ära surmanud. Aga see aeg wõib weel kaugel tulewikus olla. Ühekorraga ei wõi üht ilma pruuki, olgu ta ka kui paha, mitte ümber liikata, ning ühekorraga ei wõi ka sõjariistad, püssid, mõõgad ning suurtütid tööriistadeks ning jäädawateks rahulippudeks ümber muudetud saada. Aegapidi wõib see ometi sündida, ning see inimesepõlw, kes siis saab elama, wõib sääraast aega — rahu ning jäädawat ühisust — rõõmuga terwitada. Meie soowid peawad aga meie aja kohased olema. Häa tahtmine ning mõistlik püüdmine wiib meid

ometi paremale sihile, kui ta aegapidi. — Amerika-Ühisriigid wiist ei kahjatse neid raskeid sõdapid, mis neid ühishuusele on wiinud. Kas aga Europa riikide piirid just nii peawad jääma, kui need nüüd on — see peab küll weel küsimuseks jääma. Meie peame oma ajale ning tema saatusele uustawaks jääma. Kutsub meid Keiser ning isamaa, siis peame ilmakahlekemata wõitlusele wälja astuma, ning wõitlema wiimase ni weretilgani.

Meie peame ustawad omaaja lapsed olema, oma kohuse täitmises; minewikust wõime meie mõndagi teada ning õppida, tulewik on meil tume. Üks Italia kirjanik on inimesesoo tulewikku tuhande aasta ette õige õnnelikuks ning õndsaliikluseks kujutanud; wiist üleliialdab ta aga oma tulewiku piltisid, niisama kui mõned jeda ehk jälle ümberpöördud mõttes üleliialdawad, kes tulewikku wäga tumedaks püüawad kujutada. Peame ju ometi tulewikust kõigeparemat lootma. Ilm on palju edasi jõudnud, üleüldse tegelises elus, teaduses ja ka ühishuuse püüdmises. Rahjatsmise wäärt küll, ei jõua hääduš, woorus, ilutundmine ning kunst mitte ühtewiisi teaduše jälgedel käia ning temaga sammu pidada, waid need tundmused on õrnemad ning hõljuwamad, nad langewad ning tõušwad, tõušwad ning langewad. Kunsti tegewus, näituselks, on meie päewil wast paartuhat aastat tagasi langenud — mitte selle olekuga wõrreldes, kus kunst paarituhande aasta eest just õitšes (Greekamaa), waid sellega, kus ta siis weel lapselingsades tõndis. Hale ning kahjatsmise wäärt nähtus on see kunsti edenemises küll, et inimesed enam hää ning halwa, iluduse ning jõleduse wahel wahet ei jaksa teha. (Sellest teineford; sest siin ei ole kunstist rääkimine mitte kohane).

Kodumaa armastus on ilus; ulatab ta aga weel üle oma kodumaa piiride, siis ei ole sarnane inimene selle pärast mitte sanded kodumaa wõi isamaa poeg. — Sakslased olidwad kanged isamaa-armastajad. Ka kõrgesti haritud inimesed, nagu luuletaja Theodor Körner ning palju teisi, ei teadnud oma luulewõimuse ülemat kui: „Deutschland, Deutschland über Alles (Saksumaa käib üle kõige) Schiller ning Goethe ei arwanud jeda aga enam ainulikuks; nad ei laulnud mitte

enam isamaale ning sakslastele üksi, vaid inimestele ning kõigele ismale. Nende väärtus on aga ka sakslastele siiski suurem ning armsam, kui mõne waimustatud isamaa poja väärtus. Elagu siis isamaa armastus, aga kadugu kõik asjata isamaalised käratsemised.

Kuidas on meie wäiksel kodumaal, meie Eesti wendadega ning nende ühisesega lugu? Paraku peame tunnistama, et siin palju soowida üle jääb, ning et nad ise palju oma põnewuse ning käratsemise läbi on ära rikkunud, oma üldises seltslikus elus. Kõige kahjatsemise wäärilisem on see, et neil nii wähe suuremeelsust on, oma isikut ühisesele ohverdada. Ei saa mõni „rahwamees“ seltslikus elus mitte oma tahtmist läbi wiia, siis ei näita temal sellest weel küll olemat, et ta seltsist eemale astub, vaid ta püüab ka seda häwitada, mis teiste ühikus ju on korda saatnud. Niisugune hävitamise töö on ka ju mõnikord korda läinud, mis wäga kahjatsemise wääriline on.

Meie karstuse-seltsid on weel hoopis noored asutused — ka nad peatsiwad ikka selle päale vaatama, kas nad ka igapidi oma kohuseid täidawad. Kui nad kaebawad, et haritud inimesed, nende tegewusest osa ei wõtta, siis ei aita siin jälle midagi oma kiitmine ning haritud inimeste süüdistamine, nii kui seda mõnikord sünnib. Otsigu nad süüdi kõige esiti oma juures, siis saab asi wististi paranema. Haritud inimesed ei wõi ometi mitte sinna tikkuda, kus nad end asjata näewad olemat, ning kus neile ühise, armastuse ning sõpruse asemel põnewus ehk fanatismus wastu põrkawad. Tunneb üks seltskond ehk rahwas oma süüdi, siis on tal ju tee jalgade all paranduse poole. Loodame, et selles tükis ka meie seltsides asi ikka edasi paremuse poole nihkub.

Siin meie seltsis on seni waguvalt töötatud ning selts on ka sammude ühises edasi jõudnud. Hoidkem endid ka tulewikus kõigest põnewusest ning fanatismusest eemale, siis ei ole haritud inimestel ühtegi põhjust, endid meie seltsist eemale hoida. Oma kiitmine ning teiste laitmise saadab kasu asemel kahju, kes aga oma wigasid tunneb ning neid

parandada püüab, see jõuab edasi ning ligineb ühijusele. Riisjama on lugu ka jeltslikus elus.

Eestlased on väike rahvas. Meil pole mitte suuri riigiasju talitada ning politikapõltn harida. Meie elame suure Weneriigi kaitsemise all, ning mõikime ometi oma väikseid talitusi ning ettevõtteid jeltskonna-elus rahulikult ning wemmalikult toimetada. Kui see siisgi mitte iga kord nõnda ei sünni, waid asjata põnewused siin ning seal ette tulewad, siis mõiks see ehk jellest küljest waadates weel andeksantaw olla, et eestlased alles noor rahvas on, kes oma priiust weel kasulikult pole harjunud tarwitama. Eestlastel on aga ka omad hääd omadused. Nad on töökad ning edasipüüdjad. — Kadugu siis need meie nooruse wead, siis mõime küll loota, et meil tulewikus parem ühijus elule ärkaks, mis meie ettevõtmisi ennemini kosutaks ning edendaks. Ses lootuses püüame igaüks selle eest hoolt kanda, et meilt kõik kitsameeselised püüdmised ära wõõrduksiwad ja kõrgemeelus ning ühijus meie keskel enam aset wõtaks. Tõsine ühijuse püüdmine olgu meil pühamaks kohuseks, et meie teistele teed mõikime tasandada, ning tulewale põlwele hääd mälestust järele jätta.

Weel kord üks pill kaugesse minewikku. Säält paistawad meie küll mõned kurwad pildid, werised mõitlused wastu, aga säält leiame ka mõned armsad ning ilusad kujutused, kus rahwad rahus, ühijuses ning õnnes õitseiwad. Oppigem siis minewikust, mis meil kasulik ning mis kahjulik, mis meil teha ning mis meil jätta tuleks. — Olgem wahwad, sest waenlane ei uinu. Ka armastusel, sõprusel ning ühijusel on omad wastased ning waenlased. Ilus oleks, kui nad meie omast kodustgi kaõksiwad, meie Eesti wendade keskest. Iga üksik püüdku oma kohalt, ning iga jeltsfond oma kohalt. On meie püüdmised hääd ning auusad, siis on ka siin meie väiksel jeltslikele suur tähtsus, ning meie kaunname kiwa jäädawa rahu ning ühijuse templi aluseks. Kui need kiwid ka liiwatera sarnased on, ei ole nad siisgi ilma wäärtusetä, sest pisukestest on ju kõik suured

asjad kogu seatud. Meie järeltuljad saavad siis põlvpõlv-
veest edasi ehitama, kuni jäädava rahukoja üle kord ühikuse
lipp lehvib. Seda andku Jumal!

10. Kust ja mil viisil meie maailm on saanud.

P. K. S. U. peetud kõne.

Hilja aja eest harutati meie seltsis küsimust: „Kust ja
mil viisil meie maailm on saanud?“

Siin juures tuleb veel üks teine küsimus meelde, mis
meil isa Jannseni kirjades leida on: „Millega Jumal
küll siis oma aega pidi viitma, kui veel maailma ei olnud?“

Ja vastus sellele pääle: „Ta sidus siis kasemetsas
witsakimpu, et nendele suu pääle lüüa, kes asjata küsimisi
teewad.“

Ja sarnast witsakimpu ehk wõitfime ka siin tarvitada,
aga meie lepime ka ilma selleta. Oleme ju kõik looduse lap-
sed, ning ühe lapse küsimine võib teisele lapsele humitaw
olla, nõnda et ta sääl juures oma mõistust katseb proowida,
kui see ka mitte kaugele ei ulata.

Sarnase küsimuse pääle täiesti wastata, käib üle ini-
mese mõistuse, ning meie võime siin juures üksnes sellest
kõnelda, mis ju ammu enne meid on kõneldud, ning
Jumala tegusid imesteleada.

Meie püha Piibel teatab meile Moosese läbi: „Jumal
lõi maa ja taewa ja kõik, mis maa pääl, ning taewa lao-
tuses olemas on, ja wiimati ka inimese.“

Teadus aga püüab ilmad sündimist järgmiselt seletada:
Hakkab kusegil selles määratus suure ilmaruumis gaasi sar-
nast ollust kogunema, siis hakkab ka selles kogus, ütle mata
suurel edasi-rändamisel, elementide tegewus. Tulejõud
wõtub kõige esiteks wõimust, neid ollusid, mis see kogu
ilmaruumist ju oma külge jõuab tõmmata, aegapidi muutma,
ning seda gaasi sarnast ollust, üheks kindlaks olluseks teha.
Nii festab elementide tegewus edasi, uus ilm rändab ilma
ruumis, ühikuses teiste ilmadega, tuhandeid aastaid edasi,

ilma et tema pääl üksgi eluline ehk tain wõiks sigrineda ning kosuda. —

On nüüd see uus ilm aja woolul nii kõvasti kofku liidetud, et tule jõud tema sisse ennaft ju ära püüab peita, siis on ta omale ju kindla kaju ehitonud, kus siis jälle aja woolul taimed ning elajad tema pääle aset wõiwad wõtta, kuni wiimaks inimese film kõiť jeda Looja imetegu wõib imesteleada. — Nii on siis meie teaduse ilm walmis, kus pääl meie wõime elada ning oma tarkust awaldada. Meie tarkus ei ulata aga mitte kaugele, sest kõige targemat st, kes oma teadustes teistest ju palju eemale oliwad jõudnud, pidid ometi wiimati tunnistama, et nad jellest määratu looduse sügawuseft midagi ei tea.

Nii on siis see ilm, mis meie Piibel põhjendab, ning ka see mis teadus meile kujutab. Arwab nüüd keegi, et need mõlemad ükssteisest lahtu lähewad, siis on see ekslik arwamine, sest need mõlemad teadused ehk arwamised käiwad ükssteisega täiesti kofku. Mispärast aga see arwamise ning seletuse worm ehk kaju meile mitmesugune näitab olewat, jeda õpetab meile ajarwool ning tema muudatused. Waremalt, kui inimesed teadustes weel madalal järjel seisiwad, oliwad nende tundmused jeda wägewamad. Nad imesteleisiwad ilma ning ilmalaotust ja auustasiwad üht jumalikku olemist, kes kõiť on loonud. Olgugi, et see kujutus Jumalast ka wäga mitmesugusel wiisil sündis, ometi oli enamasti ifka see üks siht; jeda auustada ning ennaft selle ees alandada, kelle wastu meie jõud ning mõistus põrm on ning jeda meie Jumalaks nimetame. Seda jumalikku wäge ning tema tundmust inimeste südamēs ei wõi üksgi teadus ümber lükata, kui ka need tundmused mitmel ajal ja mitmel wiisil endid meile on kujutanud.

Kui meie teadus weel sinna ei ulatanud, et meie maakerä ennaft ise ümber pöörab ning ühtlasi ka weel ümber päikese rändab, siis räägiti, et päikene tõuseb üles ning päikene lähēb alla ehk looja. Nüüd aga, kus meie teame, et maakerä seisuford muutlikum on, kui päikese oma, peaktime, ütlema: „Meie

maafera pöörab ehk tõstab meid päikese poole, ning jälle : „Meie maa kääneb meid päikesest eemale.“ Seda pole aga mitte tarwis, sest asi jääb ikka selleks samaks, ja meie ütleme ka nüüd : päikene tõuseb, ning jälle, ta läheb looja.

Nii on ka meie usu asjus ning meie ilma põhjendamises, sest üksigi teadus ei lütkka tundmuse ühest jumalitust olemisest ning tema ilma loomisest ümber.

Mooses ütleb : Jumal lõi taewa ning maa ning siis kõige päält walguse.

Teadus ei wõi ju seda ilmaloomist mitte ümber lükata, kui ta ka omal wiisil seda loomist põhjalikumalt püüab selgitada. Taewalik walgus pidi ju kõige esiti olema, ning tema kiired wahet taewa ning maa, ja siis jälle maa ja mere wahel tegema. Ja siis äratastiwad Jumala walguse kiired taimed, elajad ja kõige wiimaks inimese elusse. — Need kuus päewa, mida Jumal Mooses ütlemise järele ilma loomiseks pidi tarwitama, ei wõi ju mitte meie päewadega wõrreldud saada, aga aega oli selleks tarwis ning aja wõtul jõudis Looja oma loodasjadega ometi nii kaugele, et ka loodasjade kuningas, inimene, pidi elusse ärkama.

Esiteks walgus, siis ilm ja siis film, ja puudub üks nendest, siis ei ole teist niihästi kui olemasgi. Silm ei wõi ju midagi waadelda, kus midagi ei ole, ning jälle ümberpöördukt, kui ühtegi wägewat filma ei oleks, ei oleks ka midagi, mis nähtud wõib saada, ning siis on ka walgus pimedus.

Kui kaugele wõib inimese teadus ulatada? — „Millestgi ei saa ju midagi. Kõik on loomulik, ja loodus elustab kõike. Kõik lendab ajawoolul mööda, ja iga loodasi, ta sünnib, elab ning sureb. Ka ilmaferad ei seisa igawesti waib ka nemad annawad üksteisele ruumi, kui ka nende eluiga ehk muust tuhandeid aastaid kestab. Nad koguwad endid ilmaruumis, elawad ning elustawad pörmu, mis nende ümber on, siis surewad ja saawad wiimaks ka ise jälle pörmuks, kust siis ehk mõni teine ilmafera jälle uuesti oma ümbrust ehitab ning oma jõudu kogub, et jälle uuesti elule ärkada j. n. e.“ Nii räägib teadus.

Inimesed õpiwad, uuriwad ning laiendawad oma teaduse ringi, aga nad on looduse lapsed ning nad jõuawad ikka sellele sihile, kus nad peawad tunnistama, et nende teadus mitte kaugele ei ulata. Mida rohkem inimene teab, seda kindlamaks jääb ta temale see teadmine, et looduse ning jumalikud saladused meile ikka ilmmõõtmataks ning ilmarusaamataks jääwad. Kes võib ära uurida inimese elu võimu ning jõudu? Tema film waatleb, tema kõrw kuulab ja tal on tundmus sellest, mis ta teeb, waatleb ning kuulab, aga kust tuleb tal see imelik võim? Mis teab inimene igawesest ajawoolust? Tema waim lendab musttuhandeid aastaid edasi tulewikk, ehk ta waatab tagasi minewikk, aga ta ei leia algust, ei otsa, sest aeg on igawene ning inimese mõistusele ilmarusaamata. Niisama wähe ulatab inimese mõistus ka taewaladuse ruumist aru saama. Ta waim ning meel ruttab ühe ilmakea päält teise pääle, ning kui ta ka miljonisid wersti sekundis ära lendab, aga selle määratu ilmaruumi äramõõtmiseks ei saa ta mitte sammugi edasi, sest see on meile ilmmõõtmata. Kes küllwab nüüd ilmmääramata ajawoolul need must tuhanded ilmakerad sinna ilmmõõtmata looduse ruumisse, ning kes hoiab neid üllewal?

„Millestgi ei saa midagi,“ ütlewad teadusemehe, aga kust on see ometi kõik saanud ning kust tuleb ja kes jagab seda materjaali ilmade ehitamiseks?

Ei näeme, kui weidi inimese mõistus selleks arusaamiseks ulatab, kuidas ehk millest maailm on loodud. Üks asi aga saab meie waatlemises ikka kindlamaks, ning see on see tundmine, et üle meie mõistuse üks wägew võim walitseb. Õigil loodasjadel peab üks looja olema, ning nii võime küll siis kindlasti kõige oma teadusega ühes ütelda: „Jumal lõi taewa ning maa.“

Jumalik võim on ning jääb neile arusaamataks, meie võime ainult tema olemist aimata, aga ses kindlas usus, et ta olemas on. Kuidas meie teda aga nimetame, kas Jumal, Loodus, Saatus, vaim, Wägi, see on ükskõik. Iga inimene ning rahvas auustab teda oma moodi, ning nimetab teda

oma keelemurde järele ja meie nimetame teda Jumalaks. Iga rahvas ligineb Jumalale ühtewiisi, mitte inimese üf ei tee teda õndjaks, waid tema tundmused, tema armastus oma kaasinimeste ja kõigi nähtawate olude wastu, sest kõike elustab jumalik waim, ning mis inimene ühele oma kõige wähemale wennale ehk kaasinimesele teeb, seda teeb ta ka Jumalale. Kreeki ei tohi oma usu pärast suurstada ning fundida, et ka teised just nii peakiwad uskuma, kui tema sest usufundus on ajawoolul ju palju paha teinud, mis Jumala ees üksnes jõledust wõiks äratada. Meie mõistus ei jaks looduse asjadestgi õiget aru saada, kuidas meie tohime siis enestele loojaft kindlad kuu walmistada? Nii kui inimlik teadus kõigi loodasjade kohta, mis ilmalootuses olemas on, muutlik on, niisama wõib ka tema orwamine jumaliku olemise kohta ajawoolul muutuda; mitte teadus, waid tundmus ning armastus teeb meid õndjaks.

Ühed annawad Jumalale inimese kuu, kes kuskil peaks olema, inimese kombel kõnelema ning töötama. Teised annawad temale jälle teise kuu, aga meie wist teeme hästi, kui meie omast usuraamatust just sellest küljest omale põhjusi wõtame, kus üteldakse: Jumal on waim ning meie peame teda waimus ning tões kumardama.

Mis on waim? Ta ei ole mitte üks kogu wõi kuu, mis kuskil iseäralikult omale aset wõtab, waid ta on kõigis paigus. Jumala waim elustab ilma ning kõik ilmalootust, ja ta elustab ka inimest. Selles kindlas usus liginewad meie tundmused jumalikule olemisele, kui ka tema wõim ning tema teod meile ilmääratawaks ning meie mõistusele arusaamataks jääwad. Ta on walguft loonud ning teeb wahet pimeduse ning walguise wahel. Walguis meelitab ilmsüüta lillekese elusse, ta elustab iludust ning hädust, aga pimedus warjab oma põues paha ning jõledust.

Ka meie tee on lahti walguise ning häduse poole. Ükski wõim siin kadumas elus, ei rikkus, jõud ning tartus ei üienda inimese wäärtust, kui sääl juures hää tahtmine puudub. Hää tahtmine ning armastus ühendab meid juma-

liku olemusega ning teeb meid selle vääriliselt. Ta laseb meid ilma õnnest osavõtta, kui meie elukäik ta ehk vilets näitab olema. Armastus ei sure, ning see, keda armastus hauale kannab, elab tema kaasinimeste südames edasi ja tema mälestus ei unune.

11. Önn.

P. R. S. U. peetud kõne.

Önn ei ole mitte otsida, leida ning anda, vaid ta on kõigepäält oma pöues kanda.

Ööna önn käib suust suhu, talust tallu, ning külast külla. Iga inimene ihaldab õnnest osa võtta, aga see ihaldamine ning õnnetundmus üleüldse on väga mitmesugune. Mis ühele önn, on teisele inetu, mis ühele hüljawa, on teisele madal, ning alatu, aga igaüks püüab omal viisil ilma õnnest osa võtta. Mii on siis önn ning õnnetundmused väga mitmesugused, aga siisgi peaks meil kõigepäält üks önn olema, mille järele meie igatseme, ning ainult üks tee, mis meid sellele õnnele wiib. Sellest teest, kus meie peakime käima ning sellest õnnest, mis meie peakime otsima, olgu meie tänane kõnelemine.

Önn wõiks ehk küll ühe lille wõi öiega wõrrelda, mis ilusasti õitseb, aga mille ilutundmus väga mitmet wiisi inimeste päale, kes teda waatlewad, mõjub. Ühed kiidawad tema kosutawat lõhna ehk aroomat, teised imestawad tema wälimist kaju ning ta hüljawaid lehekefi, kolmandad aga tema ilu ning eluwõimu ning tema wäärtust üleüldse. — Kõik need tundmused wõiwad küll kosutawad olla, aga selle wahega, et üks kaduw ning teine jäädaw on.

Lille armas lõhn on kosutaw, aga üksnes ta ligiolemisel; ta hüljawad lehekefed ilustawad ilma, aga närtsiwad ning langewad, kuid ta eluwõim ei närtsi, ta ilmsuremata. Lille hüljawad ning lehtawad lehed hoiawad ning peidawad oma keskelt üht suremata eluwõimu, mille eest nad

häämeelega närtsiwad ning surewad. — Seemneteratejed, mis nendest järele jääwad ning maa pääle langewad, ei sure mullas, waid nad ärkawad uuele elule, sest loodus ei ole suretaw, waid elustaw. Nii ka meie õnn ning meie elu.

Elu ning eluwõim ei sure, ning meie teod käiwad nendega ühes: ka õnnetundmus wõib kaduw ehk jäädaw olla. Riffus ning auu wõiwad küll kui lehed meie õnne õies hiilgada, aga nad awaldawad meile ainult õnne wälimist külge, nad wõiwad lehtedena läikida ning langeda, kuid üksnes siis, kui nendega ühes sügaw ning jäädaw õnnetundmus kosub ning ärkab, jääb nendest kustumata mälestus järele. Rõik ei ole kuld, mis hiilgab. Rõik ei ole õnnelik, kellele Jumal küll oma andeid rikkalikult jagab, ja igatord ei awalda wälimine kaju weel mitte sisemist wäärtust.

Kas siis ehk waejuses õnnel parem kodukoht ei ole? Ei ka sääl mitte, sest waejuses on õnnediel weel suuremad takistused kui rikkuses, sest sääl ehk wõib wiletsus ajel wõtta, mille mõju jäädawalt õnne õisi püüab lämmatada.

Kus on siis õnn ning kes on õnnelik? See küsimus pole mitte kerge, aga ta on huwitaw.

Jäädaw õnn siin kaduwas ilmas küll ei õitse, waid ta hiilgab, paneb meie südant rõõmu pärast tufsuma, ja laob jälle kui wari, ning jätab sagedasti oma warjuküljed järele. Rõõm ning kurbtus, õnn ning häda näitawad üksteisega wõitlewat, nii kui walguis ning pimedus, hääduis ning kurjus. — Ärkawad meie lootused, siis ärkab ka meie õnnetundmus.

Hiilgab meile õnnepäike nii, et wõiksime ju rõõmsalt hõisata, sääl tõusewad jälle mustad pilwed meie õnnetaewast oma alla worjama. Wiletsus, waen, oht ning häda häwitawad meie õnne õilmed, ning külwarwad sinna asemele kurbtust ning valu.

Siin kaduwas ilmas ei ole õnnel jäädawat kodumaad, waid ta on muutlik, nii kui meie elu üleseilbse, aga ta on igawese ajaga ühijuses, kus jäädaw wili tema tagajärg on. Siis waatleme enam selle õnne järele, mis kindlam ehk hoopis jäädaw wõiks olla.

Põllumees harib oma põldu, ta loodab oma jõuu ning võimu pääle; elu on lühitene, õnn on haruldane asi ja tarwis on teda kätte saada, mõtleb ta. Rõik, mis võimalik, on tarwis teha, et õnne osaliseks võiks saada, enne kui ju ehk hilja võiks olla. Ta hävitab oma metsa, et sellest tublisti raha teenida, ta võtab kõik omad maa nurgad harimisele ning paneb neid sagedasti sarnaste põldude alla, mis temale lühitese ajaga suurt kasu võiwad tuua. Ju näitab õnn temale vastu naeratawat, ja weel enam naeratab ta ise ja püüab selle järele elada, et ta oma ümbruses lugupidamist ning auustust leiaks. — Mõni aasta läheb ilusasti edasi, aga see ei kesta mitte kaua, sest ta on oma õnnele weidi ette rutanud, mis loodusega mitte ühenduses ei seis. Ta metsad on laastatud, nurmed ära kurnatud ja ta eluviis ära hellitatud. Nüüd hakkavad tema edasipüüdmised lõkama, nii et ta allapoole langeb, kus õnn temaga enam ühes ei käi, ja kus hõlpsasti wiletsus temale vastu võib tulla, sest ta õnnetundmus ning ta õnne järele püüdmised ei olnud mitte loomulikud. Teine põllumees harib oma põldu ka hoolsasti, aga ta ei aja mitte õnne taga, waid ootab kannatlikult, kuni õnn temale wõõrile tuleb. Ta waatleb enam tulewikku, ei püüa omast metsast mitte otsekohe suurt kasu saada, waid on temaga hoidlik ning edendab metsa kasvatamist hoolsasti. Ta ei kurna ka oma põldusid liiga ära ja lina külbab ta ennegi oma tarwituseks. Ta jätab ka ehk wahest mõned maatükid sõodiks seisma, mis tema karjale toitu annawad ja siis, kui nad sõodis seistes on wälja puhanud, oma peremehele seda enam wilja kanna- wad ning saaki annawad j. n. e. Sarnane põllumees ehk võib ennemini õnne osaline olla, ning üleüldse siis, kui temal ka loomuliku õnnetundmiste olemas on, mis mitte nii wäga ilma waranduse küljes ei ripu.

Niisama ehk võib igas seisuses olla, ning üks loomulik edu ehk edasipüüdmine võib loomulikul põhjal seista ning edeneda. Inimene on küll oma õnne sepp, aga ajab ta teda liiga taga (taob ta teda liiga), siis ehk võib õnn temale ka jäädawalt selga pöördä. — Nii mõnigi waatleb

oma õnne mõrsjana kõrgemates kohtades, ehk taimena toredates aedades, kust õnn temale küll ehk vastu naeratab, aga wiimati ta ehk märkab, et see liig kõrgele waatlemine ometi loomulik ei olnud ja see tema õnne ei edendanud. Rahjatsemisega waatab ta siis tagasi, kus ta nii pimestatud oli ja neid õnneõisi ei märganud, mis ju ehk loomulikult tema elutee pääl õitsejivad.

Meie ju kõik ekslikud inimesed, ning on siis küll ettewaatamist tarwis, kuidas meie ilma õnnest osa wõikime wõtta, aga auusal wiisil, kus juures meie oma pühamaid kohuseid ei unusta.

Õnn on haruldane, ta langeb küll mõnele osaks, kes midagi selleks pole teinud, et teda omale teenida ning omandada ja jääb teistest eemale, kes palehigis töötab ning kes teda küll ehk oleks omale ära teeninud.

Sarnane õnn on aga see wälimine on, mida ilm pakub: Ilmalik hiilgus, kaduw warandus ning auu. Aga jäädaw õnn on jumalik taim, mille juured sügawamale ulatavad. Kaduw ja jäädaw õnn ning õnnetundmus tarwitawad üksteist, aga nad ei ole mitte üksteisega nii wäga seotud, ning need tundmused wõiwad ka üksteisest lahus edasi lesta, sest kellel parema õnne tundmustest osa on, see ei tunne ennaft kunagi õnnetu olewat, waid ta leiab enesele ikka troosti, kui ta igatsused ka mitte täide ei peaks minema. Tuleb ju sagedasti nähtawate, et waene kes palehigis oma igapäewast leiba teenib, ennaft õnnelikuma tunneb olema kui rikas, kes külluses elab. Ka elu äratüdinemist tuleb rikaste juures palju enam ette, kui wäesema ning alama seisuse inimeste seas.

Õnnetundmus on taewalik and, ning keegi ei wõi ütelda ning ennaft sellega wabandada, et temal õnnetundmused puuduwad. Harjutama peame endid häädukses, siis ärkawad paremad tundmused, mis meie sees olemas on, ka õnnetundmus, elule; sest kes otsib, see leiab. Otsima peame ka ilmalikku wara, et meie seisuford kindlamaks saaks, sest õndsalikum on oma kaasinimest aidata, kui et meie sunnitud oleksime teise käest abi paluma.

Õnneistawad kõik sinu ettevõtted, ning kaswab ju warandus, siis õitseb ju õnn küll väljaspidi; aga üksnes siis on sinu õnn täielik, kui armastus kaasinimeste wastu ju õnnetundmust ülendab. Meie seas ei ole suurt rikkust, aga siiski on ka meile õnneilm lahti; mis meil ei ole, seda ehk võime leida. Siis püüdkem ning otfigem seda, mis meie süda ihkab, ning mis meie rahule tarwis läheb. Boorus on see tee, mis meid igatahes õnnele wiib ning armastus on õnne siht. Paistab ju taewalik päike kõigile, ning meie kõik võime ilma ning tema iludust inesteleada.

Ka auu on õnne armsamatest lastest, sest: auus nimi on kallim kui suur rikkus. Aga kas inimene auus on, seda ei awalda iga kord mitte tema wälimine kuju, ning need auutähed, mis ehk mõne rinnal ning kaelas hiilgawad. Sarnased ehted peaksiwad küll inimese tubliduse ning tema häätegude tundemärgid olema, aga ilm on ekslik ja nad ei juhtu mitte igakord oma õige koha pääle, ning sagedasti tufsub alatu riide all ustarwam süda, kui seda ehk hiilgawate auutähtede kandjal olemas on.

Rikkus, õnn ning wara ülendawad küll õnnetundmust, aga siiski ottime kõige päält seda õnne, mis jäädaw on, kui ka kõik muu meist ehk peaks kaduma.

Kui kõik meie ettevõtmised peaksiwad nurja minema, ning mustad pilwed kõik meie eluõnne katawad, siis on meil ometi üks õnneilm lahti, üks õnneilm, mis mitte kaduw ei ole, ning mida üksnes meie waimusilm võib näha. Meie kõik kanname enestes parema ning jäädawa elu ja õnne seemneid, aga üksnes siis kannab see seeme meie oma wilja, kui meie endid waimus täiesti looduse wägede ning oma saatuse alla anname. Olene ju ometi kõrgemate wägede alamad ning oma saatuse saadikud siin ilmas; kas meie siis enam ehk wähem korda saadame, on ükskõik, kui meie üksnes seda teeme, mis meie jõuus on, ning kui meie oma inimlikka kohuseid truusti täidame. Üksnes alandmus taitseb meid selle eest, et kunagi kõik meie õnn ning õnnetundmus kaduma ei lähe.

Rasked on eluvõitlused, aga jäägem kindlaks! Siis ei riiju meilt keegi elu-krooni. Jäägem ustavaks oma inimliku kohuse täitmisele, siis saab meile õnn osaks, ning kui ta ka väljaspidi ei õitse, võime teda ometi waitfist oma põues kanda, ehk õitseb siis see õnnedis üksford meie hanel paremini.

12) Mina ning sina.

P. E. K. S. peetud kõne.

Kui jumalik võim ning vägi inimestele ilma küll ehk nii võiks jagada, et kõik sellega rahul oleksivad, siis ei kehtaks see ometi mitte kaua, ning sarnane jagamine peaks ikka jälle uuesti sündima, sest meie, nõrgad inimesed, ei jaksa mitte oma ning teise õigust ning väärtust õiglaselt kaaluda. Jumal on siis ilma inimestele jätnud nii, et nad jääb ise üksiteisega lepiksivad, üksiteiselt õigust otsiksivad ning leiaksivad. Ja seda teevad ka inimesed, aga see töö teeb nendele palju raskusi, kulu ning waewa, ja siisgi jääb sagedasti tumedaks, mis minu ning sinu väärtus kaalub, ning mis minu, ning sinu oma peaks olema.

Küll mõeldakse ning töötatakse selle kallal, et igatihele õigus osaks saaks. Küll on palju kohtuid ning kohtumõistjaid, küll on ju suured seaduse raamatu-kogud, kelle läbi inimestele õigust peaks jagatud saama, aga siisgi on ehk küll väga aruldane asi, kus õiguse otsijad ütlewad, et mina ning sina oleme nüüd täiesti õiguse osaliseks saanud, enamasti aga sünnitawad wastastikku süüdistamised ning õiguse otsimised ikka enam põnewust kui ühisust.

Mis nüüd suured võimud ei jaks hääks teha, jääb ei jaks siis siin meie waatlemine ka küll wist suurt korda saata, aga huwitaw ehk võiks siin juures olla waadelda, esiteks mille mõjul ehk põhjusel wahesein minu ning sinu wahel wõib tekkida, ning siis, teiseks, mis abinõudega neid wahesid minu ning sinu wahel võiks kaotada ehk wähemalt nõrgendada, nii et see wastik seis mitte nii väga eksitaw ning

tatistaw ei oleks. Nende tatistuste ning põnewuste kõige mõjuwamaks häwitajaks ning ühise edendajaks on, ning jääb suurmeelsus ning allaandmus (Ergebenheit.*)

Ekfimine on küll inimlik, sest igaüks võib ekkida, aga ekkarwamised, ehk süüdistamised langewad enamasti ifka teise, aga mitte oma pääle. „Witte mina, waid sina oled süüdlane,“ jeda tõendatakse sagedasti mõlemalt poolt, ning wäga harwasti kuuldub ka ütlemist: „mina olen süüdlane, mitte tema.“

Kui nüüd mõlemilt poolt see ilmsüüta „mina“ ja see süüdlane „tema,“ wastu kõlab, kellel peaks siis süüd olema, sest mõlemil pool on ju üks „mina“ olemas?

Muidugi peawad siis teised oma arwamistega sinna wahale tulema, ning wälja arutama, misjagune „mina“ jääb õiglane, ehk kumb nendest ülekohtune on.

On nüüd ka hääde ligimeste ning sõprade nõuu sääl juures ilma mõjuta, siis otsitakse õigust kohtu läbi.

Need tatistused, kaasinimese ning tema omaduse wääratuse lugupidamises on kahesugused, esiteks, kus inimene küll aru saab, et temal ülekohtus on, aga kus ta siiski omale õigust otsib. Sarnasele omadiguse tagaajajal peaks wali kohtus olema, sest tema ekkib meeleka, ja jarnane kohtuotsus jääb teda ka, warem ehk hiljem, tabama. Peaks aga jarnasel walelikul korda minema kõik oma eluaeg ennast ilma ees õigeks tunnistada, siis jääb ometi kõigekõrgem kohtumõistja ta südametunnistust rufuma kus tema teod ta üle walju kohut mõistawad ja tema eluõnne temalt wõtawad. On inimese elureis siin ilmas lõpetatud, siis käiwad muidugi kõlbmata inimese teod niisama tema järele kui hää inimese hääd teod tema järele käiwad.

Teiseks aga ekkitakse, kus arusaamine puudub, mis minu ehk teise oma on, ja kus juures siis igaüks ennast suurema õiguse osalise arwab olewat. Sarnased ekslikud arwamised wõiwad teaduse ning tundmise puudusel sünnida, ning nad on

*) Sõna Allaandmus võib selle sõna kohane olla, kui saksa keeli „Ergebenheit.“

ennemini andeks andmise vääriksed kui need, kus inimene oma ülekohut küll tunneb, aga siiski teisele ülekohut teeb, ja nendest siis, kelle waim küll ehk kaine tahaks olla, aga kelle liha nõrk on ning kes arusaamise puudusel, wõi kisa-meelsuse põhjusel, oma ligimese ning iseenele eluõnne rikuwad, nendest olgu enamasti meie tänane waatlemine.

Räit. Isa lahkus siit ilmast, ning jätab kaks poega järele. Pojad lähewad nüüd pärast isa surma lahtu, nii kui kord ja kohus, sest nendel on ka ju mõlematel oma perekond. Isa on enne surma kõik korraldanud, nii et nende warajagamisega takistust ei tuleks. Aga siiski on üks wäike takistus ilmunud, ühe õige wäikse maalapikese pärast, mida kumbgi wend omaks tunnistab. Esiti oli wähe sõnawahetust, millel ühtegi paha tagajärge ei näidanud olewat. Aga kui mõlemilt poolt see „Mina“ oma eesõigusega ette tungis, siis läks nende asi ometi põnewaks. — Sellest pisikesest maalapikesest ei oleks küll kumbgi wend suurt wälja teinud, sest isa oli neile kaunis suure waranduse järele jätnud, aga, õigus minul on, ning see peab minule ju saama, ning seda arwasiwad mõlemad.

Mida suuremaks nende põnewus läks, seda wõimetumaks läks kummaltgi poolt järelandmine. — Suurtest kuludest hoolimata, pidiwad kogu ülekuulamise all ka maamõõtjad platssi astuma, kus ka ligematel maaomanikkudel nende maad pidiwad mõõdetud saama.

Selle suure tüli ning kulude tagajärg oli, et kummagil arendest õigust ei olnud, sest see maatükk leiti nende naabri oma olewat.

Sarnane oma õiguse kaotamine wõis küll ehk nende mõlemate kasu olla, sest nende põnewus ning wihawaen oleks muidu ehk wennaste wahel ikka suuremaks läinud, kuna nüüd aga wend wenna jälle aega pidi tagasi leidis. Algses käisiwad nad küll weidi põnewalt ning häbelikult üksteisest mööda, aga see õnnetu protses oli neid ometi niipalju targemaks teinud, nii et nad jälle üksteist hakkasiwad lugu pidama, ning siis mõlemad wennad õige hääs rahus ning ühisuses üksteise ligidal edasi elasiwad, ja wii-

mati ka wäga hästi aru saiwad, et üks hää wend enam wäärt on kui maatükk.

Üks teine näitus tahest hääst sõbrast ning ärimehest, kus ka liiga omaõiguse woli nende sõpruse wahel kippus tungima. — Nad algasiwad oma äri sõpruses ning ühijuses, ja ei küsinud palju selle järele, mis minu ning sinu oma, waid edendasiwad tublisti oma kaubandust.

Nende äri edenes hästi, aasta aastast kaswas nende warandus, ning nii leidsiwad nad ka, kui arusad inimesed, kõigilt poolt usaldust ning lugupidamist, aga ometi tuli nende ühijuses tahtistus, ning see ei wõinudgi teisiti olla, sest liig sõprus, ning liig armastusgi ei oleswat mitte kofutaw ning nii siis ka liig usaldus. Küsimus ärkas, „mis on minu ehk sinu oma,“ ja läks aega pidi ikka põnewamaks, ning tegi lõhet mõlemate wahel. Ratsusiwad küll oma wana sõpruse tõttu ilusasti oma wahel toime saada, ning oma äri asjad jaotada, aga see „mina“ tõusis mõlemalt poolt nii wäga wägewasti ette, nii et tema „sina“ enda temale ei arwanud elandada wõtwad.

Äsi läks wanemaks ning põnewus suuremaks, nii et aegapidi sõpruse asemele wihawaen tekkis. — Nüüd ei olnud enam warandus ning äri pääasjad, waid auu ning õigus, ning see oligi, mida igauks nendest omal enam arwas oleswat. — Kumbgi ei tahtnud äri teisele jätta, ka rahataju eest mitte, ning igauks nendest pidas ennaft tema pärandajaks. Kohus pidi nüüd nende asja seletama, ning üleüldse selles tükis, kellele see äri pidi jääma, ning kumb nendest omaks osajaoks raha pidi wastu wõtma.

Uudishimulikult waatasiwad nüüd ligimesed, mis kohus selles asjas otsustab, ning kumb nendest selle koha pärijaks peaks jääma. Keegi ei uskunud enam, et siin parem arusaamine ning järelandmine wõimalik pidi olema, sest harnases põnewuses arwatakse nagu auu asjaks, omale õigust saada ning nii wastase ülekohtu ilma ees selgetks teha.

Nüüd sündis aga ometi midagi, mis harwa sünnib, ning mis igapäewaste inimeste arwamise järele ilmwõimatuks peetakse. — Esimene, ehk wanem nendest ärimeestest

fai järelemõtsejaks ning igapidi tagasihoidlikuks oma õiguse otsimises, ja temal näitas esiteks iseendaga võitlemist olevat ning siis rääkis ta umbes järgmist: „Mina ning tema — kas meie ei ole ju mõlemad inimesed, ning kuidas on inimesel võimalik kõigeparemini oma kohuseid täita? Olime ju hääd sõbrad, kui meie kitsikuses ning waesuses olime. Nüüd on Jumal meid waranduse poolest õnnistanud, aga meie sõprus on vihawaenuks muutunud. Mil põhjusel on see nõnda sündinud? Kas ei võiks ennemini ilma waranduseta rahus ning ühisuses elada, kui et waranduse läbi vihawaenu edendada? Mina peaks ilma ees pilkamist ning naeru kartma, kui ma oma eesõiguse oma sõbrale ehk vennale annan? Ja siin peaks veel kohus selgust otsima, kellel eesõigus selleks peaks olema, minul või temal. Ilm võib mind naerda, see ei riku minu südamerahu, aga ilm ei või minule südame rahu anda, kui see minuli on riisutud. Kohus jäägu meist eemale, sest ma olen nüüd omale ühe uue rahukohu paragrahvi leidnud, mis meid mõlemaid küll ehk sihile võiks aidata.“

Nüüd kogus ta omale paremaid mõtteid, ning nii astus ta siis oma endise sõbra ette.

„See koht oli seni meie mõlemate omandus. Nüüd läheme lahku, ja üks meist mõlematest peab teda omandama. Mõlematele ei või ta ju saada, ning selleks ei või siis ka kohus meid aidata. On meid Jumal õnnistanud, ning uue ärikohta saamine ei tee minule ühtegi muret. Ma võtan oma ärijaots raha vastu, selle järele kui fina seda ju ise oled hääks arvanud.“

Tema vastane kogus nüüd sõnu, oma rõõmu ning tänu avaldada, aga ta ei andnud selleks palju mahti, üteldes, et sarnane ühendus kummaltsi poolt mitte tänuvääriline ei peaks olema.

Nende äriasjad saidvad nüüd pea õiendatud, ning esimene ärimees lahkus ning rändas wälja. Jumalaga jätmiseks tuletas ta veel mõnda meelde nende esimesest sõprusest ning ühisusest, ja ütles wiimati: Kui ka meie endine

fõprus meist on lahkunud, siis peaks ometi wihawaen meilt kaduma, see on minu siidamelik soov. „Ela hästi, Zumalaga.“

Kui nüüd teine ärimees omale veel mõtteid ning sõnu kogus, oma wastasele lugupidamist ning aunkartust awal-dada, oli see ju tema filmist kadunud. Kuhu ta rändas, jäi tema senisele seltsimehele esiteks teadmataks, nii wäga kui ta ka tema uue elukoha järele kuulas ning uuris. Nüüd hak-kas ka tema rinnus ta kaasärimehesuurmeelsus tujukuma, ning ta sai aru, et ta asjata põnewust oli sünnitanud. Kõige oma warandusega oleks ta nüüd oma eksitust hääks teha soowinud, aga see oli hilja.

Ju nendest kahest näitusest paistab wälja, mis omaõiguse tagaajamine võib tuua, ning kuhu ta meid võib wiia, ehk jälle, mis kofutaw tagajärg leplikul olekul ning järeleandmisel võib olla. Parem on ülekohut kanda kui üle-kohut teha.

Nendes mõlemates näitustes võidab hääbus, ning sarnane hääbus võib ka meid kõigist eluwõitlustest läbi aidata kuid ainult hääb tahtmist ning suurmeelsust on selleks tar-wis. Tuleb ju sarnaseid nähtusi paraku palju enam elus ette, kus hääbus koguni jalgade alla tallatakse, kus see „mina“ ehk „meie“ wastastikku nii kofu põrkawad, et järele and-mine ilmwõimatuks tehtakse, ning kus siis mõlemad õiguse ehk wõidu tagaajajad enam ehk vähem wiletsusesse lange-wad, kus põnewus ning wihawaen jõleduse tegudele ärita-wad, ning kus siis inimesed üksteise waranduse ehk ka elu kallale tormawad.

Sarnaseid nähtusi pole meil aga mitte tarwis lige-malt ette kufutada, sest neid võib igauks ise awalikus elus kuulda ehk näha. Üksnes sarnased nähtused, kus suurmeelsus ning hääbus wõidawad, wõiwad ka meie paremaid tundmufi ning tahtmufi äratada ning toetada, nii et minu ning sinu, meie ning teie wahel, kõik põnewused ning takistused eemale jääfiwad.

Ka meie jeltfis on fifemifes ning wälimifes toimetufes mõnda wäikeft põnewust ette tulnud, kus enam suurmeelsust ning järeleandmift oleks soowida olnud. Ka meie tahame tulewifus, kõige oma õiguste pärimiste juures, kui

jeda tarwis peaks olema, itka jeda kallist wanasõna omas siidames kanda: „Parem on ülekohut kanda, kui ülekohut teha,“ sest siis meie wõidame ennem, kui liig oma õiguse tagaajamisega. On ju meie lipufiri „Üstawus,“ siis jäagem üstawaks iseendale, oma selfile, ning inimliku kohuse täitmisele üleüldse. Siis ehk märkame oma wigasid niisama hõlpsasti, kui teise omasid, siis ei ole minu ning sinu, meie ning teie wahel wististi nii hõlpsasti põnewust karta.

Selles mõttes weel järgmised salmid:

Meie selfi lipul lehwib

Üstawus ning armastus,

Rindlalt tema ümber seiskem

Häädust ta warjul püüdkem,

Andkem andeks wennale.

Ülendagem selfi wäärtust,

Ülendagem auusat meelt,

Rafinus ja karske elu

Olgu meie selfi ilu,

Tehku meid siin tugewaks!

Rindlalt edasi siis püüdkem!

Täitkem oma kohuseid:

Eluaeg on lühikene,

Armastus on igawene,

Andkem kätt siis sõpruses!

Jäagem truults omal lipul,

Suurmeel meid siin juhtigu;

Rindlalt tema ümber seiskem

Häädust ta warjul laitskem,

Andkem andeks kõigile!

13. Ühisus ning tema tafiistused.

Ühisus kosutab ning waen kaotab, see on küll tuttav asi, tuleb aga siisgi ajajooksul ette, et sellest kosutawast ühisusest ei hoolita, waid inimesed annawad hoopisid üksteisele

— hoolimata sellest, kui ka need hoobid kõige walusamalt nende eneste pääle tagasi langewad.

Suurtel riikidel on oma talitused ning nõuupidamised ühelmeelset oma riigi kasude kaitsmiseks ja edendamiseks. Ja kui sääl wahest ühikuse taktistust ettetuleb, siis on see arusaadawam, sest nende nõudmised ja püüdmised on juba loomu järele mitmesugused.

Aga kuidas on meil, eestlastel, lugu? Meil pole mitte politikat toimetada ega seadusi sepiheta, waid elame suure Weneriigi seaduse ja kaitsmise warjul, nõnda et meie oma koduses elus ja seltskondades õige wennalikult üksteisele wõiksimine kätt anda, usalduses ja ühikuses oma wäikest talitust edendada.

Aga asi ei ole siiski sugugi nii, waid kisklemine ja lõhkumine tuleb sagedasti nähtawale, kus ühikuses midagi tahetakse üles ehitada.

Ka jääb, kus paremad püüdmised ühikuse-templid peatkiwad ehitama, püüab üks kahetsmise wäärt madal waim walitseda ja inimeste südameid rõhuda.

Ja kui armastuse ja ühikuse igatsused sinna peaks liginema, siis olla need paganlikud püüdmised, keda kahtlustades enesest eemale lükatakse.

Aga armastusetulute ärgu kustugu, kui ta ka mõnele näitab walus olema. Kes ühe hää tahtmise tagasi lükkab, pole seda mitte wäärt; kes loomuliku armastuse ja ühikuse asemel tahab üht kunstlikku kokku seadida, selle töö ei kanna mitte hääd wilja.

Rahju küll, et meile, eestlastele, kiituse asemel laituks osaks tuleb. Mõned armawad, las minemikus, ehk jälle wälimistes oludes põhjust olewat oma wigasid wabandada ja meie süüdi kergitada, mina aga ei leia neil wabandustel põhjust olewat, ning oleks küll hää, kui meie oma wigasid paremini tundma õpikime, neid kahetseme ja end parandame.

See nese tundmine, ühikus ja armastus wiib meid ühele paremale sihile. Üksnes selle õnn ja wara on kindel, kes mitte üffiinda oma, waid ka teise auu ja wara edendab ning kaswatab: „Õtfige esmalt taewariiki, siis saab teile

kõik muu pääle" — see on ju ka: otse esmalt hääduft, ühi-
fust ja üleüldist kasu, siis saavad ka sinu oma kasud kind-
lamini kaswama, aga mitte siis, kui sa auu ja wara ainult
enesele tahad riisuda, ning teisi tagasi lüüata.

Wõib olla, et meie järestulew sugu meie kahetsemise-
wäärt käredest õpetust saab paremini kottuhoidma ja ühifu-
ses oma asju talitama, aga miks ei peaks siis meie ju
algust tegema ning oma järestulewale sugule ka paremat
eeskju näitama!

Kaswagu siis lugupidamine ja armastus meie, eestlaste
wahel, pidagem lugu aga ka wõõrastest — kui meie nende
põlgamist ära ei taha teenida, ning pidagem kõige pääst kal-
liks meie Wene riiki.

Püüdkem armastuses oma riigialama kohusid täita, et
mitte sundus meie pääle ei langeks, sest kus sundus armas-
tuse asemele astub, jääb lähed riigile ja alamatele suurem
kasu kaotfi.

Elagu ühifus ning armastus, siis pole waenu ega
sundust olemas.

14. Pea finni, mis sul on.

Peab üks seltskond ehk rahwa jellest finni, mis tema
rahule tarwis läheb, see on: parematest püüdmistest, siis
tõuseb ta kõrgemale; ei tee ta aga seda, siis langeb ta ma-
dalamale järjele. Rahju aga küll, kui hää ning paha wa-
hel asjakohast wahet ei taheta ehk ei mõisteta teha, milleks
meid minewit ning olewit küll ehk mõits õpetada.

Suure põnewusega lugesin „Eesti Postimehes“ hr
Järwe kirjasid Eesti jeltside kohta ja arwasin, et need mõt-
ted osawõtmist ning lugupidamist saavad leidma: on ju ka
aeg, kus hää ning halwa tahtmise ning püüdmise wahel peaks
hakatama paremini wahet pidama, kui see ehk seni on süнди-
nud. — Hr Järwe kaebamised meie aja ning jeltstliku elu-
kohta on just kui hüüdjä hää laanes, mis küll meie tähele-

panemist ära teenib. Ei taheta sellest aga füisgi aru saada ja lugu pidada nõnda kuida ju mõnelt poolt kuulda, füis on see küll kahjatsemise wäärt asi. — Ärge otfige mitte inimese nõrkust säält, kus pühamad püüdmised peawad tähele pandud saama, sest ilmeksimata ei ole keegi. — Mitte see ei ole pääasi, kui palju inimene teab ning mõistab, waid sellepääle tuleb rõhku panna, kudas ta oma tundmuse ning tahtmisi tarwitab. — Kõik ei ole mitte küld, mis hülgab, ja kõik mitte paha, mis ehk mõnda wõib pahanada.

Üks erapooletu ning südamlik soow nii kui Järwe kirjades see nähtawale tuleb, wõib üksnes hääd edendada, aga ialgi paha sünnitada, kui ka iga arwamine sääl mitte ilmeksimist ei wõi avaldada. — Paha tahtmine ei wõi aga kunagi hääd edendada, kui tema teadus ka ei tea kui kaugele ulatab.

Meie sügawam, südamelik tegevus ning parema püüdmise põld ei edene küll weel wiist liiga lopsakalt, sellepärast olgem ärkjad ja taitskem parema tahtmise ning püüdmise jädemeid, et nad ei kustuks. Ärge otfige teiste wigasid säält, kus nad kahjulikud ei ole, ja ärge wiitke asjata aega ühe parema ning pühama püüdmise juures warjukülgesid otfsides, waid kaswatagem ning edendagem aga hääd ühisuses ning armastuses.

15. Jõulud.

Arka! Arka uuele elule! kõlab läbi ilma.

See hüüdjä hääl ei ulata aga mitte weel õrnemate õiteni, sest weel ei ole looduse ülestõusmine, weel ei meelita fewade dieilu ilma ehtima, weel uinub loodus walge waibaga kaetud, aga üks õis ärkab elusse sest külmal talwel. See on armastuse õis. Ta ilustab ilma ning soojendab inimeste südameid.

Aristus on süündinud! Betlema lapsute ilmub meile uuesti.

Loomulikult teel ühendame endid temaga uuesti, sest üksnes siis valgustab ta meie waimu ning soendab meie südameid.

„Miks teie otsite inglid taewast jelleks on ju inimesed maa pääl! Miks Teie ootate uut Messiaist, jelleks on ju Inimese poeg“.

Meil kõigil on üks Isa taewas ning meid kõiki ühendab üks taewalik tahtmine — Jumal on waim, ta on kõigis paigus; ta ülendab ning elustab taewast ning ilma, ta elustab ja ühendab ka inimeste südameid. — „Ust, lootus ning armastus, aga kõige ülem nendest on armastus.“ Keegi ei ole oma usu pärast halvem kui teine, sest üksnes hää tahtmine ning armastus oma kaasinimeste vastu awab meile taewaauksed ju siin ilmas, kuni igawesesse elusse. Midagi ei lähe kaduma, waid muutub ainult, uinub ning ärkab, närtsub ning õitseb uuesti. Armastus ei sure, ning kui teda surema sunnitakse, siis ta ärkab uuesti. Seesama armastus, mis Kristust sundis oma kaasinimesi taewarõõmu maitsta lasta. — „Endjad on kõik, kes armastawad“ — seesama armastus elustab ka nüüd weel maa ilma, kui ta ka meie päiwil kipub kustuma.

Meil on üksnes hääd tahtmist tarwis, seda palume, ning järene palwe saab meil täidetud. — Meie kaasinimesed on meile paremad, kui meie neid armastuses waatleme. Siis andkem wennalikult lätt üksteisele nüüd, kus armastuse Jumala hingeõht uuesti üleilma lehwib. — Ilmsüüta rõõm ülendagu ning ühendagu meie südameid, ning äratagu taastundmuse kõikide vastu. Omu ning õnnetus rikkus ning waesus on ikka olnud ning saab ikka olema ning jääma, aga meie pühalikumad püüdmised ning kohused olgu üksteist toetada rõõmus uing kurbtuses, hädas ning waewas.

Waesust ning wiletsust ei wõi mitte küllusega ning haigust mitte terwisega wõrrelda, aga siisgi ühendab hää tahtmine ning armastus kõikide õnnetundmused. Paistab ju taewalik päike kõikidele ja on kõikidel üks siht, siit kaduwast

igawesesse elusse' ning üksnes hää tahtmine ning armastus wiib meid jäädawale sihile, paremasse igawesesse elusse.

Raastundmine, kallis saatja, awitab ka raskeid koormaid kanda ning kuiwatab kaasinimeste, wenna ning õe pisaraid. — Argatu Jõuluküünlate säral, kaswagu ja kosngu kaas-tundmus, ühifus ning armastus.

16. Jõulud.

Kest pimedal, külmal talwel hiilgawad taewalikud walguse-kiired inimeste südameid soendama ning nendes taewalikka tundmuft äratama. Aga millest jutustawad nad meile? Nad räägiwad kaugeft minewikust, kus üks inimese poeg ilmale sündis, kes oma kaasinimesi oma taewa Isale tahtis lähendada. Kristust on meile taewas kinkinud, sest kõit hää tuleb Jumalast, aga tema inimlik olemine ärgu jaagu kunagi wõõriti mõistetud, sest ainult siis, kui meie teda kui inimest dieti tunneme ja tema inimlikkudest püüdmistest aru saame, — ainult siis tunneme ka tema taewalikkude tahtmist, kes inimeste ebaotamist ning igatsemist tahtis kustutada. „Kuis wõid sa Jumalad armastada, teda ja ei näe, kui sa oma wenda ei armasta, teda sina näed,“ ütleb ta ise. — Kristuse õpetuseft paistab meile kõige päält filma, kudas ta oma kaasinimesi armastuses püüdis ühendada. Armasta oma wenda oma kaasinimest, püüa hääd ning wihta kurja, siis oled sa Jumala laps, ning kui sa seda ei tee, siis ei ole sul Jumala olemisest weel aimugi; sinu taewariiki taga-ajamine on asjata ja sinu ohwerdamine ning häategemise kiitlemine ei saada sinule ialgi taewalikkude tundmuft, ei siin ega kuskil teises ilmas. Jumal on waim, aga mitte üks kogu. Jumala waim ehk kõige looduse wägi ehk wõim on meie nõrgale mõistusele mõõtmata. Ainult waimus wõime temale pühalikult ligineda. Kas on aga see inimese poja taewalik tahtmine ning pühalik püüdmine ka ikka edendamist leidnud? Kas ei ole tema järeleäijad ka ehk wahest inimese waimu ülendamisft usu sundusele alandanud. Ets ela ju

Sumala waim kõiges tema looduses, miks siis ka mitte inimeses? Ning kui tema püha saatus meie ilma juhatab, siis ei olegi temal tarwis meie inglid taewast abiks saata, waid inimese südames awaldab ta oma püha tahtmist. Looduses ei ole roojust olemas, kui inimene teda ei roojasta. Ilmsüüta lilletestega tahtis Kristus meid wõrrelda, ning weel palju kõrgemale — kuni taewani — tõsta, kui meie aga oma eksitusi tunneme ning kahetseme, kurja wihtame ning hääb ihkame, aga kas ei ole jälle aja jooksul hirmutont armastuse asemel nihtunud? — Põrguwärawaid tahtis ta õnnistaw elu igawesti kinni suruda sellega, et ta inimese waimu ilendas, aga nad on ta jälle lahti fiistunud, et rõhutud inimese waimu weel enam suruda. Weidi leidis Kristus arusaamist, kui ta elas, aga weel wähem, kui ta siit ilmast oli lahkunud. Ka tema kandis rõõmu ning kurbust oma südames kuni surmani, miks siis ei peaks rahul olema meie, ka siis, kui meie õnn siin ilmas ei peaks õitsma. Niffus ning waejus, rõõm ning kurbtus peaks armastuses ühele sihile püüdma ning jõudma, sest mõlemaid ootab ühejugune püha saatus, aga igaihele tema tegude järele. Kes armastuses elab, uinub armastuses igawese, õndsas saatuses hõlma, kes midagi — ka kõige vähemat tolm — kaduda ei lase. Küll ei jõua waele inimese hartsikut üksigi trööstlik sõna soendada, ei üksigi meelitaw mõte tema nalga ning jänu kustutada, aga kannata, kui ilmsik arm ning abi sind peaks maha jätma. Kannata, kui ka taewas oma halastusega peaks wiibima, sest Kristus kannatas ka! Sää! pool elu on õndsalik rahu ning taewas on kannataja elukroon tallele pandud. Kuigi talwiste pühade rõõm, mis paljudele osaks on, sinu meelt peaks kurwaks ning sinu hartsikut külmaks jätma, on siisgi ehk üks silm, kes ka sinu häda ning kurbust näeb ning temale piiri paneb. Looda, oota! Jõuluwalguse kiir ei kustu, ja taewalik päikene saab ilma soendama ning talwe südant sulatama (ka inimeste südant). Weel tuleb kewade, kus jälle lilletesed õitswad, ning siis saawad puud ka sinu hartsiku ümber haljendama, kus linnud looduse ehtes oma loojale kiitust laulawad. Siis saab

see sinule kosutawam olema, kui rikkalik rõõm sellele, kes külluses kõik ilma rõõmu tahab taga ajada.

Ming ema süda, kes oma lapsest rõõmu ootas, — mis tunneb ta, kui rõõmu asemel kurbtus ning valu tema südant suruwad? Ja, walus wõib see küll olla, aga ka sinu kurbtus ei ole igawene. Waata seda ema Betlehemas, sest ka tema tundis kurbtust ning rõõmu kui sinagi. Tema poeg, kui armastuse kuningas oma rahwale, leidis kaasarmastust, aga muutlik on ilma auu ning arm, ning ta muutis ennast wihaiks. Nad teotasiwad ning surmasiwad teda ning andsiwad siis alles poja surmukeha armastawa ema hõlma. — „Elagu Barrabas, suregu Kristus,“ hüüdisiwad nad, ning see hääl ei ole weelgi waitinud. „Elagu tigidus, suregu hääbus.“ Wõidujulguses arwasiwad nad kõik paremad ning pühamad püüdmised ning tundmused jalgade alla tallata ning tema mälestust kustutada. Aga hää seeme ei sure ning kui ta ka langeb, siis ta tõuseb üles, tema mälestus ärkab uuesti, ning hää seeme kannab hääd wilja. Kristuse pühamad püüdmised kandsiwad ka wilja, tema armastaw süda leidis wastuarmastust, ning need oliwad õnne õilmed ka tema eluteel; aga mõnigi suu kes „Hosianna!“ laulis, hüüdis ometi: „Poo risti, poo risti!“ ning ka kõige truimad sõbrad jätsiwad teda maha, jalgades: „Ma ei tunne seda inimest!“

Kas ehk sina ei wõi ka Betlehema lapse elust eestuju wõtta, sääl, kus armastus asjata tigiduse wastu wõitleb, ning kus sinu pühamatele püüdmistele muda pillutatse? Ennistaw on hää tahtmise edendus, aga näed sa siisgi oma ootuseid ning igatsusi närtsiwat, ehk siis haljendawad su hawal weel lootuse oksad. Õndsalik on üks armas mälestuse tundmus, peaks ta aga kustuma, siis kustugu, on ju ka õndsalik unustusesse uinuda. Õnnerikas on kaastundmine ning wastuarmastamine, kustub ta aga sinule, siis ehk hiilgab ta teisele. — Elagu Betlehema lapsuke, ning hiilgagu tema täht uuesti meie südamesse! Ta surus sundusewärawad ning awas armastuseukseid, et taewas ning maailm ennast inimese tundmuses ühendaks ja tema elu walgustaks

ning õnnistaks, elus ja surmas. Argu kustugu see taevalik säd ealgi meie südamel, ei rõõmus ega kurbtuses. Kui ka ilm meie eluõnne peats riisuma, siis võtku ta seda, aga viimast õnne ta ei või meist ometi riisuda, sest seda võtame kalmule ühes. Elu väärtus kustugu ainult surmas, kus õndsalik rahu igawesele elule uimutab.

17. Linnud ning nende laul.

Vanadel aegadel olivat linnud ka rääkida osanud, nagu meie ajal inimesed, ja kui see ehk wähest luulewõimul sündis, siisgi wõiswad ka inimesed nendest mõnda õpetust ning eestuju wõtta. Meie ajal ehk räägivad nad ka, aga meie ei saa nendest suurt aru, waid üksnes nende laul on meile eestujulik ning meie õrnemate tundmuste ärataja. Siisgi on minul wõimalik, kahe õrnema laulusinnu südame saladust teadustada, ning katjun siin järgmistes ridade ümber tõlkida, mis ma kuulsin. Reid kahte sõbrannad nimetati Lilli ja Alli, aga ühe kolmanda, nende kiituse ja põlguse wäärilise, nimi oli Bello.

Alli ütles: „Aga Lilli, mikspärast sa ei laula, sest sinul on ju nii ilus hääl?“

Lilli: „Miks ma peatsin laulma, kui see, kellele mu suu ning süda hõistab, mind põlgab?“

A.: „Kas ju laul peaks siis üheainsale lauldud olema, et sa me laula iseendale ja kõigele ilmale?“

L.: „Aga see üks ongi minu ilm, minu elu ning minu õnn, kui see mind wihkab, siis on üksnes surm minu arm ning minu elusihk.“

A.: „Aga Lilli, seda sa wist oled inimestest õppinud, kelle juures jarnased imelikud asjad pidada ette tulema. Meie, linnukesed, peatsime ju loomulikumad olema ja üksnes nende laulma, kes sellest ka aru saawad, ja kust meie armas hääl wastu kõlab.“

L.: „Ja siisgi on mu laul üksnes temale pühendatud, kes mu häält ei taha kuulda ning kes mind wäärt ei arwa

olewat armastada. — Eks see ole ka loomulik, kui ma nüüd suren, sest laulda ma ei tahagi enam. Need haava-lehed jääb wärisewad kui minu süda, aga kui nad kollaseks lähewad ning langewad, siis nad ei wärise enam. Kallis sõbranna, kui ma suren, mata mind nende alla ning ütle temale terwisid."

A. : „Aga mis sa räägid, mu kallike, nii noor, ja tahad ju surra? Kes on see „tema,“ kellele ma terwisid pean ütlema?"

L. : „Kas sa siis teda ei tunne, kelle hääli nii wäga armas, kelle silmad säravad, ning kelle ligiolemine õndsaliiktu tundmust äratas? Kas sa siis Pello ei tunne?"

A. : „Ah! Pello siis ongi see üks, kellel see wõim peaks olema sind surmale juigutada ning elule äratada? Waene kahetsemise väärt õekene! Kas tead ka, et Pello ongi, keda ma põlgan ning wihlan, kes aga mind siisgi rahu ei jäta, waid minule iga moodi oma armastust püüab awaldada?"

L. : „Ah, kas see wõib wõimalik olla!? Ta on ju nii wäga hää ning armas, hoopis teist moodi kui kõik teised, ja teda on sinul wõimalik põlata ning wihata? Küll oled sa siis rumal, mu õekene."

A. : „Ei tea, kas sinu armastus wõi minu põlgatus juurem rumalus on. Aga minu arvamise järele ei tohiks sa sugugi oma põlgajat armastada."

L. : „Ta wähest ei põlgagi mind, aga ta ei wõiwat mind ka armastada."

A. : „Ta ei wõi sind armastada, ja sina wõid teda armastada! Sellest on küll raske aru saada. Kõige päält aga tahan ma sulle tõendada, et kui ta sind ei armasta, ta sind siis wististi põlgab, sest siis ta ei oska sinust lugu pidada, ning sinu wäärtus jääb temale wõõraks ja tundmataks. Ma ütlen sulle, Lilli, sa ei tohi Pello enam sugugi armastada."

L. : „Kellest ma aga siis elan, kui ma ei armasta? Ma wist ei armastagi teda enam nii kui enne, aga minul ei ole ju ometi wõimalik teist armastada."

A. : „Mina teda ei pea armastuse wääriliseks, ning kui minul ka muud põhjust selleks ei ole, siis määsab see üks põhjus, et ta sind ei armasta. Kes mitte armastuse wäär-

tust ei tunne, ning tema loomulikest olekust lugu ei pea, see ei ole üleüldse armastuse väärisline. — Minu põlgus ärkas siis, kui ta oma armastusega minu päale tormas."

L.: "Sa minu armastus algas siis, kui ma märkasin, et ta mind põlgab. Oh ma õnnetu, kui ta armastuse väärislinegi ei peaks olema, nii kui sa ütled! Mis võime teha, et oma õnnetust jaksame kanda?"

M.: "Õnnetu! Mina ei ole sugugi õnnetu, ja sina, mu kallist, ei tohi ka sugugi õnnetu olla. — Meil on taevataat hääle andnud, ning kui meie tahame õnnest osa võtta, siis hakkame jälle laulma. Loodus ja kõik, mis temas elab ja liigub, olgu meie armastuse siht, kellele meie kiituse ning armastuse laulud olgu pühendatud, õnnes ning kurbtuses. Loomadele ning taimedelegi on loodus omad kohused täita andnud, ja mikspärast siis meie ei peaks rõõmuga oma kohuseid täitma, ning jääl juures õnnelikud olema. Meie laulame nii, et taevast kjab ning ilm kuulab."

Nii oli umbes nende õrnamate looduse-laste armastuse lugu. Kui nende tundmused meile ka veidi tundedad on, siisgi võime nendest õppida, kuidas hää nõnn kallis on ning mõjuda võib, kus ta veel mitte hilja ei ole. — Lilli, kes oma sõbranna hääst nõnnust oskas lugu pidada, hakkas jälle oma ilusat laulu häält avaldama, mis looja temale sellets oli kinkinud, aga ta ei laulnud mitte enam ühele, vaid kõikidele. Esialt oli tema hää küll vähe kartlik ning tagasihoidlik, aga viimaks ärkas jälle õnn tema südamesse ja ta tervitask rõõmuga oma kuuljaid, sest nende vastastikku arusaamine ning armastus oli loomulik. Ka Bellote meeldis nüüd tema laul (kuna Lilli küll enam sugugi temale ei laulnud), ja tema kahetse oma ehitust ning tahtis andeks paluda, aga see oli hilja sest Lilli ei waadanudgi enam tema päale. Nii nõnn oli Lilli juures hääd wilja kandnud, ja tema laulu kuulajiwad looduse lapsed ja inimesed ka, aga ühele meeldis tema laul ometi kõige paremini.

18. *Ju hilja.*

Weel õitseb lillekene aias oma iluga, ta pisarpalgel päikest terwitab. Eks terwita ta sind ju ka, ja ilusta su armu ilma. Siis tunne rõõmu, weel on juwi! Waitse õnne, enne kui õilmed närtsiwad, kaunid lehed langewad. Weel kohab last, jääl linnukene laulab, ta kiitust oma Loojal awaldab. Ka mina temaga siin oma tänupalwed ühendan, et taewas kinkis eluõnne minule, ning südant armastama sütitas.

Weel lehtab juwi oma iluga ja süda sõuab õnnerannale. Weel on aeg. Need kindlad sammud wiiwad sihile ja kandwad südant armuriinale. Weel seisab jääl see kannis majake, kus minu õnneilm on wiibimas. Ei minu armastust ta weel ei tea, sest olin mina ifka weidi kall ning kare temale. Ta armastas mind ifka; seda tean; ja nüüd ta armastab mind enam weel, kui kingin südame ma temale ja tahan teda anda oma armukätel. Nüüd mirdiõilmed tema kuldseid juukseid ehtigu ja õnneõilmed tema elurada juhtigu. Nüüd õnnetund on tulnud, et teda jälle näen ja oma armu talle awaldan. —

Aga mis? Uks kinni! Eht ei ole kodus ta? Eht awab akna säält, ja siis ta waatab silma minule, ja siis ta wõtab minu südant omale. Tasa, ju kuulen sammusid, nüüd ligineb mu armuilm! Nüüd igatsused. Tasa! tasa! — „Ju hilja! Sa otsid närtsind lillekest ja püüad kadund armukest. Kus wiibisid, kui tema süda tussus sinule? Kas sa ei aimanud, et ta sind armastas? Sa tulid hilja kosjale. Surm wõttis mörtsja omale.“

19. Oh armasta.

Kui lewadene päike kõrgelt paistab,
Ja iluehtes hiilgamas on ilm;
Kui sinu soovid leidwad vastukõla,
Mis ial igatses ju tulsuw rind:
Siis õnneõilmeid kannab kõik maailm,
Kus ial waatlemas on sinu film,
Siis õnnel õiska ja ja armasta!

Kui aga õhtu eel ju heljub päike looja.
Ja peidab omad kiired pilwesse;
Kui siis ehk tõrkaks walujasti sinu rinda
Üks roosi-õilme oma nõeltega,
Et kustutada säält need sädemed,
Mis tema ilutundmus sütitas:
Siis rutta ja ja armasta!

Kui jõudnud õhtu, õone waitus woolab üle maa,
Siis lootus puhkab pühalikku und;
Kui taewa wõlwilt waat'wad filmad sinu filma,
Ja soendawad sinu südame:
Siis armastuse Jumal säält ju ise waatab,
Kes kõik maailma oma kätel kannab
Oh armasta, weel surmas ka, ilmsõpmata!

20. Rikas ferjaja.

Oh igatsus, ja oled waese oma,
Sest rikas sind wist küll ei tunnegi;
Ja lootus, ootus, kannatus on tema —
Sest rikka õnneilmas ootmist polegi.
Kui aga lootused teda on petnud.
Õnnistawad ootused maha tad jätnud:
Siis kurbtus, valu teda wangistab,
Kuni ihtaw igatsus tad jälle meelitab.

Küll oleks hää mul ka kord rikkust maitsta:
Müüd seda wõin, ja seda tahan ka,
Siis tagane mult waesus, igatsuse püüd;

Suur rikkus minule end avab nüüd,
 Ei igatsuse piina enam tunne ma,
 Waid maitset rahu, rõõmu ilma osata.

Kui kord sult palusin palukest leiba,
 Et oma isu wõiksin kustuta'.

Ea aga arwasid, et pole seda tarwis,
 „Wõid minna, nälgida ning surra ka.“

Ei enam paludes ma tule sinule,

Et kingiksid sa armu minule:

Nüüd avab saatus omad wara-aidad,

Kust ta mind rikkalikult kosutab,

Ja tõstab pühalikult karikat,

Kust jäädawalt mu jänu kustutab.

Ja sind, kui igatsesin truult teenida,

Et kõik mu parem tahtmine ja jõud saaks ühendentatud

Ning tegevuse-altarile pühendatud —

Ea aga arwasid tad asjataks! —

Nüüd hilja on, kui sa ka sooviksid

Nüüd hilja ju, et ma sind teeniksin:

Mul õnnus armu aeg saab asuma,

Ning minu wäärtus-waest waewa tasuma.

Ja sina, kui kord kerjates ma liginesin

Ja üht pisarat sinult palusin,

Et armastus tad meelitaks su laule,

Ning tukuks säält eht minu hauale:

Ea aga arwasid, et põlgatus siin

On mälestuse-pärlist kohasem:

Jah, õigus oli sul, ma olin kerjaja —

Nüüd rikas olen ma, ei enam tüliita:

Nüüd on mu igatsuse ilm

Üks jäädaw unustuse-hõlm.

21. Anna andeks.

Kus ustarus ning sõprus ühinewad,

Ja sõber sõpra truult terwitab;

Kui, teise kasu ifka meeles kandes,

Mad teine teise kahjud kannavad :

Sääl rõõmušta ja armasta !

Kui juhtuks aga sõber efsima su vastu,

Sind haavaks wäga walusast' —

Neid haawu ta ehk omas rinnas tundes

Sind kahetsedes palub andeks ta :

Siis anna andeks, armasta !

Kui aga waenu tõstab sinu vastu

Raasiniimene, ilma muutmata

Ja põlgtust, kurjust, kahju saadab sulle,

End peidab siiski waga kattega:

Siis wiha, waenu waigista, kuid põlgtust talle awalda.

I.

22. Reale.

Su ligineb ning tustub minu rinnal

Üks kõige kallim süda vastu mul,

Ta huultelt maitnen mina õnne küllust,

Kui tema kuldseid juukseid silitan.

Oh õnneilm, täis rõõmu, iludust,

Kus armastuse-päike hiilgab eluteel.

Ei paleuslik luulewõim ei loo meil õnneilma,

Ei tulewik ei kannu kadunud mu hõlma.

Siis maitse rõõmu enne kui on hilja,

Ra hiilgaw elupäike läheb ütsford looja.

Mis olewik siin ilmas sull' ei anna,

Ei minewik sull' ial järel kannu.

II.

Ideale.

Oh arm, kui kartlik on su kodumaa siin ilmas,

Kus elu surmaga on wditlemas,

Kus paleus nii närtsiw ja nii kaduw,

Kus jäädaw armastus on tundmata.

Mu kõige kallim, sind ma tahaks tunda
 Mu waimu-kätel üle ilma maa,
 Kus närtsimata õismed paleuse ilmas,
 Kus jäädaw armastuse kodumaa.

Sääl püha saatus helledelt meile jagab,
 Mis ilm meist riisus ilma armuta,
 Sääl 'pole lahkumist, ei kadumist meil karta,
 Sääl on me jäädaw armastuse ilm.

23. Walgus ning wari.

Ei wari mind ei warja,
 Ei õnnetust ma karda, —
 Kui surm kord suretab,
 Siis ta ka elustab.

Wime ilm, eht küll keelpäewa aeg; kurnwad nähtused
 rõhuvad rinda ning mustad pilwed piirawad filmaringi.
 Pitsewälgud lõhuvad pilwi, walgustawad taewawõlwi, ning
 loodusewägi paneb ilma wärisema. Taimed kaitsewad endid
 suure waewaga, elaw ilm otsib warju ja inimese jõud ning
 suurus langeb põrmusse ja palub armu looduse wiha ning
 armu-wäelt. — Aga miks ma kardan! Arm ülendab ka
 põrmu ning tõstab teda taewa rõõmule. Eks määsawate
 pilwede üle hiilga taewas oma ütle mata iluga. Pimedus
 ning walgus wõitlewad ju ikka. Aga päikesekiired wõida-
 wad ja ilma õnnistama tõttawad. Sääl taewatelgis on ju
 õnne küllus, sest kõik hääbus tuleb ülewalt. Waitib ilm,
 ja kustuwad kõik mustad fogud oma wangistawa wõimuga.
 Rõõmu, rahu maitseb siis maailm, eks siis õnnes waata
 minu film.

24. Õnn.

Õnne-ilm! Kus oled sa? Kus wiibid? Miks peidad
 ennast ikka minule? Õnnestab kord hiilgaw täht ka minu
 filma oma ütle mata iluga, jälle tulewad siis takistused, kur-
 wad pilwed, minu õnne warjawad.

Aga siisgi on mul õnneilm, kuid kangel, ning mu
 õnnetäht on wäga kõrgel. Säält kord toowad pilwed pisa-

raid, kosutawad minu kodumaad. Siis lilled ärkawad, ning linnud laulawad, nad waitist, õnnist rahu walwarwad, ja maa ning taewa Loojad kiidawad. Õnnis rahu surma põues peitub, kuni uuesti säält elu ärkab.

25. Surmuad.

Kohutaw nähtus! Lehed, taimed kõik mädanemas, õrnad õied, ilusamad õilmed siin on närtsinud, elurohkust maitsew süda siin on waitinud. Surm ning elu, elu ning surm, nad wõitlewad, ja eluwõim — ta langeb, tõuseb, nii kui päike õö ning päewa eel. Ehk küll wilu sügise ning surmaw tali mööda, kewade ju ilma terwitab, aga surm ei anna oma ohwrid tagasi, igawesti peidab oma hõlma kustunud elu, närtsinud lillekest. Aga näe, mis surma põues peitub, põrmust leiab elu omale taimetene, närtsinud lehtede wilust ärkab tõuseb uue elule. Looduse pühalik rahu on igawene, ta wõtab elu oma hõlma hingama, ning waewast wäsinud hinge kosuma. Ka elu wõim on igawene, ta ärkab jälle uue eluga ning ehil ilma uue iluga.

Kus kord surmaingel niidab õisi, sääl ka elu saatust külwab teisi.

26. Sügise.

Waitinud juba on linnuk'sed, kõik lilled närtsinud,
Ei enam kui ei soenda, päike ilma ei õnnista;
Ju surmaw sügise end awaldas
King õrnad surwõied surmale suigutas.

Küll ärkas uus elu kewadel ja õnnistas ilma,
Kõik loodus hõiskas rõõmiul ning maitsis ta õitsewat iludust.
Kuid nüüd on kadun'd, mis ilma ilustab,
On kadun'd, mis südant soendab.

Lootuse lilleke aga ei närtsi ialgi, ta äratab igatsust
[uue eluga.
Dota, looda, weel tuleb kewade, kus lilled ärkawad uue iluga.

Ka sina uinud õhtul ja puhkad uuele päevale :
 Kõit looduse lapsed, kui surevad, siis puhkavad uuele elule.

27. Kas sind jälle näen ?

Kus loodus õnnistades ilma ilutseb
 Ja õnnele ta lapsi meelitab,
 Sääl lahtudes küll waljust tussub rind
 Ja walus ohtab : kas sind jälle näen ?
 Kui saatus kinkis õnne minule,
 Siis jüda tundis rõõmu ohtata.
 Kas ta eht kosutada püüdis
 Mu õnneilma ainult surmale ?
 Ei, saatus pole mitte suretan,
 Waid temas uinub ilm ning ärkab uuesti ;
 Kui oleks jäädan, suretan ta wõim,
 Siis elu poleks enam olemas.
 Üks lilleke nurmel, sügisel,
 Kui närtsub ta ja langeb põrmusse,
 Siis loodus teda wõtab sülesse
 Ja kannab truult uuel' elule.
 Kui kewadel siis ärkab öie
 Ja teisi iluõisi õnnel terwitab :
 Ei küsi ta kas sind kord nägin ma,
 Ei ohla ta : kas ma sind jälle näen ?
 Ka minu elusügisel mind meelitab,
 Kus jäädan, püha — saatus mind kord terwitab,
 Kus taewas armurikkalt halastab
 Ring waitist, õnnist und mull' walmistab.

28. Ilus ilm.

Kui kord saatus õane õisi kannab
 Ja kui sõber sõpra truult terwitab,
 Lootus naerab, ilm siis hülgab, ehil
 Armastus sind tõstab taewasse.
 Ja kui päike siis eht ennaft peidab,
 Wihma woog ning pikne möllawad,

Siišgi eluõnnes hiilgab film,
 Siis on ilus ilus ilm.

Ruid kui õnu on kadund ära,
 Sõpra pole enam olemas,
 Rõige kallim sind on jätnud maha,
 Põlgtus armastuse asemel. —

Loodus siis on leina riides näha,
 Kui ka päike Joe, taewas sinine,
 Ei siis taewas hiilga, soojus siis on külm,
 Siis on paha ilm.

Rõik on heitlik, heljuw, kadu
 Külmad põhjatuuled puhuwad,
 Tormid tõuswad, pimestawad taewast
 Päikest enam film ei filmitse.

Jõuab aeg, kus lõpeb õnn ning häda,
 Jõuab aeg, kus kustub minu film
 Siis on waitne, siis on waga,
 Siis on ilus ilm.

Järeldõna.

Ma ei tahtnud siin oma kirjelduses mitte neid sõnu hää, pää, sääl, pääl kirjutada, waid hea, pea jne., sest see Wõru keele murre ei meeldi minule mitte, ehk ma küll ije Wõru mees olen ning ma arwasin Tallinna keele murret selleks sündsamaks ning ilusamaks. — Aga et teaduse mehed esimest õigemaks arwawad, ning endid selleks ju ühendanud olewat, siis ei taha ma nende ühijust takistada, waid ma ohwerdan selleks omad tundmused teadusele ning kirjutan ka hää, pää jne.

Soowida oleks, et meie keele uurijad mitte üksnes selle pääle ei waatats, mis ehk wahest õige peaks olema, waid ka ühtlasi selle pääle rõhku paneksiwad, mis ilus on ning mis ilusasti kõlab.

Gesti keel on selles wäga tähtjas, et temas ilu ning hääduse sõnad ilusasti kõlawad; näit.: headus, heldus, tasan-dus, armastus jne. aga pahad sõnad kõlawad pahasti; näit.: kurjus, põrgu, kurat jne. — Seda peaksiwad õpetatud mehed

tähele panema, et nad selles mitte sandemat maitset ei awalbats, kui teadmatad inimesed, kes üksnes saatuse sunnil oma keele kõla on kofku seadinud. Näit : üks uus sõna „woorus ;“ ta on paremate ning õrnemate tundmuste awalbus, kõlab aga nõnda, kui sõna toorus. — Kui nüüd wõõra keelesse „Ideal“ järele on „paleus“ tehtud, mis ilus on ning ilustasti kõlab, mispäraft siis ei wõinud : „Tugend“ sõnale, kellel weel kõrgem tähendus on „üleus“, ehk sarnane ilus kõlaw nimi olla wõetud ? Ma ei räägi siin mitte sellepäraft, et ma seda sõna püüaks muuta, ei mitte, sest temal on ju oma kodaniku digus sõnaraamatus, ning inimesed on temaga ju harjunud, ja selle sõna ilus tähendus on siisgi arusaadaw, et sõna ise küll ilustasti ei kõla.

Ma tuletan seda aga sellepäraft siin meelde, et meie keele edenemise läbi ka keele iludus ning kõla edeneks, aga mitte sandemaks ei läheks. Gesti keel ning tema kõla on ilus, aga ta on sõnaaher ning waene selleks, et sügawamaid ning õrnemaid tundmusi awalbada, ja sellest siis wist tuleb, et eestlased sagedasti wõõraft keelt enam armastawad rääkida, kui oma emakeelt.

Kui ma umbes kaheteistkümnne aasta eest ka hakkasin Gesti keeles midagi kirjutama, siis läks see weidi waest wiisi. Mitte üksnes sellepäraft, et ma wähe õppinud ning ju paarkümmend aastat oma ema keelest eemal, wõõral maal olin, waid ka sõnade puuduse päraft meie keeles. Siis ma seadfin teistest sõnadeft mõned pääsõnad kofku näit. : omaduse sõnadeft, liig, ehk üleliig, sõnaft, „liialdus“ ehk „üleliialdus“, üleliialdus wõib ka üksnes liialdus tarwitatud saada, ehk wõib seda sõna ka mõlemal kujul tarwitada, nõnda kui mina seda selles kirjelduses olen teinud. „Ritsameelsus“, sõnaft kitsameeleline, suuremeeleline — „suurmeelsus.“ Wiimase sõnaga oli weidi taktistust, sest sõnas suurmeel arwati eestis waremalt, (wähemalt mõnes kohas) ifka midagi paha, sest suuremeeleline inimene pidi paha ning uhke inimene olema, aga siisgi harjunes rahwas sellega pea, ning sarnased pääsõnad saiwad warsti pruugitawaks wõetud. Ka tuliwad sest ajast saadik mõned uued sõnad nähtawale, mis selsamal teel, enamasti omaduse ehk ajasõnadeft pääsõnadeks oliwad muudetud ning mille mõjul tundmuste sügawam kirjeldamine ju weidi kergitatud sai.

Kas ei võiks ehk jelsamal lihtlabasel teel meie keeles, mõõra keelega võrreldes, puunduvaid sõnasid juurde seatud saada, näit. : sõnadeft allaandmine, „A l l a n d m u s“ (saksa keeli *Ergebenheit*) Rägimine „R ä g e w u s“ (*Einficht*) Siduma „S e o n d u s“ (*Abhängigkeit*) Lahutama „L a h u n d u s“ (*Unabhängigkeit*) Rahameel „p a h a m e e l s u s“ (*Antiphatie*) Häämeel „h ä ä m e l s u s“ (*Sympathie*) n. n. e. Seda loodame meie keeletundjatest, sest see ei saa neile wististi suurt raskust tegema, ja siis ei jääks nende lei nii palju aega üle ühe kõrwalise asja pärast sülesõda pidada, mis kahjateemiseks mõnikord ette tuleb.

Kus ehk mõõras sõna meie keelde pruugitaw on, siis pole meil ühtegi põhjust seda kõrwale lükata, ehk tarwitamata jätta, kui sarnane sõna aga sünnis on, sest iga keel on ka sel teel oma sõnade rikkust edendanud, et siis oma mõtete tundmust paremini avaldata. Näit. pole meil ühtegi põhjust „Pärlisid“ helmeteks ristida. Riisama weidi kui meil kohwile ja theele (mille nimed ju ka meile mõõrast keelest on tulnud) uusi nimesid tarwis on, nii jäägu ka pärlid pärlideks ning helmed helmedeks. Ka on nendel suured wahed, sest esimeste kallal on loodus palju aega tarwitanud ning neid otsitakse suure waewaga merepõhjast päewawalgele, kuna aga klaasist, ehk teisest materjalist kuulikesi (helmesid) wabrikutes walmistatakse.

Kõik asjata kahtlustused ning takistused peakswad kõrwale jääma, nõnda kui wiimasel ajal ka nende, nimetatud minu sõnade kohta on awaldatud. Mina ei soowi ning ei teeni oma arwamistega ühtegi auu, aga ma ei wõi ka rahul olla sellega, et sõnad kusgi tagasi lükataks, ehk muudetakse, (nõnda kui seda kusgi ajalehes on ette tulnud) mis minu arwates ometi asjakohased on, nagu näit. sõna „allaandmus.“ Sõnal „*Ergebenheit*“ on saksa keeles suur tähendus ja meil teda seni ole, siis lubatagu minule siin mõni sõna selle seletuleks. — *Ergebenheit* tähendab alandlikku meelt, aga mitte sarnasel kombel, mis alandab, waid mis ülendab. Siis ei ole selles mõttes sõna „alandus“ mitte kohane, waid „allaandmus.“ Alandus võib ka alandaw olla, kus üksnes hirm

tema sundijaks on, aga allaandmus on üksnes ülendaw, sest selleks on inimese waba tahtmine, woorus ning kõik tema paremad tundmused tema juhtijaks ning sundijaks. Näit. kui inimene wabatahtlikult, ilma ühegi hirmu ehk sunduseta looduse wägede ning Sumalifu tahtmise alla ennast alandab, ja rahuliku südamega walmis on kandma häda ning waewa, rõõmu ning turtust, elu nind surma, siis ei wõi seda mitte alanduseks nimetada, waid allaandmiseks. Allaandmus ning alandus seisawad küll suguluses, aga nende tähendus on siiski mitmekesine. Ennast alandada wõib ka alatu ning kitsameeleline inimene, aga allaandmuse täit wäärtust tunneb üksnes suurmeelsus ning woorus.

Wooruslik inimene alandab ennast ilma nurišemata oma saatuse alla, ja kannatab ka ülekohut rõõmuga sääl, kus tema wõimus ei seisja asja olu muuta ning paha hää poole käända. Sarnane iseenele ära jalgamise alandus on siis a l l a a n d m i n e ehk a l l a a n d m u s. Mii umbes ehk wõiks selle une sõna tähendus olla, ja palun siis ka selle sõnaga leppida, kuni selleks weel teegi paremat sõna ei ole leidnud.

Mina pole mitte teaduse mees ega keeleuurija ja ei puudu minul ka mitte lugupidamine nende kohta, kes selles töötawad, Gesti teest edendawad, kellede ka korda on läinud teda tublisti täiendada. Aga nimetamata ei wõi ma siiski jätta, et mõnigi kord kõrwalisest asjast päästi tehtakse, ning ühe tähtsusetu tähelese pärast julesõda peetakse, kuna meil selleks kasulik ning wäärtuse rikas tööpõld ees seisab.

Ka siin peaksiwad ajalehe toimetajad oma kohuseid paremini tähele panema, kui nad ühikuse sõbrad tahawad olla. Sagedasti ilmuvad nendes pikad tirjelused, kus kahjatsemiseks muud ei ole, kui oma õiguse tagaajamine ning jonn, kus juures mõnigikord õiglased püüdmised ning nõudmised kõrwale liitatakse. Mis on aga sarnane oma õiguse tagaajamine wäärt, kus juures häädus ise nutab?

Kadugu kõik asjata sõnatölin ning üksteise kallale kipumine ja edenegu üksteisest lugupidamine ning ühikus, sest üksnes siis lahkeb meilt ka wististi äritamise ning lõhkumise jonn ja edeneb paremini ülesehitamine, häädus ning ühikus.

Pärast lõppu.

Esolewate juttude ning jutukestega pidi lõpp olema, raamatuke ju walmimisel ja kaanedki juba walmis trükitud. — Nüüd awaldab wäljaanda soowi teda weel wähe suurenda sest ta pidawat liig tihuke olema.

Mis nüüd teha? Ma pole mitte teaduse ning kirjamees, et oma mõtteid ladusasti kirjas awaldada? Wastu panemine ka ei ole wist hüwa.

Enneks juhtusin nüüd ise siin teaduse linnas olema, kus jellest wäiksest äpardusest teadust sain. Siis warsti Taara mäele, kus ilma ja inimesi ning nende tegusid kaugele wõib waadelda, ja juttu ots, kusest wemast ongi käes. — Ei peaks ta mitte ladusasti edasi minema, siis eht wõiks ka lahke lugeja oma kannatust siia juurde lisada.

Peeter ning Toomas.

Jutuke kahest vennast.

Peeter oli õige tubli ning töötas poisiks; tal oli aga ainuke wiga, ning see wiga oli, et ta waene oli. On ju ilma wiis ning pruut waese juures ikka wigasid ning warjutiilgesid otsida, ka säälg, kus neid mõnikord olemasgi ei ole, siis sündis see ka waese Peetri kohta, ja temale anti ka süüdisid enam, kui temal neid oli.

Peetri wend Toomas oli enam õnnelaps, ta pidi siis ka tark olema, ja teda ning tema ettevõtmisi kiideti.

Peetril oli suure waewa ning hoolega korda läinud üht õige hääd ning ilusat talu kohta rentida. Toomas oli juba ühe suure päriskoja omanik. Toomasel oli häid sõpru, kes talle raha laenuks usaldasiwad, ning nii oli tal hõlbus oma äri edendada. Peetril oli aga omas tegeruuses palju enam takistustega wõidelda.

Nii oli siis Toomas hääd õnne laps, aga Peetrist kippus õnn ikka mööda minema.

Ükskord oli Peetril jälle õige kitsas käes, sest tookord ei kannud tema põllud mitte kohast kasu, et nad küll hästi oliwad haritud, ja usaldust temal ka ei olnud. Ta wõttis siis ette oma wenna poole minna, et temalt nõuu ning abi paluda. Meie teeme ehk hästi, kui meie need wennaõed üksteisega kõnelda laseme.

Peeter: „Armas wend! Sul on ju teada, et minul palju wõitlemist on. Müüd on minul jälle wiisakaldus

olnud, pole mitte võimalik oma renti ära tasuda, ja sind paluda, et kas sa mind ehk sellest kitsikusest võiksid aidata." ning minule raha laenuks usaldada."

Toomas: „Armas wend! minul on võimalik olnud omale ju kohta osta, kõik läheb minul korda, inimesed usaldavad mind ja lainavad minule nii palju kui tarvis, ja sina ei saa oma rentigi ära maksta?"

Beeter: „Jah, seep see ongi, mina ei leia mitte usaldust, minul pole selleks mitte õnne."

Toomas: „Sinul pole selleks mitte õnne? Inimene on oma õnne sepp."

Beeter: „Õige see wanasõna ühest poolt küll on. Ta võib kaehk kõigiti õige olla. Minul pole aga seni mitte korda läinud nii kaugele jõuda, et teeiste nõuu ning abi mitte tarvis ei läheks, ka teistelt usaldust leida, pole mul seni mitte korda läinud. Tulin siis sind paluma, et sa mulle weedi laenaks, nii et ma nüüd oma rendi ära võiks maksta. Minu põllud on kõik hoolikasti haritud, nii et ka mina loota tohin oma võla maksta ning nii oma sibile ligineda."

Toomas: „Kudas sina seda minult võid pärida, sa tead ju, et minul suured kulud on ja et ma ju isegi teiste käest olen laenanud."

Beeter: „Seda ma tean küll, ja võib küll olla, et sinul selleks raha täepärast ei ole, aga sinul ehk oleks siisgi võimalik mind aidata, kui sa tahad, sest sinul on ju usaldust, ja ma palaksin sind väga mind kellegi rahamehele soovitada, ehk minu eest vastutada."

Toomas: „Seda ma ei tee! Mina ei vasta kellegi eest, kui ise oma eest. Ka pean ma sinule ütleva, et sa kunagi oma sibile ei jõua, kui sa sedawiisi edasi unistad."

Peeter: „Aga wend! Kudas ja võib arvata, et ma unistan? Kas ka mina siis jõudu mööda küll ei tööta?”

Toomas: „Töötada: Ja seda ja küll ehk oskad, muud aga ei midagi. — Mis tähendab meie ajal töötamine? Kelle nina ikka töö kallal on, see ei ulata mitte kaugemale kui ta on. Peab ju ka igaüks püüdma ning mõistma meie ajaga ühes sammuda, inimestega ümberkäia, kes paremini oskavad elada, kui üks tööori, kes raha kofku panewad ka ilma, et nad töotaksivad. — R a h a, ning ü k s n e s r a h a on, kes kõik ilma wärgid käima paneb.”

Peeter: „See võib küll olla, aga kas kõik rahamehed a u u j a d teed käiwad? Kas üks ilmatööta rahakorjaja ka oma inimlikka kohuseid täidab?”

Toomas: „Mis auusal wiisil? Mis on kohuse täitmine? Loll on, kes meie päiwil weel selle järele küsib. Kes võib minust ütelda, et ma auus ei ole, sellepärast et ma oma mõistust tarwitan oma warandust suurendada. Wõi arwad ja ehk wahest, et ma ju sellepärast kurjategija olen, et ma omale rikka kaupmehe tütre kofisin, ning sellega hää jao warandust ühes jain? Sina aga tahad selle waese Ülemetsa Jaani tiitart kofida. Sedawiisi ei ulata sinu waew ning töö küll kuhugi.”

Peeter: „Ja siisgi usun ning loodan ka mina edasi jõuda, kui see ka peaks ehk kaugemini kestama. On ju ka wiist see, mis inimene oma töö ning waewaga omale omandab, enam wäärt, kui sarnane warandus, mis üks laiskleja ehk petis omale on kofku ajanud. Sinust aga, armas wend, pole ma weel ühtegi paha mõtelnud. Pole ka selleks ühtegi laiduwäärilist, et ja omale rikka mehe tütre naieseks wõtsid, kui Teie aga muidu ühiseses, ning armastuses elate. Sina aga, ei peaks ka minu kohta mitte wõõ-

riti mõtteid avaldama. Ülemetša Jaan ning tema tütar Maie, minu pruut, on auusad inimesed."

Toomas: „Jälle auusad! Mis on auusus? Ets me näe, kui kaugele nad oma auususega saavad? Ülemetša Jaan võib küll ehk muidu auus inimene olla, aga ta on waene, kui tiri tu rutt. Tal wiist ei ole oma tütrele muud ühes anda kui rõiwa hilbud, mis tal seljas on."

Peeter: „Ja siisgi saan ma temaga ühe waranduse, mis rikaste inimeste lastel mitte ikka ühes tuua pole."

Toomas: „No jeda ma tahaks teada, mis waranduse see waene tüdruk ühes peaks tooma. Ja oleks tal kooliõpetust, siis võiksid ehk veel sellegi pääle suurstada, aga jeda tal ka ei ole, ta pole mitte muud kui töö ori, sinul aga näitab üks ta puhas olema, kui ja omale ka wõi sandi-tüdruku naeseks wõtad."

Peeter: „Ara puudu mitte minu pruudi auu külge, ta pole mitte sant ega ori, waid ta on neiu, kes on õppinud tööd tegema, ning ka tööd armastama. Sant on, kellele mitte terwiist pole osaks saanud, ehk kes laist on oma jõudu selleks tarwitama, ja ori on, kes on sunnitud töötama. On ju meie priil ajal neid küll, kes orja ikke all ägawad, prii inimene ei tunne aga mitte orjust, waid ta tarvitab oma jõudu selleks priitahtlikult ja tunneb töötamises veel lõbugi. Ülemetša Jaanil ning tema abikaasjal pole mitte võimalik olnud oma lapsi koolis käia lasta, waid neil on võimalik olnud neid ise koolitada, s. t. naad on oma lapsi ilusti kaswatand ning neid ka jõundumööda õpetanud. Nad on neid mitte üksnes tööd tegema, waid ka tööd armastama õpetanud. Ka jumalikust olekust, loodusest ning looduse iludusest on neil hää arusaamine ning tundmus, et ma julgesti tohin loota, et Ülemetša Jaani tütrele minule mitte üksnes

armas abikaasa, waid ka üks hää tubli ning hoolas pere-naene saab olema.“

Toomas: „Mis see kõik minusse puudub, ning sinu lootused ning udulossid minule forda lähewad. Sa tulid ju minult nõuu ning abi paluma, nüüd näitab, et sa mind hakkad õpetama. Mina ei wõi sind aidata ja ma ei pruugi ka sinu auususe ning kohuse täitmise õpetust. Ehk me saame näha, kelle arwamised ning püüdmised kaugemale ulatawad, Sumalaga.“

Peeter: „Ja, siis ehk peame küll omad püüdmised Sumala hooeks jätma! Ela hästi, wend ja wabanda, et ma sind tiilitasin.“

Nii oli siis nende kahe wenna kokkupuutumine ning nende jutt, millest ju mõned hääd aastad mööda on. Nüüd aga on wiist omakohane ka jellest weidi teadustada, kudas nende elu edasi läks, ning kui ustawalt pime õnn oma lapsi oma kätel kannab.

Peetri elu oli algusel küll weidi waewast wiisi ja temal oli takistustega wõitlemist, aga tema armastus Maie wastu tegi temale eluraskused kergeks ja aitas teda mehijelt kõigi takistuste wastu wõidelda.

Ka tema leidis kitsikuses abi ning tuge, ning kui ju Ülemäe Maie tema abikaasaks ning tema majaperenaeseks sai, siis asus ka õnn tema majasse. Alasta aastast paranes nende seisukord nii, et Peeter ju õige jõukaks omakoha peremeheks oli saanud. „Kes ise nenda aitab, seda aitab ka Sumal“ ning nad oliwad, peremees ning perenaene, iseendid aidanud, ning ühtlasi ka oma inimlikka kohuseid oma kaasinimeste wastu täitnud. Kas ei läinud nende pühamad püüdmised ning lootused mitte nurja waid õnn ning Sumala õnnistus sai neile täiel möödul osaks.

Ühel ilusal suvisel õhtul, kui Peeter ning Maie oma elumaja ligikal olawat kurepeša vaatlesiwad, näitas üks iseäralik rõõm ning õnnetundmus nende palgest paistwad. Nad vaatlesiwad käsi käes, pea kurepeša poole, kust noored kired üksteise järele illestõustes oma tiiru üle peša wälja sirutasiwad ning nii ju oma noort jõudu proowida katsusiwad, pea jälle oma kolme lapse pääle, kellega Jumal neid oli õnnistanud. (Kaks tütrekest ning kolmas, kõige wähem, oli poeg Mikke). Ju nende abielu alguses oli Peeter suure kase otja ratta ülesse seadnud, kus kurgedel hõlbus oli oma peša ülesse ehitada. Seda lahket pakkumist wõtsiwad need tae-waalused elanikud ka rõõmuga wastu, ehitasiwad sinna oma peša, ja nad ei puudunud ükski aasta mitte selle õnnelikule abielupaarile wõõrsile tulemast. Minul ometi torda ei wõi minna nende õnnest suurt rääkida, siis ehk on parem, kui meie nende oma juttu kuulame.

Peeter: „Maie, kas sa tead, kui wana ju see kurgede peša jään on?“

Maie: „Ei tea, sest siis, kui ma siia tulin, oli ta ju jään ja niisama ilus, kui ta nüüdgi on.“

Peeter: „Su kuus aastat on mööda, kui ma selle aluse sinna seadsin, ning oli just enne seda, kui sa siia tulid. Sinuga ühes tuli ka õnn ning Jumala õnnistus meie majasse kahju aga, et sinul algusel siin nii palju kannatada oli. Nüüd aga ehk wõime küll mõlemad ju siin oma eluga õige rahul olla, kas pole õige, Maie?“

Maie: „Oh kui õnnelik ma olen, ja seda olin mina ka ikka sinu kõrwal. Mis oli nüüd minu kannatus selle wastu, mis sinul küll pidi olema siis, kui kõik sind naersid ning teotasiwad kui sa mind, ühte waest ning koolitamata tüdrukut kosisid.“

Peeter : „Ja siisgi ei olnud sina ei waene, ei ka hari-mata. Sa ei olnud minule üksnes abitaasana hää, waid sa olid tubli perenaene ning hää laste ema, nii kui seda küll üksigi koolitatud naene paremini ei oleks wõinud olla. Kui kõigil neidudel sarnane haridus kaasa oleks tulla, kui sinul oli, siis ei oleks muud tarwisgi, jest loomulik haridus on enam kui kool ja mõistus, jõud ning hää tahtmine enam kui rikkus. On ju parem ise oma elujärge parandada ja omakstele wara koguda, kui päritud wara wälja anda, ehk weel pahem teda pillata. Kas Jumal ei ole meid õnnistanud? Waata sääl muru pääl on meie warandus, mille eest meie elame ning mille tulewiku eest meil rõõm on hoolt kanda. Seni on nad küll üksnes sinu hoole ning walitjuse all olnud, aga tulewikus puudub see asi ka minustse.“

Maie : „Waata kui kena! Wäike Mikkule piirab ka ju teiste abil edasi sammuda. Ja kui meie lapsed meie ka tulewikus nii rõõmu teekiwad kui seni, siis wõiksime küll rahul olla ning Jumalat tänada. Muidugi tulewad nad pärast ka sinu hoole alla. Ilma koolita ei wõi meie aja haridus ju ometi mitte palju edeneda. Kui minul ehk korda on läinud siin meie perekonnas midagi hääd edendada, siis olen mina selle eest oma emale tänu wõlgu. Igal emal pole aga mitte seda loomulikku andi oma lapsi nii kaswata ja neid loomulikult õpetada ning harida, kui minu emal see wõimalik oli.“

Peeter : „Wäga tõsi, ja mina pole ka sugugi koolihari-duse wastane, kuid ma arwan üksnes seda, et koolihari-dusel meie ajal ka ehk omad warjuküljed on. Etiteks, wõib see küll ehk piinlik olla, kus ühes ruumis nii wäga palju lapsi peawad koos olema, ning teiseks, kus nad liig wara ning sunduse läbi peawad õppima.

Meie aja kool edendab haridust juurel wiisil, temal wõib ka oma kardetaw külg olla, ning ta wõib ka selleks juurde aidata, et inimese lapse waimu ning tema loomulikku jõudu nüriks ning tõndsiks teha. Peame küll oma ajaga ühes sammuma, ettevaatust on ikka tarwis, aga liig kartus on asjata.

Seda, mis sinu ema sinu kaswatamisega sinule ühes andis, seda wähemalt pakud sina ka oma lastele, aga Sumal on meid wara poolest õnnistanud ning meie peame ju oma lastele enam pakkuma, kui meie ise oma wanematelt oleme pärinud. Siig kõrgele meie ei taha mitte püüda, siisgi peawad meie lapsed ka ikka kooliharidust saama."

Maie: „Nüüd on nad weel wäiksed, ja kui nad ju niikauel on, siis ma soowiks häämeelega sinu täditütart fiia, kellel hää kooliharidus on, ning kes ehk meie lapsukesi wõiks õpetada, sest linna wõõraste inimeste juurde ma küll ei usaldaks neid saata, kes wõib teada, kes nende seltsilised saawad olema, ehk kellega nad jääwad kokku juhtuma."

Peeter: „Jah, see nõu on hää, ning see saab meil hiljem ka wist wõimalik olema forda saata. Nüüd aga jääwad meie lapsukesed muidugi weel üksnes sinu hoole alla, sest emakool on enam kui ülikool."

Nii umbes oliwad selle õnneliku abielupaari mõtted oma elu ning oma laste kohta. Suure töö ning waewaga oliwad nad niikaugele saanud, et nad nüüd ilusti ning õnnelikult wõisiwad elada, ning weel teistelegi tarwilikul korral abi pakkuda.

Nüüd heidame pilku ka Toomasje perekonda, kelle õnn omal ajal õitses ning kes ka ilma töö- ning waewata arwas edasi elada wõiwat. Nende asi ei läinud aga mitte nii, waid just ümberpööratult, ja wiletjus astus siin õnne

asemele majasse. See ei võinudgi teistiti olla, sest igas seisuses nõuab iga majapidamine hoolt ning muret, kui asi peab edenema, ja kõige päält nõuab seda põllumehe seisus, kui tema töö ning äri peab edenema ning vilja kandma.

Nii kaua kui Toomasel raha oli, ja nii kaua, kui ta omale võlausaldust leidis, läks asi õige kaunisti, ning välisest küljest õige hiilgavalt, edasi, aga kus kindel põhi puudub, sääl ei või majandus kindel olla ega õnn õitseda.

See kindel põhi on, tööarmastus, hool ning kõigiti hää tahtmine. Need omadused puudusivad Toomasel, ning nii siis ei lõõnud ka tema ning tema naese varandus kaua jelle vastu.

Nii kui peremees nii oli ka tema pereaaene Sohwi, (nii oli tema nimi) sest ta ei hoolinud perenaese ametist midagi, ja ta ei olnud tema väärtust kunagi tundma õppinud, sest ta oli ju oma vanemate majas liiga ära hellitatud. Sohwi arvas, et selleks temal ju teenijaid küll on, kes kõik peavad teadma ning tegema, aga ta ei aimanud sellest, et perenaese kaastegewusel majaperekonna edenduses suur väärtus on, ja et sääl, kus perenaese hool ning mõistus ise oma majatalituse juhtijaks ei ole, hõlpsasti kõik asjad edenemise asemel tagurpidi hakkavad käima.

Perenaene on just kui maja ning oma perekonna hing, on ta ise hää ning hoolikas, siis ta leiab ka ennemini häid teenijaid, kes tema ümber häämeelega ning hoolikasti töötavad.

Sohwi aga ei tundnud perenaese kohust ning tema väärtust ja arvas, et ka ilma tema hoole ning tegewuseta kõik majatalitus joones pidi olema. Kui rikka mehe tütar, armastas ta suurel wiisil elada ja uhkustada, niisama ka Toomas. Nad käisivad wõõrsil uing wõisivad wõõraid vastu ja elasivad õige lustilikult ning õnnelikult.

Alga see õnn oli väljaspidine ning sellega ühehüljeline. Üks parem õnn ning õnnetundmus, mis enam sisemises hingeelus ning armastuses end avaldab, puudus täiesti Toomase majas. Sarnane väljaspidine õnn ning hiilgus ei või ju kuu kasta, ning ta ei viibinud ka kuigi kaua Toomase majas.

Nii pea kui nende warandus hakkas kahanema, kadus ka nende wälimine õnn, ja seda kurbem oli nüüd nende elu, et nad ühegi eluraskuse vastu ei olnud walmistatud. Nad püüdsiwad küll weel teiste usaldust tarwitada, et wana wiisi edasi elada, aga see ei saanud nendele enam osaks, sest igaüks waatab kõige päält iseenda ning oma kasude pääle, mis ju ka loomulik on. —

Ka tema sõbrad kadusiwad nüüd üksteise järele, kes küll muidu tema wäärilised oliwad, aga nad oliwad jelles targemad, et oma kasu terasemalt filmas pidada, ning enda kahju eest eemale hoida oskasiwad. Nii oli siis tema wõlauskujatel küll korda läinud oma laenatud summad suurde protsentidega tagasi saada, aga sellega oli ka Toomase äri otsas ning tema talugi ära müüdud.

Mis nüüd tuli — seda võib ehk igaüks ise arvata — häda ning wiletsus. Nad ise küll wist ei olegi wäga kahjatsemise wäärt. See järeldus ei wõinudgi tulemata jääda, sest mis nad oliwad küllwanud, seda nad pidisid nüüd lõhkama. Enam kahjatsemise wäärilised oliwad nende lapsed, nad oliwad külluses elanud ning ära hellitatud ja ei wõinud oma wanematelt ühtegi sügawamat elutarkust omandada, millega nad elu ning eluwõitluste vastu oleksiwad walmistatud olnud. Selle perekonna kurbu elujärge ligemalt kirjeldada ei või ju ometi mitte soovitaw olla, sest see ilma elu on ju muidugi kurb küll, kus siin ehk jääb weel waewalt

mõned rõõmulüües läbi hiilgawad. Niipalju olgu aga siin weel üteldud, et Toomase perekonna elu ikka pahemaks ning raskemaks läks. Sõpru temal enam ei olnud, keegi ei tahtnud temast enam teada, ja ušaldust ning abi ei leidnud ta ka enam kuskilt. Wõttis mitu kord ette oma wenna Peetri poole minna, et temalt nõuu ning abi paluda, aga tema endine uhtus ei tahtnud temale jeda kudagi lubada, ka oli wiist tema südame tundmine, mis teda hukka mõistis ning temale raskeks tegi weel oma wenna jutule minna, keda ta waremalt nii wäga põlastawalt oli tagasi lükanud.

Aga häda ei anna häbeneda, ning ta wõttis wiimati ometi nõuaks oma wenna juurde minna, et temale oma häda kaebata.

Siin on jälle ehk parem nende mõlema wendade juttu pääält kuulata.

Peeter: „No armas wend, kudas käsi käib?“

Toomas: „Mis sellest weel küsida, ja tead ju wiist äsegi, et minu käsi pahasti käib.“

Peeter: „Sellest ma olen küll ju weidi kuulnud, aga mina ei saa aru, kudas see wõib wõimalik olla. Sa olid ju omas asjas ning ettewõtmistes nii kindel, et sääls ühtegi eksitust ning paha ei pidanud tulema, ja teiselt olid sina ju siis kohaomanik kui mina weel waene rendikoha pidaja olin. Sgaüks on oma õnne sepp. Need oliwad ju sinu sõnad, ja see õpetus on minu juures hääd wilja kandnud, aga mis see hää nõuu sinu enda kohta sugugi ei pidanud mõjuma sellest ma ei jaks mitte aru saada.“

„Toomas: Ma olen sinu wastu efinud. Palun andeks ja palun ka ühtlasi kas ja ei wõiks ometi minule nõuaks ning abiks olla.“

Peeter: „Kudas see võimalik oleks, et ma sind võiks aidata, on ju meie siht ning tee siin ilmas nii väga mitmesugune ja meie mõlemad oleme ju kindlad oma ettevõtmistes. Minu siht on töö, aga sinul olivad ju palju paremad plaanid, kus juures mitte tarvis ei oleks ennast tööga waevata. Mina olin unistaja, sina aga tark poiss. — Mina töö ori, sina saaks. Kuidas mina võin sind aidata? Ega sina siis ometi unistaja ei taha olla, töö ori ka mitte?“

Toomas: „Wend! anna andeks ja ära pilka ning piina mind pikemalt, sest ma ei kanna seda wälja. Ma olen effinud ja saan sellest nüüd aru, kui ju hilja on. Kerge ei olnud minul mitte sinu juurde tulla, et sind paluda, aga häda sundis mind selleks. Meie wanemate weri woolab ka minu fontes, kui ma ka effiteele olin juhtunud. Ma ei ole siiski mitte nende seltsist, kes oma ekfiarwamiiste juurde jääwad, kas wõi pääga seinast läbi, ning ei ole ka nendega nõuus, kes endale eluraskustes otša teewad. Mis awitab minu surm, kus minu perekond ometi wiletsusesse peab jääma ning nälga kannatama. Üksigi töö ning waew ei saaks mind kohutama, kui mul selle läbi võimalik oleks oma perekonda kuidagi inimlikult ülespidada.“

Peeter: „Armas wend, kui asi nii on, siis wõib küll abi leida, ja ma ehk võin sind küll aidata. Siis ole hää ja tule minuga ühes nõuu pidama, kus keegi meid ei kuule.“

Nii oli nende wendade kokkupuutumine, aga mis nõuu nad siis wiimuti pidasiwad — see jäi kõikide saladuseks. Arwata on küll, et Peeter Toomase hääd nõuu ning abi andis, sest nad olivad ju wennaksed, ning wõime siis endid rahustada, et ka Toomase läsi paremini hakkas käima, sest ta ei olnud mitte uskmata Toomas.

Meie aga wõiksimine neist kahest wennast mõnda tähele panna, esiteks seda, et kunagi wõi oma ettewõtmise juures liig julge olla, sest mitte üksnes lollid waid ka kõige targemad wõiwad eksida, teiselt aga seda, et üksnes töö ja tegewus inimese elu ning õnnele üht kindlamat põhja wõib panna. Mitte üksnes waene, waid ka rikas töötab, kui ta oma kohuse täitmist mitte ära ei taha unustada. On ka küll neid, kes mitte ei tööta, kes õnnes ning lustis püüawad elada, kes warandust pillawad, mis wanemad neile on forjanud ehk mis muidu nende kätte on juhtunud. On see otjas, siis tuleb häda ning wiletsus, sest töö on neile wõõras ning tundmata. Ei häwita mõni pillaja mitte kõike oma warandust ära, siis ta häwitab ning pillab ometi oma õnne ära, sest kes õnne taga ajab, selle eest kaob ta kui wari. Ka kaotawad inimesed, kes ilma ühegi tegewuseta, lusti ning rõõmu taga ajawad, elurõhkuse ära, nii et nad wiimati ühtegi eluwäärtust ning õnne ei tunne. Ka elutüdinemine mõjub nende meelde ning mõistusesse pahasti, ning sagedasti tuleb ette, et jarnane inimene, kes kõigest tegewusest ning nii ka oma inimliku kohuse täitmisest on taganenud, oma elule otja teeb.

Inimeste tegewus on mitmesugune, ja iga töö leiab tegijaid. Töö wõib küll inimesele raskusi sünnitada, aga ta ei riisu temalt ialgi ta eluwäärtust.

Iga inimene tahab õnne osaline olla, aga kes weidiga rahul on, see on suurema wääriline. Oleme ju ometi wõõrad ning rändajad siin ilmas, kus igaüks oma teekonna ära peab käima, aga üksnes selle pääle tuleb rõhku panna, kudas ta seda teeb ning mis on tema teesihd, kas tema tee käib illesse walguise poole wõi ta on pimeduse laps.

Üksigi igatsemine ning ihtamine ei peaks meie südamel rahu rikkuma, kui meie soovid ka täide ei peaks minema. Meie ei ole siia ilma midagi ühes toonud ja ei saa ka siit midagi ühes võtta, aga järele jätame mõndagi ning need on meie teod, mille mälestus meie järele käin. Nende meie tegude järele siin ilma reisil mõistetakse meie kohut selle järele, kui hääd ehk pahad nad on.

Elutarkust peame koguma, sest see on meie waimule seefama, mis leib meie ihule. Nõuab ju ihu oma toitu muidu ei wõi ta töötada, niisama ka waim, sest muidu on elu temale ilma wäärtuseta. Elutarkus ei seis mitte üksnes teadustes, waid enamasi tundmustes. Mitte teaduse tarkus ei tee inimest õnnelikuks, ega õndsaks, waid teadusega ühendatud tundmised on elutarkus, mis meid paremale sihile saadab.

Siis otjagem ning kogugem, et meie ka teistele mõnda õnne õilmekest wõikime anda, kellel ehk nendest puudus peaks olema. Ilm on ikka ilus ning armas, kui aga meie film teda sellest küljest jaksab waadelda. Elu tuuled ning tormid ei wõi meilt meie iluwäärtust riisuda, kui meie selleks kindlasti oleme ette walmistatud. Õndsaks ehk wõime küll neid meie eeskäijaid kiita, kellel korda on läinud meie eluteele ilu ning õnne õisi külwada, kes ilma ilustawad ning meie meie eluteed walgustawad. Ka meie oleme kohustatud ilma iluduse ning häädusele juurde töötama. Veel suuremad kohused selleks on lastewanematel ja seda suurem rõõm peab nendel selleks olema, sest nad elawad oma järeltulewas sugus edasi.

Triiki wead.

Dehestülg	10 rida	10 alt	seisab	jõletusi,	tuleb lugeda	jõletusi.
"	13	"	16 alt	"	siisgi ka oma	siisgi oma.
"	10	"	18 alt	"	ülendus	ülendus.
"	34	"	4 ülew.	"	ehitadud	ehitatud.
"	41	"	17 alt	"	kas kaswamas	kas ta on kaswamas.
"	59	"	9 alt	"	ilmab	ilmade.
"	61	"	14 alt	"	wägewad	nägewad.
"	64	"	3 alt	"	ta ilmsuremata	ta on ilmsuremata.
"	67	"	13 alt	"	nähtawate	nähtawale.
"	77	"	13 alt	"	ehi rahwa	ehi rahwus.
"	87	"	15 ülew.	"	siis rutta ja	siis nutta ja.
"	92	"	4 alt	"	lootus	loodus.
"	95	"	5 alt	"	seeni ole	seeni ei ole.

	Kop.
Kodukannid II. Lipp	60
Kontserti laulud, waimul. ja ism. Wanem. laulus.	65
Kooli laulmise raamat. J. Kappel	35
K. A. Hermann'i Kasiline Rahwa-kalender	7
Laululaan sgf. 3 annet.	20
Raste laulid. J. Kuhlbars	20
Leina-lilled. Jakob Viiv	05
Laulu ja mängu leht. Dr. K. A. Hermann. III.—XIII. a I. ja II. aastakäiku wahetame nute vastu ümber, ehk ostame ka puhta rahaga täie hinna eest.	1.20
"Linda" aktiadi. Eduard Wilsbe jutustus. 228 lht.	30
Luteruse wäikene Katekismus	6
Lutsk jüda. Romaan. Saksa keele järele kirjutanud J. Pärn	20
Naljakad laulud. Eesti meestefooridele. Kintmann'i Naljalaulude lisaga. J. M. Sommer	40
Laulu lilled. I. wiht. Nelja häälega laulud meeste- fooridele. H. Leppit	25
Mitmesugused uued tantsu-tügid ühe ja kahe wiikulile. Hermann Schmalz	20
Maa ja mere pilbid. I. a 40, II. ja III.	50
Miina Hermann'i laulus. Kontserti laulud I.	30
II.	40
Must weri. "Ülipõnew" romaan Inglise sõjawäe oludest. I. ja II. a 25, III.	35
Mesilane. Wälja andnud G. Daniel. Teist trükki täiendanud H. Schützenberga	30
Maimu. Jutt Eesti muinasajast. Rahwa juttude riis- mete waral kokkupalminud A. Ritzberg. Teine täiendatud trükk	20
25 mitmes. nooti klawerile, kahe ja nelja k. män- gida. Dr. K. A. Hermann	20
Moodi ja kookutõla õpetus. Dr. K. A. Hermann	60
Peotäis tõtt. Hult tarfu õpetuse jõnu. Anna Haawa. Luldkõites	1.00
Palugem. "Igapäewane palweraamat lühikeste" palwe- dega ja lauludega. M. J. Eijen	20
Põllumehe käsiraamat. P. Ogram	60
Postimehe lõbulisa. 4 aastakäiku, poogitud	80
Pilbid isamaa sündinud asjust. Dr. Hurt	60
Põllutöö õpetus 1—6. Ripper	20
Pühade laulud I. segaf. Miina Hermann	25
— " — II.	30
Pärnumaa esimene laulus. I. A. Väte	40
Põllumehe laul, meeste ja sgf.	12
Romaan kuningas tütrest. H. Brants	20

	Rop.
Raha-angu jutud. Rahwa juust kottukorjatud. Toime- tanud Mag. A. Kooli.	05
Rohu lillekesed. Luuletanud Helmi	10
Rõõmsaid pühi! Mõnujad pühade jutud. Kimbuts kõitnud P. Grünfeldt.	20
Rahwa raamat. Teaduslikud lood ajaloost. J. Wolbe.	30
Sala põlgatus. A. K. Schelleri järele R. Mulkson.	25
Sõja-raamat. Kirjeldused viimsest Türgi-Greeka sõjast ning Türgi ja Greeka rahvast. H. Prants	30
Salapolizei. Sherlok Holmes'i imelikud uurimised. H. Prants.	26
Segakoori laulud. Komponeerinud Miina Hermann.	30
Soome sugu muinasajast.	20
Sumeri-afadlased. R. A. Hermann	10
Soome uudisjutud. M. Villenrupp. I. ja II. à 40, III.	32
Täieline Cesti-Bene sõnaraamat. R. A. Hermann.	1.20
Talurahwa hoiukohtu pidamise seadus	1.25
Uus palveraamat	20
Uued meesestefoorid. Cesti laulukooridele. J. M. Sommer	50
Wäitene kõõgisõber. Cesti pereemadele ja neidudele. Jaan Koor. (Ilmub pea.)	30
Wäite päewapildi kunsti õpiraamat	10
Waimulikud laulud. J. Bergmann	26
Wacne lapsed. Uus jutt. M. Lenz'i järele eestistanud G. E. Luiga.	25
Wana foer. W. H. Riehl'i uudisjutt. Eestistanud M. Põdder	12
Wästriku Aladu. Rippari unerohi. Ed. Wilbe uudisjutud	20
Wanemuine kandle hääled. C. R. Jakobson.	25
Wrganud hääled. I., II., Jakob Tamm	25
Whtused lõbutunnid.	30

Üleüldise teaduse raamat, ilmub aastas umbes
12 annet. Iga anne on 64 suurt 2-weeru-
list lehekülge paks. Tuhandete tähtsate injus-
tustega laamistatud. Ettetellides on igal aas-
tal 12 arde eest 4 rbl. maksta. Esimesel
aastal 5 rbl. Üksikult östes maksab iga anne 60

Üleüldise teaduse raamat, ilmub aastas umbes	80
VI üleüld. laulup. segak., R. Tärnu.	40
" " " mt. " "	30